

ב ע ז ר ת ה ש ם י ת ב ר ך

קונטרס

קדושתן של ישראל

והוא לקט דברי רבותינו הראשונים וגדולי הפוסקים
בענין הגדר שגדרו גדולי עולם נגד

המסדר קידושין בלי רשות המרא דאתרא

אפי' אם המסדר קידושין הוא ת"ח

וגזרו עלי' בנידוי חרם ושמותא

שהוא גדר גדול שגדרו הראשונים למען יסוד קדושתן של ישראל

ונלווה אליו קונטרס

מלחמת מצוה תניינא

והוא לקט תשובות גדולי הפוסקים בעניני רבנות וקהילה
מזמן שערפם במ' מלחמת מצוה ש"ל בעיר סיוט, עם הוספות

**בענין איסור פירוד הקהילות
ודין קהילות שנתפרדו באיסור**

שנוגע בעוה"ר בעיר כלילת יופי ק"ק קרית יואל יצ"ו

י"ל ע"י רבני מבצר הכוללים דקרית יואל יצ"ו

קרית יואל יצ"ו

ניסן תש"ע לפ"ק

הקו יי"ל ע"י
קבוצת רבני מבצר הכוללים דקריית יואל יצ"ו
להערות - להשיג הקונטרס אפי' לפנות להאפי"ם של
קה"ל יטב ל"ב דסאטמאר קרית יואל יצ"ו

845.774.4040 Ext. #150

טול קור"א יקר בין עיניך

דברי הגאווה"צ שליט"א ובראשם הגאון הגדול הדומ"ץ דקריית
יואל שליט"א שהשמיעו דעת תורתם לאיסור א"צ חיזוק, וכל מי
שהולך בדרך התורה והמסורה יודע שהדין דמתא ובפרט מי
שנתמנה ע"י רבינו הקדוש זי"ע הוראתו בנוגע לעניני הקרי'
מחייבת את כל תושבי העיר.

אמנם כדי שלא להתבלבל מן המערערים והליצים אמרנו
להודיע קושט דברי אמת, למען ידעו דור אחרון כמה החמירו
אבותינו ורבותינו הק' בענינים חמורים אלו. ויהי' בזה קצת
תועלת לאנשים מבקשי האמת.

ובספר חסידים (סי' א') כ' שכתב הספר רק למען יראו בו יראי ה'
וכו', אך לא לרשעים נכתב וכו', וכן שלמה כשכתב ספר משלי לא
כנגד הרשעים כתבו, כי אלו ה' מדבר באזניהם כל חכמתו לא
היתה מועלת להטיב לבם ולהשיבם. אלא כנגד הצדיקים החפצים
בדברי ה', כנגדם דבר, שיראו ויבינו וישכילו עכלה"ק. ודבריו
מתאימים גם לענינינו.

ואם יתלוצצו הליצים בענינים חמורים אלו, לא ישתנה דעת
תורתנו הק' בזה, ואב זקן יש לנו לא ישנה ולא ישונה.

פתח דבר

במשנה אבות (פ"א מט"ז) רבן גמליאל היה אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק. וכ' בספה"ק תולדות יעקב יוסף פרשת ויקרא, כי תכלית אדם השלם וכו' שילך למסעיו עד אשר תדבק נפשו הזכה בסבה ראשונה יתברך וכו', רק שזה אי אפשר לכל אדם כמו שדרשו בש"ס (כתובות קיא ע"ב) וכי אפשר וכו', לכך אמרו הדבק בתלמיד חכם שהוא דבוק בהש"י ואז על ידו יוכל הוא גם כן לידבק בהש"י. ולפי שזה מעלה נפלאה תכלית הכל, לכך היצר הרע מקטרג שלא יזכה לדבק בתלמיד חכם הדבוק בהש"י על ידי קושיא וספיקות שהוקשה לו על ת"ח שיהיה פירוד בינו ובין הת"ח, לכך ציוותה התורה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (דברים יז, א), ודרשו אפילו אומר על ימין שמאל וכו', אין לך אלא שופט שבימך וכו' כדי לסלק הספק. ונראה לי שזהו עשה לך רב והסתלק מספק וכו', ע"ש.

הנהגת ישראל הוא רק ע"י מורה דרך

והנהגת ישראל מעולם היה רק על ידי שהיה עומד איש לפניו אשר היה השליח בין ד' ובין עמו, ומשה רבינו ע"ה התפלל ואמר (פ' פינחס) יפקוד ד' אלקי הרוחות איש על העדה ולא תהיה עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה וכמו שאמר רביה"ק זי"ע בחידושי תורה שנת תשט"ז זל"ק: שמושה רבינו ע"ה התפלל יפקוד ד' אלקי הרוחות לכל בשר איש על העדה, שהקב"ה ראה לפניו כל הדורות וגם שפלות הדורות, ע"כ התפלל משה רבינו ע"ה שלא יפלו לגמרי, ויהי' נשאר עוד קצת אמת גם בשפלות הגדול וכו'.

וסיים רבינו ז"ל שם, ויעזור השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו, וכמו שהתפלל משה רבינו על זמנים אלו שגדול מאוד השפלות אעפ"כ ולא תהי' עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה, "והוא ברכה ממושה רבינו לישראל שבאיזה שפלות שיהיו בהסתר תוך הסתר עכ"ז לא תהי' עדת ד' כצאן אשר אין להם רועה עכ"ל"ק.

ורבינו הקדוש זי"ע הרועה הנאמן גם הוא דאג לדורות הבאים שלא נח ולא שקט עד שלעת זקנתו עלתה בידו ליסד קריה נאמנה לקהל עדתו שיוכלו להנצל מיישיבת הכרכים קשה, וזכו להעמיד הקריה הזאת עם מוסדות החינוך וכל צרכי הקהלה לתפארת כל בית ישראל.

כוחו של אותו זקן ותפלותיו הקדושים עמד לנו גם לאחר הסתלקותו, שהקהלה והמוסדות הקדושים המשיכו בדרך הקודש ופרחו וגדלו והצליחו תחת הנהגת בן אחיו ה"ה מרן רבינו בעל הברך משה זי"ע.

לעבוד עבודת אב"ד

בראות מרן רבינו הקדוש הברך משה זי"ע שגדיים נעשו תישים ובכל שנה ושנה נתרבו התושבים מבית ומחוץ, הציע למנות את בנו הגדול והחביב ה"ה מרן רבינו שליט"א לרב הקרי', ונתקבל ע"י האקרו"ט דקהלתינו הק'. ורוב בני העיר קיבלו עליהם מרותו, ורבינו שליט"א מילא את תפקידו בנאמנות, דאג כאב"ד נאמן לכל דבר ודבר, והרבה והרחיב פעולות רבות ויסד מוסדות ציבוריים, כהרחבת מוסדות החינוך לבנים ובנות, ובניית מקוה טהרה המפוארה. והקמת הבית השחיטה המהודרת, עם כל ההידורים שנהגו רבותינו הק', והעמיד כמה וועדות למשמרת הקדושה והחינוך ועוד, ובכל ענין וענין הולך בעקבות הקהלות הקדושות בישראל שלפני המלחמה.

בעקבתא דמשיחא חוצפה יסגי

ולעומת זה היו קומץ קטן של עזי פנים שבדור אשר בהפקירא נחא להו, והמשיכו להם איזה תמימי לב, כאשר ראו שהציבור קבלו מרותו של מרן הברך משה זי"ע, התחילו לעורר מדנים ומחלוקת ושנונו כחרב לשונם והפיצו כתבי

פלסתר עד שפרקו מעליהם עול תורה, ובעטו במרותו של רבינו הק' זצ"ל, ופרשו עצמם מן הציבור והקימו להם מוסדות נפרדות, ולא קבלו עליהם שום רב או מורה, רק בכל עת מצוא לוקחים הוראות ממי שמורה להם כרצונם ומה שישר בעיניהם. ותוצאותיו מי ישורנה האיך נראה קהילה כשאין להם מורה דרך כראוי^א.

רבינו הק' זי"ע עם דייני הקהילה גילו אז דעתם דעת תורה לאסור איסור שלא לעשות שום מוסדות נפרדות בקריתנו, וגם הב"ד הגדול שבירושלים ובראשם הגאון האדיר פוסק הדור בעל תשובת מנחת יצחק זצ"ל הצטרפו לאיסור. ועוד הוסיפו להזהיר באזהרה חמורה שלא לסייע אותם^ב, והפורשים לא התחשבו עם הוראות גדולי הדור וכדי להכשיר מעשיהם המקולקלים הוציאו לאור קונטרס בשם 'אמרי אמת' לחלוק על גדולי הרבנים שאין שום איסור במוסדות נפרדות, והעתיקו קטעים מספרי השו"ת בגילוי פנים בתורה שלא כהלכה, וגם כתבו דברי שטנה לערער על הרבנות של מרן רבינו שליט"א בקרית יואל. ואז הוציאו בני הכולל קונטרס מיוחד בשם 'על התמורה' להוכיח הזיופים והסילופים שעשו בהעתיקות התשובות, ונתברר שם להלכה ענין הרבנות וכח הקהילה וכח הרבנות לעמוד על המשמר לגדור גדר לעשות סייג לתורה^ג.

ואין כל חדש תחת השמש, ובכל דור ודור היו כאלו שרצו לקעקע יסוד קהילות קדושות בישראל. ומן הראוי להעתיק מכתב קודש עם דברי חיזוק שכ' הגה"ק בעל לבושי מרדכי זצ"ל להרב חיים פריינד ז"ל הראה"ק דעיר סאטמאר יצ"ו, וז"ל: ...אשר בו הודיעני מבחירת הרב הגאון הגדול המפורסם צדיק תמים חסו"פ בנש"ק מהריט"ב שליט"א אבדק"ק קראלי יצ"ו לאב"ד ור"מ דקהלתכם. ...ואל יקשה על לבנו מאשר הכביד עליו משאת מאומה בעת הבחירה הלא זה מעשה בע"ד כי ידוע בזמן הבחירה במר אביו מרן הגאון הקדוש בעה"מ סה"ק קדיו"ט ז"ל בעת בחירתו לאב"ד דק"ק סיגעט יצ"ו וכמה גדולי הדור יצאו למלחמת מצוה כנגדם וגם אני יצאתי ללחום נגדם ונמנה לאסור הצד שכנגדו ותקותי כי בקהלתכם לא יבא הדבר לידי כך. רק נא ונא בבקשה למע"כ נ"י כי לא ירפו ידיו ואדרבה יתאמץ בכל כחו בהשתדלות רב להוציא דבר הנכבד אל הפועל ולקבוע דירתו שם במקומכם במוקדם וברכו על המוגמר... עכ"ל^ד.

^א ואין חכם כבעל נסיון שהיום כבר רואים המציאות איך שהתדרדרו רח"ל והתירו לעצמם איסורים חמורים מאוד כאיסור הליכה בערכאות ומסירות וכדו' אשר אכמ"ל.

^ב וכתבו בזה הלשון: ועל זאת ידעו כל הדוים כי אותם היחידים לא ידעו ולא יבינו שגורמים במעשיהם הריסת פעליו של מרן הקדוש זי"ע, ונותנים יד להחליש כח התורה ולפריקת עול הקהילה הקדושה. ומכאן מודעה רבא לאורייתא ואזהרה חמורה בכח תורתנו הקדושה כי חלילה מלתת יד למעל הזה, וכל שכן שחלילה לסייע באיזה אופן שהוא לכל מוסד או מפעל שנותן יד במישרין או בעקיפין להחליש או להרוס ח"ו את מוסדות הקודש שהקים צדיק הדור ומגיניו כ"ק מרן הקדוש זי"ע מסאטמאר. אנו קוראים לכל אלה שהתקוממו ח"ו נגד הקהילה קדושה או מוסדות הקודש הנ"ל, שיחשבו היטב עד כמה המה גורמים סכנה ליהדות החרדית הצרופה, ויחזרו בתשובה, להחזיר עטרת הקהילה הקודש וסמכותה ליושנה וכו'. והגאון המנחת יצחק זצ"ל הוסיף על זה בזה"ל: הנני מצטרף בזה לקריאת הקודש והאזהרה החמורה של הגאונים הצדיקים שליט"א הביד"צ.

ומתוך חרדה הנני קורא ומבקש בכל לב שיתבוננו בעוד מועד לתקן המעוות ויחזרו מצעד חמור זה שפוגע ח"ו בכבוד רבינו הקדוש הרב הדומה למלאך ה' צבקות כ"ק מרן מסאטמאר זי"ע וכו', וסיים החותם בכאב על עלבון התורה ובתקוה שיצייתו להזהרת התוה"ק וכו'.

^ג ע"ש פ"א דין ירושה ברבנות, ביאור הדברים שגם אם נדמה שיש להם הרוב ג"כ אין בדבריהם כלום, ע"ש. - ובאמת כל זה מיותר באשר כבר נתברר מני אז עד עתה כמה וכמה פעמים שרוב הניכר מתושבי העיר המה כפופים תחת מרותו של כ"ק מרן רבינו שליט"א, ואכמ"ל.

^ד נדפס בקובץ בית ועד לחכמים בנספח הנקרא גילוי מילתא בעלמא שנדפס במיוחד להפיץ דע"ת הגאון הצ' בנידון משרת רביה"ק מהר"י ט"ב זצ"ל בעיר סאטמאר יצ"ו.

סידור קידושין

ולאחרונה פרצו פירצה חדשה והעיון לעבור על תקנת הקדמונים שאסרו לסדר קידושין בעיר בלי רשות הרב המרא דאתרא, והגאון הגדול הדומ"ץ דקרית יואל שליט"א גילה דעתו בכתב ובע"פ, דלפי המבואר בשו"ת שבות יעקב שהעתיק תשובת הכנסת יחזקאל ורבינו הקדוש זי"ע הביאו להלכה למעשה כמו שנדפס באגרות מהרי"ט (ח"ש סי' י') בחומר הענין לכל העובר על זה בלשונות נוראות מאוד, דח"ו לשום מאן דהוא לסדר קידושין בקרית יואל ובהגלילות בלי רשות כ"ק רבינו שליט"א המרא דאתרא, ודבריו אין צריכים חיזוק שהוא מפורסם לגדול בתורה בחריפות ובקיאיות ובהוראה, והוא תל תלפיות שהרבה מורי הוראות בכל קצוי תבל פונים אליו בכל דבר קשה ומסובך, והמפורסמות אי"צ ראי', וחזן מכ"ז הלא הוא הגבר אשר נתמנה ע"י רבינו הקדוש מייסד הקרי' זי"ע בעצמו לדון ולהורות בכל עניני העיר, ובודאי הוראתו מחייבת את כל תושבי קרית יואל.

אמנם היות שהמתפרדים זה דרכם כסל למו לזלזל ולהתלוצץ בכל האיסורים העומדים כנגדם, ולהצדיק מעשיהם בעיני ההמון הוציאו מספרי התשובות קטעים קטעים קרעים קרעים, לטהר את השרץ בק"ן טעמים בדמות בירור הלכה, ואף שאין אחריותם עלינו כמ"ש אל תען כסיל, אל תוכח לץ, וכל דבריהם אינם אלא שקר ומרמה ופטומי מילי בעלמא ואין קץ לדברי רוח, וכשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע.

אהבת הניצוח יסמא העינים

וכן כ' בספר מלחמת מצוה (דף ק"ל) במכתב הגה"ק בעל בית היוצר זי"ל, וההיפך מזה עליו נאמר אל תען כסיל, כיון שכל מגמתו לנצח בוודאי לא יודה על האמת וידחה כל דברי השגות בדברים שאינם כנים בשפת חלקות בדברי עקלתון, ואין קץ לדברי רוח וכו', ועכ"ז הבחינה בזה כיון שנראה מכותלי מכתבו שאין כוונתו אלא לנצח, וא"כ בוודאי יש לו איזה נטוי שיעמדו דבריו, וממילא לא יודה על האמת, ואדרבה יחפוש בדברי עקלתון לדחות על כל המשיב לו כנ"ל, כי אין קץ לדברי רוח, וא"כ בודאי גם עליו נאמר אל תען עכ"ל.

ומאחר שלפי הנראה לא נצליח להעמידם על האמת באמת היתה השתיקה יפה, אמנם כדי שלא יאמרו מדשתקי רבנן ש"מ וכו', וכמ"ש במלחמת מצוה (דף פ"ט ע"ב) במכתב הגאון הגדול אבדק"ק טשאטה בעהמ"ס נטע שורק זי"ל, ואם הי' הרב הזה בונה במה לעצמו כדורש מפי הגבורה, הי' לדעתי עת לחשות כי מה לנו ולו, אם הוא רוצה להתגדל ולהראות שהוא יודע לטהר שרץ בפלפול שוא, ויהי' לו אשר לו וכל באי עולם מכירי האמת יכירו וידעו כי הפס"ד אמת וצדק ודברי הקונטרס עין משפט המה דברים נכוחים וברורים וכו', אבל בראותי בקונטרס עין משפט שהביא דברי הרב המקנטר באוהב משפט שאומר שיקוה שרבני אונגארן יודו לדבריו, אמרתי בלבי לא עת לחשות הוא אבל הוא עת לעשות לד' שיקימו מחדש כל גדולי הדור שנית להרעים בקולם מול הרב המקנטר הנ"ל, פן יחשבו המון כי מדשתקי לי רבנן אודוי אודי לי למתלהלה היוורה זיקים הלזה, ויעידון לעין כל כי שקר בימינו עכ"ל.

אם בכלל אפשר לקבל דעת המקילין

ע"כ גם אנו ראינו לנכון להודיע קושט דברי אמת, לאלה שעדיין מוכנים לשמוע ולהקשיב לדעת אחרים, אמנם אם אחד ידמה בנפשו אשר לו הבחירה לסמוך על הרבנים המקילין, ויחשוב שכמו שסומך על הוראותיהם בשאר ענינים כמו כן הוא בדבר הזה. הנה סברא וטענה כעין זו כבר העלה הרב מבראדשין בספר אוהב משפט, והגאון בעל ערך שי זצ"ל בקונטרס עין משפט שנדפס בספר מלחמת מצוה דחה אותה בשתי ידיים, וז"ל שם (אות ג"ט): בקונטרס שם אות נ"ה ע"ב וז"ל, ומ"ש הרב המכריע שהשו"ב אשר הקימו להם שחיטתו אסורה וכו', ח"ו לומר שנכשלו הספרדים באיזה

^ה כוונתו על הרב מבראדשין שהי' הבורר מצד הספרדים במחלוקת העיר סיגעט וחיבר ספר אוהב משפט להצדיק הספרדים.

נדנד איסור בזה כיון שעשו ברשות גדולי הדור וכו' את"ד, הנה דין זה וכו', ולא עוד אלא שהתרו בהן הב"ד דאתרא, ועיין רד"ך בית י"ב חדר ב' דבני העיר חייבים לנהוג האיסור שעושה החכם שבעיר לעשות סייג אפי' הוא מחמיר יותר מהראוי וכו', אך דברי רד"ך קילורין לעין שזה תק"ח שבני העיר יעשו כהחכם שבעירם, אך לע"ד לאו משום כבודו לבד הוא, אלא א"ל אליו ישמעון לעשות כקילתו גם כחומרתו לא יעשו, ועיין רדב"ז סי' ס"ה דההסכמה של בני העיר תלוי רק בחכם הממונה על הציבור ולא בשאר חכמים שבעיר עכת"ד העין משפט.

ובשו"ת חתם סופר (יורה דעה סי' יג) כ' אודות התקנה להעמיד ב' שוחטים בבית המטבחים וז"ל, מר כי אתריה שהנהיג גם בדקות כן יאושר כחו וחילו ואחר שתיקן כן מתחילה לבני עירו וקבלוהו ופשט מנהגו כן כמה שנים שוב אפילו ב"ד אחר אינו יכול לבטלו וכו', וגם מי יכול לדון עם רב בעירו אולי בקעה מצא בה וגדר בה גדר ואין כל המקומות והאנשים שוים ואין לרב אלא מה שענינו ראות ובלבד שיהי' כל מעשיו לש"ש ואמרין בפ"ק דע"ז חכם שאסר אין חברו רשאי להתיר ופליגי הראשונים בטעם הדברים וכו', ויש סוברים הטעם משום כבודו של חכם האוסר ולפ"ז לא מהני אפי' סמיך אגמרי' וכו', נמצינו למדין פר"מ דמילי דבני מאתיה עליו רמיא, ומי יחוש חוץ ממנו, ומסתמא בקעה מצא וגדר בה גדר, כל זמן שלא בטל טעם לא הוא ולא אחר גדול ממנו יכול לבטל, וכל העובר על תקנתו אחר התראה יש לדין אם לא יפסל משחיטה מכאן ולהבא כמשמעו תשו' הרא"ש דמייתי ש"כ י"ד סי' ב' סקל"ח, ועל אקרו"ט ומנהיגי העיר נטורי קרתא שארית ישראל הקדושים מוטל לגדור ולעמוד בפרץ נגד הפורץ העולה וכו' עכ"ד החתם סופר.

ובפחד יצחק (ערך אונס) בתשובת הגאון המחבר מוה"ר יצחק לאמפרונטי ז"ל שכ' שם הרוב הפוסקים ס"ל דגדול העיר בעירו הוא כגדול הדור, ואחר שמביא השיטות בזה כ' שם בסוף הת' וז"ל: ואי לאו דמיסתפינא אמינא אך לרווחא דמילתא דבשנים קדמוניות לסברת מאן דהוא נשאר הכח לגדול הדור לבדו להפקיר ממון בדבר הרשות ולא לגדול העיר כיון שהכל כפופין תחתיו, ואי לא ציית אינש דינא בעירו היו כופין אותו לדון לפני הגדול ההוא, אבל בימים האלה ובזמן הזה דכבר קימו וקיבלו עליהם כל קהלותינו בתקנה רביעית מתקנות שנתקנו פה פירארא ביום כ"א תמוז השי"ד בהסכמת רבנן מורשי כל הקהילות ז"ל (התקנות העתיק באות ת' בערך תקנות הקהל ומוזה יש לדון גם בקהלות קדושות שלנו שנתפשט כן המנהג) במקום שידור רב אחד לא יוכל רב אחר מחוץ לעיר ההוא לכתוב שם גזירות אם לא יהי' ברצון רב העיר, או שהרב העיר יסתלק מן הדין ההוא בכתב או בפני עדים, כל רב בעירו כגדול הדור הוא חשוב ונימא יפתח בדורו כשמואל בדורו וכו' עכ"ל.

הרי לנו שיטת גדולי הפוסקים דרב העיר או הדומ"ץ, בהוראה שנוגע לעיר בין לקולא ובין לחומרא, אין ביכולת רב אחר מחוץ לעיר לכתוב שם גזירות לבטל הוראתו, וכמ"ש החתם סופר הנ"ל, דמי יכול לדון עם רב בעירו אולי בקעה מצא בה וגדר בה גדר ואין כל המקומות והאנשים שוים וכו', לכן פשיטא שעפ"י הלכה א"א לסמוך על המקילים נגד הרב מרא דאתרא ונגד הדומ"ץ שליט"א שנתמנה להורות ע"י רביה"ק זי"ע¹.

וחוץ מזה במעט התבוננות יכול המעיין לעמוד על הספיקות והפקפוקים והפליאות שיש במכתב זה, ראשית שלא יצאו לחלוק על הוראה זו של הדיין שליט"א רק אלה שגם בעבר כבר חלקו על מרן רבינו שליט"א או על ראשי

¹ ואל תתמה על החפץ לדחות דברי המקילין ולשווים כטועה בדבר הלכה, הנה כבר הי' כן לעולמים במחלוקת דעיר סיגעט שהרב מבראדשין שהי' ת"ח גדול ותלמיד הגה"ק מבוטשאטש בעל דעת קדשים ז"ל, וחבר כמה ספרים בהלכה, ובאבני צדק כ' לו כמה תשובות להלכה כאשר הרב מבראדשין התפאר בעצמו איך שהיית"ל זי"ע העריכו, וגם עלה בידו למשוך לצדו כמה רבנים גדולים מפולין, ואעפ"כ כל הרבנים הגאונים שירדו לעומק הדין ומציאות הענינים לא נשאו לו פנים, ודחו כל דבריו בעוז ותעצומות, וכתבו שכל מגמתו רק לאהבת הניצוח, והגה"ק משינאווא זי"ע אסר להסתכל בספרו, אם כן כש"כ כהיום ששורש וסיבת המחלוקת ידוע לכל, וכ' באור החיים הקדוש (פ' תולדות) וז"ל והנה ידוע הוא כי כל שנאה שהיא תלויה בדבר בטל דבר וכו', אבל שנאה מחמת קנאה אינה בטלה עולמית זולת בהבטל הדבר שבאמצעותו היתה הקנאה.

קהלתנו הי"ו בכתב ובע"פ בכמה ענינים שנגעו אז למעשה, ואין זה רק המשך הפעולות הקודמות, להדוף את כל כח והשפעה של מנהיגי קהלתנו הק'.

והמסתכל באותה עלה עם החתימות, יוכח תיכף מסגנון הכתיבה שהחותמים לא עיינו בעצמם בהלכה זו, ולא ביררו אותה בדרך משא ומתן מפי ספרים וסופרים, ולא חקרו אחר מוצא הדין משורשו, ולא ירדו לעומקה של הלכה, והכתב מוכיח מתוכו שהם לא כתבו אותו בעצמם. א' מכח סגנון הלשון שאין זה לישנא דרבנן כלל, ואין זה לפי כבודם של הרבנים החותמים לכתוב בלשון שאר כתבי פלסתר שהורגלנו בהם שנים רבות. ב' שהכותב העתיק קטעים מספרי התשובות והעלים עין מכל הכתוב באותה התשובה ומכל הנדון באותה התשובה, והמעייין בפנים התשובות יראה בעליל שאין דבריהם נוגע לנדונינו, ואדרבה מאותה תשובה של המהרש"ג שהעתיקו ממנו יש להביא רא' להיפך כאשר יבואר בפנים. וידוע מש"כ הרמב"ם באגרת תימן וז"ל, שאין לקחת ראייה מדבר מוכרת מאשר לפניו ומאשר לאחריו. שא"כ נוכל לומר שהקב"ה צונו לעבוד עבודה זרה ח"ו שכן כתיב (שם י"א ט"ז) ועבדתם אלקים אחרים והשתחיתם להם¹.

וכיון שכן יש לתמוה היות שבין החותמים נמצאו תלמידי חכמים שבידם ללבן ולברר הלכות עפ"י ש"ס ופוסקים, (וא' מן החותמים כבר כתב הרבה תשובות בענינים שונים), ועכ"ז לא מצאו ידם די השב עם ראיות והוכחות בדרך שקלא וטריא לבנות ולסתור כדרכה של תורה לנסות לדחות דבריו של הגאון הגדול הדומ"ץ דקרית יואל שליט"א אשר דבריו מיוסדים על דברי רביה"ק, וכיון שלא הביאו ראיות והוכחות אחרות לדחות דברי הגאון הדומ"ץ שליט"א רק העתיקו חלקים מספרי התשובות, והעלימו עין משאר חלקי התשובה שנראה שם להיפך מדבריהם, א"כ בעכ"ח הודו שאין להם שום רא' והוכחה נגדו².

הזהר בגחלתן של ת"ח שלא תכוה

וההיתר שלהם שיש כאן קהלות נפרדות שנפרדו בהיתר ובנו היסוד על מכתב מפוקפק עם חתימת רביה"ק בעל ברך משה זי"ע משנותיו האחרונות מופרך מעצמו, כידוע לשון הגה"ק בעל מראה יחזקאל זי"ע (סי' ק"ד) "המכחיש המפורסמות הוא מוכחש מפי הכל". וידוע ומפורסם בין אלפי אנ"ש איך הי' מצב בריאותו של רבינו זי"ע באותן השנים, ושקפצה עליו הזקנה וכח השכחה, ולא התערב אז בשום הוראה בהלכה³, והיו זמנים שלא רצה לדבר כלל מגודל חולשתו⁴.

וכל בר דעת אם יתבונן מעט יראה איך שהכתבים האלה מזוייפים מתוכו, והגע עצמך שקהלתנו הק' בקרית יואל אשר רבינו הק' זי"ע מסר נפשו עלי', ועמד בראשה כשר צבא ה', ולחם בעוז ובגבורה למען שלימות הקהלה

¹ ורביה"ק זי"ע בעל דברי יואל אמר פעם בדרך צחות על הפסוק כי ישרים דרכי ד' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, שצדיקים כשמביאים איזה תשובה ילכו בם עד סוף התשובה, והפושעים יכשלו בם באמצע התשובה.

² והוכחה מעין זה נמצא בהלכה במס' שבועות (מ"א ע"ב) ובטור ושו"ע חו"מ (סי' ע"ט) האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר להד"ם ובאו עדים שהלוהו ופרעו חייב לפרעו, שכל האומר לא לויתי מודה הוא שלא פרע והרי יש עדים שלוח, ואע"פ שגם הם מעדיין שפרע הואיל שמתוך כפירתו הוא מודה שלא פרעהו הודאת בעל דין כק' עדים דמי. ובסנהדרין (ל"א ע"ב) ובשו"ע חו"מ (סי' כ') מי שאמר לו להביא רא' או עדים ואמר אין לי, שוב אינו נאמן אח"כ להביא עדים או רא', ועי' קצות החושן (סי' צ"ו סק"ב) שהוא מטעם הודאת בעל דין.

³ אף שעמדה אז על הפרק שאלות חמורות שונות שהי' נוגע להכלל ישראל להלכה ולמעשה, גם כאשר כשהיה בבריאות השלימות השמיע דעתו בכל ענין וענין שהיה נוגע, וניהל אסיפות עם רבני הדור בכל ענינים שעמדו על הפרק, ובשאלות שהתרחשו בשנים אלו כגון, כהחשש כוסות שתי' לחמין ה"פאום קאפ"ס, והחשש בסימני טהרה בתרנגולות העומדות לגדל ביצים, והחשש של תולעים במים שבנוא יארק, ותכנית הליבה ועוד, ולא נשמע משום רב או מורה הוראה שימסור איזה הוראה בשם רבינו באף א' מענינים אלו.

⁴ וגם במקהלות רבבות לטובת קרן הצלה בשנת תשנ"ח לא דיבר מאומה.

והמוסדות, והי' כאב רחמן לכל יחיד ויחיד שנהנו ממנו עצה ותושי' והשתתף עם כל אחד ואחד בצערו ובשמחתו, ועשה פעולות רבות לכלות הקוצים מן הכרם, היעלה על הדעת שפתאום נתהפכה הקערה על פיה, כשבאו והלשינו לפניו שאנ"ש אינם נוהגים כשורה. איך אפשר להאמין שלא קרא את ראשי הקהלה שלו ולא בירר מציאות הדברים, רק צוה תיכף ומיד שכמה עשרות אנשים יתפרדו מהקהלה הגדולה והם יעשו מוסדות נפרדות בבטחון שהם אכן יתנהגו כשורה. וגם למה הי' צריך ליתן הציווי בכתב, שמעולם לא הי' נהוג ליתן פקודות בכתב, והי' לו לקרות את העסקנים ולגלות להם את רצונו וליתן ברכתו. והדעת נותן שאלמלי קיבל המלשינות והכיר באמת שאלפי אנ"ש אשר היו חביבים עליו כבבת עינו סמו מן הדרך ונוהגים שלא כהוגן, שהי' בוודאי שולח אחריהם שיבואו אצלו להוכיחם על פניהם, או שהי' שולח אחד מאנשיו בעל השפעה לדרוש להם ולהחזירם למוטב. אבל דבר זה ממש מחוסר הגיון ונגד השכל שמנהיג עדה גדולה פתאום יעלים עין מכל חברי הקהלה הסרים למשמעתו, ויבחר בקומץ אנשים אשר רובם הי' נמנים בין שונאיו, בתקוה שעל ידיהם יצליח לבנות קהלה ומוסדות מחדש.

ובר מן דין הרי המציאות הוכיחה להיפך, כאשר מעידין כל אנ"ש שכשבאו לפניו בהזכרות ולהתברך מפה קדשו המשיך רבינו זי"ע לקרבם באהבה ובחיבה ובמאור פנים, ובכל פעם כשנכנסו מיודעיו אנשי בריתו למחיצתו צהלו פניו הקדושים בשמחה יתירה, וכמים פנים לפנים שגם אנ"ש כשיצאו מלפניו הרגישו עצמם מאושרים ומלאים גיל שהי' להם הזכי' לגרום לו נחת וקורת רוח.

אמנם האמת היא שרבינו זי"ע עצמו בתחלת תקופת חולשתו דאג ע"ז ומסר מודעה לב' עדים כשרים שרוצה שרק בנו הגדול ה"ה מרן רבינו שליט"א יהי' הממלא מקומו הוא ולא אחר בכל קהלות ומוסדות סאטמאר בכל קצוי תבל, ולהגה"צ הרב דקיט"ל במאנטשעסטרער שליט"א אמר שחש בעצמו שמתחיל לשכוח ושיודע שאנשי ביתו שונאים את בנו החביב, ומתיירא שאויבי איש אנשי ביתו יסבבו שהוא עצמו יאמר אחרת כמו שאומר עכשיו. ולהרה"ג ר' נפתלי הירצקא צוויבל שליט"א אמר בזה"ל, "אתה יודע דעתי מכבר להלכה שאחר שמונים שנה א"א לשנות הדעת". ובסוף הקונטרס נעתק עדותם בלשונם, וגם הזהיר כן לבניו לכאן"א במיוחד שרק רבינו שליט"א יהי' ממלא מקומו, וא"כ רביה"ק זי"ע בעצמו גילה דעתו וצווה שלא לסמוך על כל מה שיאמרו אח"כ בשמו".

לצאת ידי שמים

הרי יוצא לנו ברור מצד ההלכה ומצד השכל שאין בדברי החולקים המתירים בסיס לסמוך עליהם נגד פסק דינו של הדומ"ץ שליט"א. ולא ידמה אדם בנפשו לשטות דעת עליון ח"ו, וראוי לכל אדם לעיין בדברי רביה"ק בדברי יואל אשר כתב דברים נוראים ויסודיים בענין זה. וז"ל בדברי יואל פ' קרח על קושית הרמב"ן על הפסוק קל אלקי הרוחות לכל בשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף, שאם ישראל לא חטאו למה הי' הקצף עליהם, ואם גם הם מרדו כקרח וכעדתו, איך אמרו משה ואהרן האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף וכו'. ותי' רבינו זי"ע שקרח הי' אדם גדול כידוע ומשה רבינו רצה ללמד זכות על ישראל על מה שנתפסו בשיטת קרח, כיון שגם קרח נתפס שהי' ידוע לצדיק גדול, אין קושיא כ"כ על ישראל שנתפסו עמו, ולמה יענשו כל הדור, כיון שהי' להם מקום גדול לטעות, וז"ש האיש

^א ואם יתעקש המתעקש שאח"כ חזר רבינו הק' ממעמדו, אין זה כי אם טפוטטי מילי בעלמא, כי אף אם נקבל ששייך דבר כזה באותו גיל ובאותו המצב, אבל הדעת מכרעת שאילו הי' כאן חזרה הי' דואג להודיע לבניו אשר צוה אותם להיפך, והי' צריך לחזור ולקרוא את העדים אשר מסר להם מודעה ולהודיעם שחזר בו, ובוודאי הי' צריך לדאוג שאלפי אנ"ש אשר ידעו דעת קדשו במשך כל השנים ידעו ג"כ מחזרתו, ומצינו טענה כזו בנודע ביהודה (מהדו"ת יו"ד סי' כ"ט) תשובה מבנו הגאון מהר"ש בעל שיבת ציון שכ' לרב א' שטען שהנו"ב חזר מהתירו של השטירל פיש, והוא אמר לו ששקר בפיו כי אלמלי כך הי' האמת הי' בוודאי מפרסם הדבר. וידוע מה שאמר רבינו הברך משה זי"ע לכמה מאנ"ש דרך משום זה קיבל עליו את ההנהגה דקהלתינו הק' משום שידע שיש לו בן ה"ה מרן רבינו שליט"א שבכוחו להמשיך הנהגת קהלה גדולה כזו בדרך רביה"ק זי"ע, וגם אמר עליו שהוא איש מוצלח וגברא דמארי' סייעי' ומעשה לא נשמע כדבר הזה, רק מפעם לפעם זייפו מכתבים חדשים לבקרים.

"אחד" יחטא, היינו אחד המיוחד, אמנם באמת היו בין החוטאים מי שהי' בעצם בעל חוטא גדול, רק שיש לו בושא לצאת בריש גלי ולכפור במשה רבינו, אבל אם מצא לתלות עצמו באילן גדול, אין לו עוד בושא ומגלה האמת שהי' בלבו מקודם, ועל אלו לא הועיל לימוד זכות זה, שחטאו ע"י טעות הצדיק, כיון שהם חטאו בלא"ה, רק שלא נתגלה חטאם עד שלא טעה הצדיק, אבל יש גם כאלו שלא היו חוטאין אם לא גדול הדור שטעה, ורק ע"י שטעה הוא טועין אחריו גם אנשים הרבה, ועל אלו מועיל הלימוד זכות הנ"ל, ודבר זה אין יכול להבחין רק השי"ת לבדו, שהוא יודע מחשבות אדם, ורואה אם איש זה חטא רק בסיבת טעותו של הצדיק, או שחטא בלא"ה, ע"כ הוצרך משה רבינו לעשות הקדמה הזאת לתפלתו, שהתפלל האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף, שכל העדה חטאו ע"י שחטא איש המיוחד בדורו, אבל לזה צריך אלקי הרוחות שיודע מחשבות, להבחין מי הי' החוטא ע"י המיוחד בדורו, והגם שנחשב לחטא גם באופן זה, אבל אעפ"כ לימוד זכות גדול יש על אנשים אלו, ודבר זה אינו יכול להבחין רק השי"ת לבדו עכ"ד.

ותורה זו נדפס בח"ת שנת תשי"ז וכנראה שאמרו רביה"ק ז"ע על ענין איסור השתתפות בבחירות כידוע, אמנם זה לימוד גדול בכל הענינים שהשי"ת יודע המחשבות ויודע להבחין בין ההולך תמים והוא שוגג גמור, ובין היודע בלבו האמת או שיכול לידע האמת ועוצם עיניו ותולה עצמו בפסקים מסופקים ומפוקפקים כאלה ואומר שלוי' עלי נפשי. ועל זה אמרו חז"ל הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות. וכעין שאמרו חז"ל (קידושין דף ל"ב ע"ב) יכול יעצים עיניו כמי שלא ראהו ת"ל תקום ויראת דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלקיך, ועון החרם הוא ענין של דיני שמים, ומבואר בפוסקים דאפי" רק בספק חרם ספיקו להחמיר.

ומלבד כל זאת מן הראוי לברר ענינים אלו שהוא חלק התורה וגם התקנות שתקנו הקדמונים בתקנות הקהלות שכל דבריהם נאמרו ברוח הקודש וראו את הנולד, והוא ענף ממל"ת לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, על כן לקטנו לקוטי בתר לקוטי מספרי הפוסקים והתשובות עד כמה שידינו מגעת, ואם יועיל למקצת אנשים מבקשי האמת הכל כדאי, והשי"ת יאיר עינינו במאור תורתו הקדושה ונוכה לקבל פני משיח צדקינו עם רבינו שליט"א בראשינו בב"א.

כך דרכו של היצה"ר

...ואל תתמה על החפץ על רב גדול בתורה אשר כמה רבנים חכמי גאליציען מרבים בשבחו ומכנים אותו בשם גאון איך נפל ברברכותא יטעה בכמה דברים פשוטים. כי כך שמעתי מפה קדוש צדיק אמיתי ומפורסם שליט"א שאמר בשם צדיק אי סבא קדישא גאון ישראל זי"ע איך שבדור שלפנינו הי' מחלוקת בין שני קדושי עליון זי"ע אשר חגורם לזה הי' איש אי מפורסם אשר אח"כ נטל איפופסין שלו ואמר עליו אי מהצדיקים המפורסמים שבדור ההוא כך הוא דרכו של יצה"ר שבאם יש לו הרגשה באדם אחד אשר יוכל לגרום מחלוקת חיו בין ישראל לחבירו הרי הוא שומרו מהעבירה וממלאו בתורה וביראה כדי שיוכל לגרום ומחלוקת ויהי דבריו נשמעים לבריות.

והרי שלך לפניך והשיי"ת ברוב רחמיו וחסדיו יטה לבבינו לעבודתו באמת ולהיות תמיד אוהב שלום ורודף שלום והעושה שלום במרומיו יברך את עמו בשלום אכי"ר כנפש עבד נרצע לעבדי הי' המצפה לישועה הבעה"ח.

חקי יעקב שפירא חופ"ק טערצאל יע"א
(נדפס בסי' מלחמת מצוה דף קכ"ה)

בפתח הכרך

והיות שבפנים הקובץ נתארכו הדברים לעשרות דפים
ע"כ ראינו לנכון לעשות כאן תמצית הדברים מהענינים המבוארים בפנים הקובץ.

(א) חרם ושמטת דר"ת, מנהג ואיסור קדום המבואר בנודע ביהודה, ואיסור השגת גבול הרובץ על המסדר קידושין בעיר שלא ברשות המרא דאתרא.

(ב) איסור זו הוא גם כשהמסדר קידושין הוא רב, מו"ץ, או רב עיר אחרת.

(ג) עירינו קרית יואל נתייסדה ע"י רביה"ק זצ"ל ושלה לכאן את הגה"צ הדומ"ץ שליט"א להורות, ואחריו רבינו בעל ברך משה זצ"ל עם ז' טובי העיר לקחו את רבינו שליט"א לרב העיר, והמורה הוראה בלי רשותם [ונגדם] הוראתו אסורה ומבוטלת, חוץ מהיותן משיג גבול רעהו. וכמו שנקטו רוב האחרונים כדברי החתם סופר שיש השגת גבול ברבנות העיר. וכמ"ש בשו"ת שואל ומשיב (ה"א ס"ד ר"ח): ואם לאו אינם רבנים ולא גרע מעני המהפך בחררה כו' נקרא רשע עכ"ל ע"ש.

(ד) רביה"ק זצ"ל העמיד קרייתנו על אדני הארטאדאקסיע באירופא, וכן היה אצלו מעשה רב שני פעמים כשציוה שלא לקחת מסדר קידושין אחר בלתי הגה"צ הדומ"ץ שליט"א, שכמובן מעצמו המשיך בזה בדרכי אבותיו הק' שראו בזה יסוד איתן לקדושת ישראל שיהי' אחד הממונה על עניני הקידושין בהעיר.

(ה) איסור חמור יש להתפרד לשני קהילות, כן נקטו 'כל' רבני אונגארין, ואפי' המצא תמצא מי שחולק בזה, שונה דבריו מדעת רבותינו הק', ומי הוא בימינו שיוכל לומר שנוקט דעתו נגד כל גאוני ומאורי הגולה.

(ו) מעולם לא התירו לסדר קידושין לרב אחר רק כשהקהילה נתפרדה בהיתר. [וכן מבואר מפורש בשו"ת מהרש"ג שהשמיטו חלק השני של התשובה].

(ז) לא עבד אינש דיניה לנפשיה, ונתפרדה בהיתר אין הכוונה שהקהילה שנתפרדה אומרת שהוא בהיתר, רק צריכין לביד"צ שאינם נוגעים בדברי שיאמרו שהוא הפרדה בהיתר. [וכ"כ מפורש בשו"ת מהרש"ג שהשמיטו חלק השני של התשובה] וכן נהגו בכל הדורות כשהיה מחלוקת בעיר.

(ח) בנידון דידן לא היה שום ישיבת ביד"צ כנ"ל, רק להיפך איסור חמור רובץ ע"ז מבי"ד הגדול שבירושלים ובראשם הגה"ק בעל מנחת יצחק זצ"ל, ואתו עמו גדולי הגולה [ראה צילומים בסוף הקונטרס] שאסרו כל הפרדה נגד קהילתינו הק', בכל שום והניכא דאית להו. ואף פעם לא הומינו ולא הסכימו המורדים לישוב כסאות למשפט.

ט) ההסתמכות על מכתבו של מרן רבינו הק' בעל ברך משה זצ"ל, אינה צריכה אלא קול מחאה על בזיון ת"ח, שהדבר ידוע לכל מצב ואמיתיות כתבים אלו, והזהר בגחלתן שלא תכבה. ובפרט מביא הדבר לידי גיחוך בעת שכמה מחותמים המסתמכים על מכתבו זה לא התחשבו כלל בדעת תורתו בחיים חיותו, ועוד יותר וד"ל.

י) ע"כ דין הקהילה הנפרדה אין לה דין קהילה כלל, הקידושין אסורים, והמסדר והמקדש שלא ברשות המרא דאתרא, יהי' מי שיהי' בין אם הוא מו"ץ או אב"ד כל שאין הוא הרב של עיר הזאת נלכד בארבעה איסורים חמורים כמבואר באריכות בפנים, ומי לא יחוש לסיום דבריו הנוראים של הגאון הפוסק הגדול בעל שבות יעקב שסיים בתשובתו על המקדש כן יאבדו וכו', ה' ישמרנו.

יא) למעשה אחרי שנעשה המעשה אין לנו אלא דברי רביה"ק זצ"ל במכתבו החריפה: חיובא רמיא על הבי"ד וטובי הקהל לעשות כל מיני קנסות וכפיות נגד המסדר קידושין והמקדש ואבי הכלה, וכל בני ישראל הכשרים יעשו הבדלה והפרשה מהאנשים הרשעים במעשים מכוערים כאלה, ולא יצטרפו לשום דבר שבקדושה, ...והזוג לא ידורו יחד עד אשר יעשו קידושין מחדש ע"י בי"ד כנ"ל, ואם לא יצייתו ח"ו בוודאי יתחרטו.

יב) ומה שנוגע לכל אחד, הוא מש"כ רבינו הק' זי"ע יעשו הבדלה והפרשה מהאנשים הרשעים במעשים מכוערים כאלה, ובכלל זה שלא להשתתף ח"ו בשמחת נישואין כזו, שלא להיות נכלל בלמותא דרבנן כלשון השבוי"י שהעתיק רביה"ק זי"ע "והקרואים לסעודת מרעים בחירופים וגדופים ונזיפה", וכ"ה בלשון המהרשד"ם "ונבלה עשו בישראל, לעמוד בקידושין כאלו".

למודעי צריכנא

לא באנו בקונטרס זה להוכיח את מי שאינו רוצה לראות את האמת, שבכגון זה השתיקה יפה, וכשם שניתן שכר על הדרישה וכו'. רק כוונת הקונטרס להודיע קושט דברי אמת, לפני כבוד הרבנים הגאון שליט"א יושבים על מדין. וכדי שיחקק לדורות עולם ובל ישכח לנצח שדבר זה נאסר ע"י רבותינו הק' נבג"מ, ולא יכנס בכלל עבר ושנה נעשה לו כהיתר, ויעמוד לדורות עולם, למען ידעו דור אחרון שקידושין אלו באיסור יסודם.

קונטרס קדושתן של ישראל

מקור החרם וגודא דרבנן
על המסדר קידושין
שלא ברשות אב"ד הקהילה
אף כשהמסדר יודע בטיב גיטין וקידושין

מבוא לפרק זה

הנה זה באמת רק למותר לבא ולברר מקור לדבר חמור כזה שידוע ומפורסם לכל, שדבר זה היה חמור אצל אבות אבותינו וידוע מפי זקנים שבדור הקדום שזה היה לדבר פשוט שלסדר קידושין בלי רשות המרא דאתרא הוא דבר חמור, שאל אביך ויגדך כמה היה חמור ענין המרא דאתרא בימיהם בכלל, וענין סידור קידושין בפרט, וכן מורה לשוננו הק' של רבינו זצ"ל שמצינו שם ביטויים חריפים ונוראים אשר לא נמצא כמעט בכל כתביו.

כן ידוע מאחיו הגה"ק מרן בעל עצי חיים זצ"ל שאמר לשנים מתלמידיו שהלכו לגור בעיר מונקאטש בעת המחלוקה הגדולה, גם כשכבר היה חלוקת הקהילה ע"י החלטת הקאנצלריי, ואמר להם שבענין סידור קידושין יהיה זהיר מאוד ששייך אך ורק להמרא דאתריה. וסיפר רביה"ק בעל ברך משה, שא' היה לו שכל וציית לדברי רבו והיה לו בנים טובים, והשני שלא ציית בניו יצאו לתרבות רע [ועי' עוד מענין זה באחרית דבר].

ואין דבר זה צריך לפנים, אבל בהיות שבעוה"ר נפרצה גדר העיר בעירינו ק"ק קרית יואל יצ"ו בענין חמור הלזה, ובכדי להכשיר המטרה שיקבלו תמימי לב ההיתרים הפורחים באויר שהפיצו על זה בענין החלוקה, יצא אחד בכותבות הגסה להלעיג על ענין חמור זה, שחרדו עליה כל גאוני עולם, וכ' שאין אין בו אלא מנהג ומילתא דחסידותא, וגם רביה"ק זצ"ל שהחמיר בו כל כך לא היה אלא לצורך השעה וכדו'.

ובהיות שדור בא ודור הולך וכמעט שלא נמצא מזקנים מדור הקדום, וגם שברוב מקומות שדרים בהם יהודים יראים ושלמים הם עיירות גדולות שאין שם מרא דאתרא, ואולי יכנסו דברים מוכחשים ושקרים אלו בעיני צעירי האברכים ע"כ באנו בזה לגלות אפס קצהו האיך שהחמירו בגדר זו גדולי ראשונים, וחזר ונתחזק ביתר עוז ובחוזק ע"י הרבנים הצדיקים שבכחם אנו חיים עד היום, שדעתם היה שבאופן שהיה קהילה ואב"ד לא יהיה קידושין הפקר לכל מורה ודאין. וקבעו ע"ז תקנות חזקות במסמרות נטועים.

ומי שיש לו עינים שעדיין לא נתעוורו מקול הענות יראה כמה חמור היה דבר זה בעיניהם, ושאי אפשר להקל בדברים חמורים כאלה בספיקות וצירופי קולות, וכ"ש שאין להקל בזה גם בלי שום היתרים...

ענף א'

מקור החרם ושמטת שהנהיגו הראשונים ז"ל

חרם זה מצינו לראשונה בתקופת הראשונים שהנהיגו כן הרבינו תם ובית דינו, וכמו שהביאו ספרי האחרונים. המקור הראשון המוזכר בספרי הפוסקים, הוא בשו"ת כנסת יחזקאל, להגאון יחזקאל בן אברהם קאצנלנבוגין זצ"ל, ודבריו הובאו ברוב ספרי הפוסקים שנעתיק דבריהם להלן.

וז"ל בשו"ת כנסת יחזקאל בשו"ת כנסת יחזקאל (אבה"ע סי' ע"ב):

אמנם אם אדם יעלה על רוחו לסדר קידושין בלתי רשות והורמנא האב"ד הקהלה³ או דמדינה העולה על רוחו היה לא תהיה כזאת בישראל, וכבר קמו רבנים על הא מילתא ולבשו בגדי נקם להניף ולהריק חרב מנדנה החרם תחרימו וכל גאוני ארץ קבלה בידיהם מרבני צרפת קבלו מן ר"ת שגור ואמר לכל יסדר קידושין כי אם שנבחר לרב בקהלה או במדינה. ומי משלחי עקלתן נחש בריח, יריע אף יצריח יתן ריח הפה, ויעבר על אלה מוחרם הוא מפיהם ומפי כתבם מאמר קידושין ופשיטא חליצה ופרישן.

ומעולם לא שמענו שעבר בה אדם ומימיו לא שינ"ה בה אדם, והאי גברא המקדיש אינו בחיבת הקודש, והמסדר פרץ גדר תצמיח לו קוץ ודרדר, לא לחנם הלך אצל עורב זוזיר, ואבי הכלה להשקות כוס התרעלה לא יבא בחילה, והקראים לסעודת מרעים בתרועה עליהם להרעם, ועל השלשה אנסבא המסדר והמקדש ואבי הכלה למתוח אותם על העמוד ולמחו להו במאה עוכלי דבי רב גוברין יהודאין להאכילם גחלי רתמים בשמותות וחרמים בקול רמים בחוצות וכרמים, כרם עין גדי יגיד וסינ' למען ידעו כי יש אלוקים שופטים בארץ, והמקדש שתייהם עשה ולא קיים הפסק, ...ונערתי את חצי לדבר בשפת יתר למען לא יפרוץ ח"ו גדרן של חכמים, וריקי המוח וקלי הדעת ילכו בלי הורמנא לסדר קידושין מפי תפילות וסדורים אשר לא ידעו ולא יבינו אשר בעוה"ר הרבה כושל, ונקטינן בשילופי דגלומי מכריז בקול ענות וקול גבורה אלו השלשה מוחרמין ומגודין עד אשר יקבנו דינא רבא מן כבוד אב"ד שלהם, בצירוף קציני פ"ו יצ"ו.

כ"ד לכבוד התורה, השפל שלא ראה אורה ועפר ואפר נמשל לבן כפר, יחזקאל לבית קאצינל פוגין

וכן הועתקו דבריו באורך בשו"ת שבות יעקב, אחרי שחולק על דברי בעל הכנסת יחזקאל בביאור דברי הגמ' כל מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא לו עסק עמהן. דבכנס"י (ע"ש ד"ה אספיה אל חק) כ' לפרש הכוונה שאין הכוונה לאיסור לסדר קידושין מי שאינו בקי, רק שלא יהא מורה בשאלה המתעורר בדינים אלו, אבל בקידושין בלי שום שאלה וכדומה מותר לסדר קידושין גם אם אינו בקי בטיב גיטין וקידושין, [ועכ"ז החמיר כ"כ, כל שאינו ברשות האב"ד]. וע"ז חולק בשבו"י וסב"ל דאיסור חז"ל הוא שלא יסדר קידושין אם אינו בקי בטיב גיטין וקידושין. ושם בתו"ד מעתיק חרם הנ"ל משו"ת כנסת יחזקאל, בשינוי לשון קצת.

³ מפורש יוצא בדבריו איסור חמור על המסדר קידושין בלי רשות אב"ד הקהילה, ולא דוקא שהוא אב"ד או יודע בטיב גיטין, רק שיהי' אב"ד בקהילה זה שמסדרין הקידושין. וע"ז כ' וכל גאוני ארץ קבלה בידיהם מרבני צרפת קבלו מן ר"ת עכ"ל, ומבואר הבנתו שהבין כן כוונת רבינו תם בחרם שלו.

וטעם חרם זה גם על היודעים בטיב גיטין וקידושין, הוא משום גדר שלא יבוא לידי מכשול, וכמבואר בסו"ד למען לא יפרוץ ח"ו גדרן של חכמים, וריקי המוח וקלי הדעת ילכו בלי הורמנא לסדר קידושין מפי תפילות וסדורים אשר לא ידעו ולא יבינו אשר בעוה"ר הרבה כושל, עכ"ל השבות יעקב.

וז"ל שו"ת שבות יעקב (חלק 2 סימן קכא) בשם בעל כנסת יחזקאל:

אמנם כל זה אם לחוש לקדושין או לא, אך שיעלה על לב שום אדם מאן דהוא לסדר קדושין בלתי רשות והרמנא מן הרב המקובל מפי טובי העיר³⁷, חס שלא להזכיר וכבר קמו רבנן על הא מילתא ולבשו בגדי נקם להוסיף ולהריק חרב מנדנה החרים יחרמו וירדנה, וכל הגאונים בכל ארצות פולין ותוגרמא ואשכנזי, וקבלה בידנו שהם קיבלו מרבני צרפת שהיו בימי ר"ת שגזרו ואמרו שלא יסדר שום אדם קידושין כי אם הוא שנבחר לרב, או מו"צ בקהלתו בקהלה, או מדינה, או גליל.

ומי משלחי עקלתון נחש בריחי ריע אף יצריח ויעבור על אלה מוחרם הוא מפיהם ומפי כתבם ופוק חזי מה עמא דבר בכל תפוצת ישראל, ומימיו לא שינה בה אדם. ואשר³⁸ איננו יודע בטיב קדושין לא יעשה מאמר קדושין וכ"ש חליצ' ופרישין.

³⁷ וראוי להעתיק דברי הגאון בשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' ע"א אות ה') שממנו הביאו ראי' על היתר סידור קידושין ע"י היודע בטיב גיטין וקידושין גם אם אינו רב העיר.

וז"ל: הנה זכות מקדושין הוא פשוט לפי המבואר בתשו' שבות יעקב ובתשו' הסמוכה מהגאון בעל כנסת יחזקאל איך שכל הגאונים בכל ארצות פולין ותוגרמא ואשכנזי וקבלה בידנו שהם מחכמי צרפת שהי' בימי ר"ת גזרו בחרם שלא יסדר שום אדם קידושין רק מי שנבחר להרב או מו"ץ בעיר או בגליל או במדינה עיי"ש, איך שהחמיר בעל כנסת יחזקאל בענין זה.

והנה כשגזרו בחרם ודאי בכלל הגזירה שבלי רשות הרב מהעיר השייך לגבול לא יסדרו קידושין על כן יש חיוב על אנשי הסביבות השייכים להרב לבוא לקבל רשות מהרב. אמנם ברמ"א סוף סי' רמ"ה מבואר דאם נותן הפרס להרב מותר אחר לסדר קידושין, והנוב"י כ' בסי' פ"ג חלק אה"ע בתנינא דהרבנים נהגו סלסול בעצמם ומצד המנהג אין אחר יכול לסדר אף שיתנו שכר להרב, ומהחרם לא הזכירו "וכפי הנראה" החרם לא הי' רק שלא יסדר קידושין מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין אבל אם הוא רב או מו"ץ באיזה מקום מותר לסדר קידושין אף במקום אחר, על כן לא דיבר מזה בסי' רמ"ה ובנוב"י דשם מיירי שהוא יודע בטיב גיטין וקידושין ולפ"ז נגד ת"ח אחר אין להרב הסמוך זכות מצד החרם רק מצד המנהג. עכ"ל.

המעין בדברי הבית יצחק יראה שהבין בתקנת הר"ת שהחרם הוא שהמסדר קידושין יהי' בקי בטיב גיטין וקידושין. אמנם רוב הפוסקים לא סברי כן רק הבינו כפשוטו דברי הכנסת יחזקאל (סי' ע"ב) שכ' וז"ל, אמנם אם אדם יעלה על רוחו לסדר קידושין בלתי רשות והורמא האב"ד הקהלה או דמדינה וכו', וכן מפורש בלשון הת' בשבות יעקב אך שיעלה על לב שום אדם מאן דהוא לסדר קידושין בלתי רשות והרמנא מן הרב המקובל מפי טובי העיר עכ"ל, דהתקנה היתה שרק הרב הקהלה יהי' המסדר קידושין, ומשמע מהשבות יעקב דסב"ל דמי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין הוא מעיקר דברי חכז"ל, וא"כ מה הוסיף ר"ת, ועכ"ח דחרמו של הר"ת הוא על כל מסדר קידושין שלא ברשות האב"ד, גם אם יודע בטיב גיטין וקידושין. וכן מפורש בהדיא ברוב דברי רבותינו שהעסקנו לקמן, שכתבו שתיקנו תקנה גדולה שלא יהי' המסדר קידושין רק המרא דאתרא, ושזו מחרמם של הראשונים ז"ל, עי' כן בקול קורא מרבני הגר שהעסקנו לקמן, וכן הוא גם במכתבו של רבינו זצ"ל, ועי' גם בשו"ת רבינו יוסף נחמיה [קורניצער, אב"ד קראקא] בסי' ע"ג שדן בנידון שמו"ץ מומחה סידר קדושין בלי רשות הרב אב"ד כ' עליו, ולא די בזה אלא שהעובר יחוש לעצמו ממצודת החרם שפרשו הקדמונים על זה כיודע מדברי כנסת יחזקאל שבתשובת שבות יעקב ח"ב סי' קכ"א, וסתמא דמילתא משמע דאפילו בליכא קפוח פרנסה להרב איירי דהא משום גדר וסיגי חרימו, עכ"ל. ועי' לקמן שהעסקנו יתר דבריו בזה. וכן הוא מפורש בשו"ת פני מבין (סי' ק"ץ), ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' כ) וביתר מהספרים שהעסקנו להלן.

ואיך שיהי' אנחנו נגדירים אחר דברי רביה"ק זי"ע שבמכתבו נקט דברי בכנס"י להלכה במקומותינו, ובקרייתנו שהוא אתרי' דמר בודאי שא"ל לומר קים לי כשיטת החולקים. אמנם באמת לדינא נראה שאין להביא ראי' מן הבית יצחק נגד רוב האחרונים, דבנדון דיד' הי' לו הרבה טעמים לאסור הסידור קידושין לרב אחר יעו"ש, וע"כ לא נחית להכריע בזה אם החרם דר"ת הוא דוקא על מי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין, וכע"ז כ' בשו"ת דברי יואל (סי' ל"ה אות א') בשם כמה פוסקים שאין לסמוך על טעם א' שכתב הפוסק אם יש לו עוד טעמים אחרים, שיכול להיות שלא כתב אותו הטעם אלא לסניף בעלמא ע"ש, וה"ה בנדון הבית יצחק לא עשה מזה עיקר דבלא"ה הי' אוסר שם, ואדרבא המעיין בת' שם יראה שכמה טעמים שכ' לאיסור שייך גם בנ"ד ואכמ"ל. [ובנדון קו' הבית יצחק מדברי הרמ"א ראה בהמשך דברינו מה שלמדו שאר הפוסקים בזה].

וכל זה הוא חוץ ממה שכתב הבית יצחק בעצמו בתשובה אחרת (חומ"מ סימן ס"ט) בזה"ל: וע"ד הסידור קידושין אם הוא מקפח פרנסת הרב ודאי אסור, אך אפי' אין מפסיד להרב אסור מצד המנהג כמ"ש בשו"ת נוב"י, ועיין שבו"י ובתשובה הסמוכה מבעל כנסת יחזקאל שכל גאוני הדור גזרו בח"ד ולבשו בגדי שריון קשקשים ובגדי נקם נגד המסדר קידושין בלי רשות הרב דמתא, עכ"ל.

³⁸ וראוי להעיר שבשו"ת כנס"י שלפנינו לא נמצא דיבורים הבאים כלל. ואכן רבינו הק' זצ"ל במכתבו הגם שהעתיק תשו' הכנס"י משו"ת שבו"י מ"מ לא הביא דיבורים אלו. [וכונת דברי השבו"י בזה מבואר שהמעשה או היה שהמקדש היה מי שאינו בקי בטיב גיטין וקידושין].

ומעולם לא שמעתי שעבר בה אדם וזה יצא ראשונה גלל כן אחוה דעה גם אני, האי גברא המקדש אינו בחיבת הקודש, והמסד' פרץ גדר ותצמיח לו קוץ דרדר, ואבי הכלה ראוי להשקות יין התרעלה לא יבא מחילה, והקרואים לסעודת מריעות בחרופו' וגדופו' ונזיפה. אמנם על שלשה אני בא המסדר והמקדש ואבי הכל' ראוי למתוח על העמוד ולמחי להו במאה עוכלי בעוכל' דבי רב גוברי יהודאין להאכיל' גחלי רתמי' ובנידוי וחרמי' בקול רמי' בחוצו' וכרמי' כרם עין גדי בכל תפוצות ישראל למען ידעו כי יש אלהי' שופטי' בארץ. וישר חילם של הרב ופ"ו יצ"ו.

ובסוף דבריו מוסר השבות יעקב הידיעה המחרידה: **והמקדש עמד במרדו ולא הוציא שנתיו ומת מיתת הטופה כן יאבדו וגו' ולא יהי' פרץ וצוהה ברחובותינו.**

ובאמת כן מצינו כבר חרמות ונזיפות מעין זה בדברי שארי הראשונים, ובראשם רבינו הנשר הגדול הרמב"ם ז"ל, וראוי להעתיק מה שקיבץ בזה בספר תקנת הראשונים.

וז"ל ס' תקנת הראשונים אות ג':

שלא לסדר קידושין בלי רשות הרבנים הממונים. ע"פ דין הגמרא אין צורך שיהיו עשרה מישראל בשעת קידושין או שיהיו במעמד הרב והממונה רק שיהיו בפני עדים כשרים, אולם כבר מזמן הגאונים התחילו לחשוש על התקלות היוצאות מקידושין בצינעה ותיקנו שלא יקדשו אלא בכתובה, שטר אירוסין ובעשרה.

בשנת ד' אלפים תתקמ"ז תקנו הרמב"ם ורבני מצרים והחרימו עם הוצאות ספר תורה ברבים שלא ישא אדם אשה ולא יגרש אשתו בכפרים מסויימים שבמצרים אלא ע"י הרבנים שבכפרים הללו, כמו כן¹⁰ הסכימו והחרימו אז על כל מי שיתן רשות לאדם שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין לסדר קידושין.

התקנה שהיתה מתחילה מקומית נתקבלה אח"כ באלכסנדריה כתיקון כללי בשנת תתקצ"ה, והחרימו על כל מי שיסדר קידושין בלא מצות הממונה של אלכסנדריה, ושכל מי שיש לו חלק בקידושין אלה, כמו העדים שיעידו בהם, או מי שיכתוב את הכתובה, יכנס בכלל החרם "ולא יביאו אל כל מי שמתעסק בדבר זה לא בשמחתו ולא באכלו אלא יהיה מובדל מן הקהל" ויהא נתפס למה שהזכירו הזקנים שרבינו משה זצ"ל, הוא ורבינו יצחק בן הרב רבינו ששון זצ"ל עם כל הדיינים שהיו בזמן ההוא, החרימו על כל יושבי הכפרים אשר יסדרו קידושין בלי רשות הממונים המורשים לזה. עכ"ל ס' תקנות הראשונים, בסקירה כללית על התקנות בימים ההם.

ובספר נהר מצרים העתיק לשון פסק הברד"צ של גאוני ארץ מצרים כאשר בראשיתה עומד הרמב"ם, שהכריזו וחתמו על פס"ד וחרם נורא על המסדר קידושין שלא ברשות הרב המקום.

וז"ל פס"ד הרמב"ם ובית דינו [ס' נהר מצרים עמוד שס"ז אות ב']:

בשנת אלף ותע"ח לשטרות הוא שנת ד' ותתקמ"ז ליצירה, תקנו רבני מצרים והוציאו ספר תורה ברבים והחרימו על אנשי הכפרים השוכנים בדמנהור ובאלמחלא וכו' לבל ישא אדם אשה ולא יגרש שום אדם את אשתו באלה הכפרים אלא ע"י הרבנים שבכפרי מצרים והם ר' חלפי דיין דמנהור, או ע"י ר' יהודה הכהן דיין בולביס, או ע"י ר' פרחיה דיין אלמחלא, והסכמנו והחרמנו כל מי שיתן רשות לאדם שאינו יודע בטיב גיטין וקדושין¹¹, והיה זה בשליש האחרון של חודש טבת שנת אלף ותצ"ח לשטרות בפסאט מצרים דעל נהר נילוס מותבה, ומאי דהוה קדמנא כתבנא ולתמנא עליה למהוי לזכות ולראיה לאחר היום והכל שריר וקיים.

משה בר מיימון, דיין - יצחק בר ששון, דיין - שמואל בר סעדיה, דיין - מנשה בר יוסף, דיין

¹⁰ מפורש בדבריו שהיה כאן חרם נפרד על המסדר קידושין בלי רשות הרב שבכפר זה, גם אם המסדר קידושין יודע בטיב גיטין וקידושין. וכמ"ש לעיל בשם כנסת יחזקאל. והחרם השני הוא על הרב בעצמו שלא יתן רשות רק למי שיודע בטיב גיטין וקידושין.

¹¹ לא אמרו רבנן בכפילא: גם כאן מבואר מפורש מש"כ לעיל, שהיה כאן ב' חרמות נפרדות.

תקנת וחרמת הרמב"ם ז"ל מצינו ג"כ שהביא בנו רבינו אברהם בן הרמב"ם, ומזכיר בתו"ד מכתב הנ"ל.

וז"ל תשובת רבינו אברהם בן הרמב"ם (סימן קז):

...וגמר הדיין הזה עם אספה של זקנים לעשות הסכמה בחרם חמור בשם כל בר ישראל על כל מי שייסדר קידושין בלי מצות הממונה של אלכסנדריה... וזהו נוסח ההסכמה.

כשהיה יום א' החמשי' לחדש אדר שני משנת דתתקצ"ה ליצירה בנא ארון דעל כף ימא רבה מותבה נקבע בית דין כג"ק מר' רב' יצחק הדיין ירום הודו בר' חלפון השר הנכבד זצ"ל ואסף אספת הזקנים והחרים חרם חמור בספר תורה המקודש בבית הכנסת הקטן כנסת העיראקיים האל יציב גבולה בשם כל בר ישראל על כל מי שייסדר קדושין בלא מצות הממונה של אלכסנדריה השמורה, וכל מי שיש לו חלק בקדושין אלה כמו העדים שיעידו בהם או מי שיכתב את הכתובה יכנס בחרם הזה, ולא יבואו אל כל מי שמתעסק בדבר זה לא בשמחתו ולא בצערו, אלא יהיה מובדל מן הקהל ויהא נתפס למה שהזכירו הזקנים שרבונו משה זצ"ל הוא ורבונו יצחק בן הרב רבינו ששון זצ"ל עם כל הדיינים שהיו בזמן ההוא החרמו על כל יושבי הכפרים אשר יסדרו קידושין בלי רשות הממונים המורשים לזה על ידי הריים (ראש יהודים) של אותו זמן".

וז"ל שו"ת מהר"ם מיניץ סימן קט:

הנה כתבתי קצת מנהגים הפשוטים שראיתי, אך כמה וכמה דינים וחילוקים יש בעניני קידושין הצריכים לפני ולפנים שלא אוכל לבאר, ואמרו חכמים (קידושין ו, א) מאן דלא ידע בטיב גיטין וקידושין לא יהא עסק עמהם, לכך" מנהג יפה שנהגו קדמונינו שלא יעשה שום אדם ברכת אירוסין ונישואין כ"א ברשות ובהתרת רב ומנהיג.

וז"ל ספר מנהג אמסטערדאם (פ"ד אות ט):

אסור לסדר קידושין בלי התרת אב"ד דקהלתינו, בידיעת פו"ם החודש, בזמן שאין אב"ד ברשות פו"ם וגבאי צדקה", מי שמתחתן בחוץ בלי ידיעת אב"ד הקדושין בטלן.

גם ענין מעין זה נמצא מאיזה ראשונים שעשו 'תקנת הקהילה' מעין זה, ונתנו ודנו בדבריהם בענין תוקף וחוזק תקנות אלו.

וז"ל שו"ת הריב"ש, (סימן תצט):

שאלת: הקהל הסכימו לעשות גדר ותקנה, שלא יהא רשות ביד שום אדם, לקדש שום אישה, כי אם בידיעת נאמני הקהל, ובפניהם, ובפני עשרה. ואם שמא יעבור ויקדש, שלא כנוכח, שיהיו קדושי נפקעין, ובטלים. ומעתה, ובאותו זמן, מפקירין הקהל כסף, או שוה כסף שיקדש בו, ושיהי' מופקר ומבוטל. והקדושין יהיו מופקעין. והאשה ההיא תוכל להנשא, מבלי שום גט. ואפי' גט מספק, לא תצטרך.

" מהמשך מכתבים אלו רואין בעליל כוונת הראשונים בתקנות אלו, חוץ מאשר תקנו רז"ל שמי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא יהא עסק עמהם, גם חששו לפרצות בחומת הקידושין ורצו שיהיו ממונה מיוחד א' או יותר שבידו וברשותו יתנהלו כל ענין הקידושין. גם אם היו אז עוד רבנים ת"ח, וכל יטעה אף אחד לומר שבערי מצרים לא היו אז רבנים ת"ח יותר שלשה המוזכרים לעיל. ועכ"ז תקנו כנ"ל.

כן ידוע מעשה רב מרביה"ק זצ"ל בעיר קרית יואל שסירב בסידור קידושין מת"ח וכו' כמבוא' לקמן והובא באחרית דבר.

" מבואר כוונתו ככוונת שאר הראשונים, שהנהיגו ענין זה שלא לסדר קידושין בלי רשום הרב, כדי לחזק תקנת חכז"ל שכבר תיקנו מאן דלא ידע בטיב גיטין וקידושין לא יהא עסק עמהם.

" מבואר מתקנה זו, שעיקר כוונתם היה שלא יהי' הענין שטח הפקר, ולא רק שיהי' מי שיודע בטיב גיטין, רק שהענין יהא ביד הקהילה והאב"ד, שלא יבואו לידי מכשולות.

וז"ל בסוף התשובה: עלה בידינו, שיכולין הקהל לעשות תקנה זו. והמקדש כנגד תקנתם, אין קדושו קדושין, ואינה צריכה גט זהו מה שנ"ל בנדון זה להלכה. אבל למעשה, הייתי חוכך להחמיר, ולא הייתי סומך על דעתי זה, לחומר הענין להוציאה בלא גט. אם לא, בהסכמת כל חכמי הגלילות. כי היכי דלמטיין, שיבא מכשורא.

וז"ל שו"ת תשב"י (ח"ב סימן ה):

שאלת צבור שהסכימו שכל מי שיקדש אשה שלא מדעת חבר עירם וקני הקהל שלא יהיו קדושו קדושין אם דומה למ"ש בגמ' (גיטין ל"ג ע"א ושי"ט) כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ויהיו יכולין מכח הסכמתם להפקיע הקדושין וגם בהסכמה זו הטילו חרם לעובר עליה.

וז"ל בסוף התשובה: אע"פ ששמענו ג"כ שהרמב"ן ז"ל נשאל זה על זה פה והשיב דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש... ולענין החרם צריך להתירו אחר שינהוג נדוי כראוי לכל עובר על חכמי צבור... והרשב"א ז"ל כ' בתשו' שהצבור יכולין להפקיר כל ממון שינתן לשום אשה הפקעה גמורה והפקר גמור... ובתקנ' זו נתבטלו הקדושין לגמרי אם לא נעשו כמו שתקנו.

כן מצינו לעוד שני גדולי עולם שהביאו חרם ותקנה זו, ובדבריהם יצאו לחשוש שיבוטל הקידושין אפי' בדיעבד כיון שהעדים שהעידו על קידושין כזו עשו נבלה בישראל ועדותן בטילה, וכיון שאין כאן עדים הקידושין בטלים. והובאו דבריהם בקצות החושן (סי' נב).

וז"ל שו"ת מהרשד"ם (חלק אבהע"ז סי' ט):

אך אמנם יש טעם אחר, שכפי הנראה יש חרם גמור שלא ימצא עדים בקידושין אשה אם לא שימצא שם חכם הקהל וממונה הקהל... אין להם לעמוד בשעת קידושין אם לא יעמוד החכם הממונה מפני הארוס ונארוסה, וא"כ הוא נמצא שאלו העדים פסולים לעדות אחר שעברו חרם הקהילות ונבלה עשו בישראל, לעמוד בקידושין כאלו...

וז"ל שו"ת מהרי"מ (ח"א סי' קלח, ד"ה ועל מה שבא):

שיש חרם מימי עולם שלא ימצא שום עד בקידושין אם לא יהי' שם החכם ומרביץ תורה בקהל, והפרנסים. הנה ראיתי מש"כ הרב המובהק מוה"ר שמואל דיין מודינא וז"ל שהואיל ועברו על חרם הקהל הם פסולים ונתבטל עדותם לגמרי... (וע"ש מה שהאריך בזה עוד).

ענף ב'

מנהגי המקומות בחרם זה

להבהרת הענינים כדאי להעתיק מש"כ בשו"ע יו"ד בהלכות כבוד הרב, בענין זה.

ז"ל רבינו הרמ"א יו"ד (סי' רמ"ה סעיף כ"ב):

רב היושב בעירו ולומד לרבים, יכול חכם אחר לבא וללמוד גם כן שם, אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונוטל פרס מהם על זה, אפילו הכי יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר, כמו הראשון, אם הוא גדול וראוי לכך. אבל אם בא חכם אכסנאי לעיר, אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושין וליטול השכר הבא מהם, הואיל והוא פרס הרב הדר שם, אבל מותר לעשות החופה ולתת השכר לרב הקבוע. וכן הותר לו לדון בין שני בעלי דינין שבעיר הבאים לפניו לדון, דלמא הרב שבעיר אין ממוצע להם. אבל אין לו להורות איסור והיתר, או לדרוש לנהוג שררה, באתריה דחבריה.

*

מדברי הרמ"א מתבאר אפוא שכל שאין כאן השגת גבול של ממון, אין כאן איסור או חרם וכדומה בסידור קידושין שלא ברשות האב"ד העיר, וכל שנותן שכר הקידושין להרב, או שבא כאן לדור בקביעות, מותר לכל מי שבקי בטיב גיטין וקידושין לסדר קידושין בעיר, וא"א לעכבו.

ובדרכו של הרמ"א ז"ל שלא הזכיר החרם של ר"ת הלך הגאון בשו"ת נודע ביהודה, שאיסור סידור קידושין שלא ברשות האב"ד הוא רק מנהג וסלסול שנהגו הרבנים בעצמם [באופן שאין בו איסור השגת גבול].

וז"ל שו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא, אבן העזר סימן פג):

על דבר אשר שאל על הסידור קידושין בגבול השייך להרב ממושקאין, אחר שהמתינו כל היום על הרב ההוא ולא בא ואז סידר מעלתו הקידושין ושכרו של הרב שלחו לביתו.

הנה בודאי הדין פשוט ביו"ד סימן רמ"ה בסופו שרשאי אכסנאי לסדר קידושין אם נותן השכר להרב הקבוע ואמנם מצד המנהג כבר נהגו הרבנים סלסול בעצמן ומצד המנהג אין אחר יכול לסדר. וכל זה אם הרב היה שם אבל כיון שהמתינו עד בוא השמש ולא בא בודאי יפה עשה מעלתו...

א"כ אין להשגיח על כבוד הרב בזה במקום שהוא עשה שלא כהוגן שלא בא בזמנו² וגם לא שלח אחר בחריקא.

ומדברי הנודע ביהודה שלא הזכיר חרם דר"ת בכלל, לכאורה יוצא שאין כאן מקום לחרם החמור ונח"ש שהנהיגו הר"ת ושאר הראשונים והעתיקהו להלכה בשו"ת כנס"י ושבו"י.

וביאור הדברים הוא שלא בכל המקומות נתקבל תקנה זו, ובכל המקום אשר תמצא שלא הזכירו ענין זה, רק דיברו משכר הרב, מהסגת גבול וכדומה תדע נאמנה שאינו דומה כלל לענינינו, ויתכן במקומות ההוא לא קיבלו עליהם תקנה זו, ודבריהם קאי על חלק ההלכה הקבוע ונתקבלה בכל מקומות ישראל. וכאשר כן מצינו בזה תשובה מפורשת בשו"ת מהרש"ם.

² וראוי להעיר שזה ודאי מתברר לן גם אם נאמר כדברי הנוב"י שאין זה רק סלסול בעלמא, מ"מ אין לנהוג כן רק במקום שהוא עשה שלא כהוגן שלא בא בזמנו. וגם שעל סלסול זה ג"כ ראוי ליענש, וכמ"ש הנוב"י שהרב המעניש לא עשה בטוב כיון שהיה המעשה כמ"ש, ע"ש.

חדא דגוף התקנה לא נתפשטה כלל במדינתנו, שהרי הט"ז והב"ש סי' מ"ט כתבו בפשי' דלסדר קידושין א"צ שיהי' רב ולא הזכירו כלל מהתקנה. והרי הט"ז הי' גדול מדינתנו ואם אולי במדינת אשכנז נתפשטה תקנה זו ואין ראי' מזה למדינתנו, אבל הב"ש הי' ג"כ במדינת אשכנז ולא הזכיר מזה.

הרי לך שהבין כן מסתימת אחרונים אלו שלא הזכירו ענין נח"ש זה, שלא היה תקנה זו במדינתם, ואין מזה שום ראי' לשום פרט הנוגע לנח"ש וחרם זה.

גם ראוי להעיר שבשו"ת פני מבין הבין בפשיטות שגם לדברי הרמ"א יש איסור גמור בנד"ד, ועי' בהערה כ"א שהעתקנו דבריו.

*

ומכיון שנתברר לן שלא בכל המקומות נתקבל חרם חמור זה, ע"כ נרדה נא בגנים ללקט באיזה מקומן נתקבל חרם זה, ובסוף דברינו יראה הקורא איך שנתקבל חרם חמור זה בכל תוקפו וחומרו במקומותינו היינו הקהלות הקדושות באונגארין שעל אדניה יסד מרן רבינו קודש הקדשים מהר"י ט"ב זצ"ל קריתנו הנאמנה. (וגם בהרבה מקומות בפולין וליטא) ומהמשך דברים אלו נראה ג"כ ענין החרם שתקנתה מיוסדת שיהי' ענין הקידושין מסור לממונה מיוחד, גם אם המסדר האחר הוא בר אוריין ות"ח.

ז"ל פנקס הקהילות ממדינת ליטא [הכולל בתוכו תקנות משנת שפ"ג עד שנת תקכ"א] אות רכ"ז:
אין לשום רב לסדר חופה וקדושין שלא בקהלתו בלתי רשות האב"ד של ראש בי"ד שלו, ... גם חזן ושמש אשר יהיו עסוקין באותו ענין ענוש יענושו בעונש אבוד אמונה [אומנות] שבידו.

וז"ל ס' תולדות יהודי קאליש (דף 162):

ומבלעדו לא ירים איש את ידו לסדר קידושין בלתי רשות מכבוד אדונינו הנ"ל, ובטרם יסולק לו מעות חופה כפי המגיע, וגם שלא למנות שו"ב במקומות הנ"ל בלתי היתר ורשיון מאדונינו הרב הנ"ל.

ובאו שם על החתום ראשי הקהלות כדלהלן: פה קאליש יום גימל ו' שבט תקפ"א לפ"ק, ועל החתום באו ראשי הקהלה, נאום הק' שלמה במי"ז קרא, ונאום צבי הירש ברמ"ק, ונאום יצחק אייזיק בראקמאן, ונאום שלמה מרדכי מראגאשני, ונאום מיכאל חיים בהרב המנוח מהר"ל, ונאום יהודא לייבוש בהגאון מוה"ר מאיר נ"י מלאסק, ונאום זלמן שנעער, ונאום נתן ברז"ק, יתר החתומים, יוסף רעדליך.

כן נתקבל חרם חמור זה, בחריפות יוצא מן הכלל, בשמחות וארורים, בערי מצרים, ויצא אז על זה (לאחרונה, לא יותר ממאה וארבע שנים מהיום) פסק בי"ד ארוך בפרטי הקנסים וכדומה על העובר על איסור זו. ונעתיק קצתם [הגם שמן הראוי

^{כא} וראוי להעתיק בזה מה שביאר כוונת הרמ"א בשו"ת פני מבין (סי' ק"ץ) וז"ל, ועוד ראי' דבתשו' שבות יעקב ח"ג סי' קכ"א מביא תשו' כנסת יחזקאל שיש חרם עוד מרבני צרפת שהיו בימי ר"ת שגזרו ואמרו שלא יסדר שום אדם קידושין כי אם שנבחר לרב או מו"צ בקהלתו יעו"ש, וא"כ לפי"ז קשה כיון דחרם קדמונים הוא עוד מימי ר"ת שלא יסדר אדם קידושין כ"א מי שנבחר לרב בעירו. ואין כתב רמ"א דיוכל אחר לסדר קידושין.

אע"כ דרמ"א מיירי שת"ח מופלג וישב בעיר וקבלוהו ליותרת הכבוד, ויבא אחר ג"כ וקובע ישיבה ולזה מתיר רמ"א. אבל מי שנתקבל רב בעירו או בגלילו להשגיח ולעמוד על משמרת הקודש ובא אחד ועושה שלא כרצון הרב מרא דאתרא, ומסתמא טעמו ונימוקו עמו למען לגדור, ועי"ז שבא אחד ויש הרבה שעומדים בתמימתם שיודעים להוקיר ולכבד ולשמוע לרבם המומחה לרבים כדון וכמשפט ובא אחד ומחרחר ריב בין בעלי בתים או מסייע הרי עובר על לאו שבתורה דאמרו בסנהדרין ק"י המחזיק במחלוקת עובר על לאו דלא יהי' כקרח ורמב"ן בס' המצות שורש ח' ס"ל דהוא לאו גמור ומבואר בסי' רמ"ו שרב שאינו הולך בדרך טובה אין למדין ממנו ובפסקי מהרא"י שהביא רמ"א איירי דלא הי' בין בע"ב שום מחלוקה רק דבין ת"ח בא לפנינו אבל לסייע לבע"ב המחזיקים במחלוקת לעבור פי רבם פשיטא דעובר על לאו ולא יוכל להורות וכן מוכח מד' מהר"ם שי"ק או"ח סי' שי"ג יעי"ש.

להקדים שבגבולותינו בערי איירופע כמעט ולא הנהיגו רוב הקנסות כמו שהנהיגו במקומותיהם, מ"מ ראוי להעתיקם, בכדי לראות חומר הדבר].

ז"ל ספר נהר מצרים (ה"י קידושין) אות א':

המנהג קבוע בכל מלכות מצרים כולה, היינו בעוא"י מצרים ועוב"י נא אמון יע"א שאין רשות לשום אדם יהיה מי שיהיה לסדר חופה וקידושין כי אם הרב המורה צדק אשר בעיר, והרב הוא המסדר חופה וקידושין הוא עצמו או הבא מכוחו על פי רשותו ומאמרו, ובלעדי שני רבני קהלות הנזכרים שבהם בית דין קבוע לדון ולהורות לא ירים איש את ידו לסדר חופה וקידושין כלל. וכן בני הכפרים החוסים תחת דגלם, והרב ראב"ד הוא הנותן רשות לסדר חופה וקידושין לאחד מבני העיר ההיא או הכפר ההוא.

ובאות כ' מעתיק נוסח ההסכמה:

להיות שכבר ידוע שבארץ מצרים יש תקנה קדומה מרבתינו רבני מצרים הקדמונים זיע"א, שלא יוכל איש לקדש אשה כי אם ברשות ב"ד שבזמן... והעובר על זה הוא נלכד בחרמ"ו רחמנא ליצלן, ועל פי אותה התקנה היו דנין כל הבתי דינין שקמו אחריהם עד היום הזה, ובימים האחרונים רבני קהלות שבמצרים הי"ו היו מכריחים להעובר ומקדש נגד ההסכמה הנזכרת לתת גט כריתות... יען שמטרת התקנה היא לגדור גדר בני פריצי הדור הנותנים עיניהם בבנות הארץ, ולכדים אותם ברשת ערמתם.

ותרופה לזאת לא מצאנו כי אם בהתרופה הבדוקה והתקנה הקדומה והנאמנה אשר תקנו לנו רבותינו הגאונים והפוסקים הראשונים וגם האחרונים זיע"א, שהיא הסכמת הפקרת כסף הקידושין והפקעתם וכאשר הנהיגו אותה בדורותיהם (כמבואר בתשובת הרשב"א [ח"א] סימן תקנ"א) כדי לחסום הדרך בפני פריצי הדור בני עולה. ההסכמה הזאת אנחנו מקבלים אותה עלינו ועל בנינו ועל דורותינו ועל כל הבאים אחרינו לשבת בקדש ולגור בארץ מצרים בכללה הן בעריה הגדולות ועוב"י מצרים ועוב"י נא אמון יע"א, ...שמהיום הזה והלאה לא יוכל שום בר ישראל לקדש... כי אם על פי כל שלשה התנאים יחד. ואלו הם:

א. שיהיו הקידושין ברשות הרב אב בית דין היושב על כסא ההוראה בעיר, ובכפרים שאין שם אב"ד יהיו הקידושין ברשות גבאי במקום ההוא אשר קבלוהו עליהם ונבחר מהקהל להיות גבאי בכפר ההוא...

ומעתה כל בר ישראל אשר יעבור על ההסכמה הזאת ויקדש שלא בידיעת הגבאי המקום ההוא... או אפילו רק על אחת מהנה, מעתה ועכשיו יהיו הקידושין ההם בטילים ומבוטלים כחרס הנשבר וכדבר שאין בה ממש.

והאיש אשר יעשה בזדון לקום ולערער אחרי זאת ההסכמה הנזכרת... עוד בה ידע המערער ההוא כי הוא מחריב הישוב המדיני והמוסרי וגורם רעה לבנות ישראל לקדושתן ולטהרתן ועונו ישא האיש ההוא לא יאבה ה' סלוח לו ורבעה בו כל האלה, והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל, ושומע לנו ישכון בטח ועליו תבוא ברכת טוב, אמן.

הצעיר אליהו חזן ס"ט - הצעיר אהרן מענדיל בהר"ן הכהן, מו"ץ לעדת האשכנזים פה קיירה - הצעיר רפאל אהרן ׳ן שמעון ס"ט

וז"ל שו"ת שו"א ומשיב (מהדו"ג ח"א סי' ר"ט):

...ובפרט בעירו שיש תקנת ואיסור הוא מהרבנים הגאונים אשר גזרו באסור א"כ פשיטא שהקידושין אשר יסדר איש בלעדי מעכת"ה יהיה מי שיהיה הם פסולים...

וז"ל שו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' כ):

והנה אם ירהב בנפשו המורה שעומד כנגד הרב לסדר קידושין בלתי רשות הרב אז דינו מבואר בתשו' שבות יעקב (ח"ב באהע"ו סי' קכ"א) ובתשו' שלאח"ז מהגאון בעל כנסת יחזקאל זצ"ל בשם רבני אשכנז ופולין וצרפת שהי'

בהם בקבלה שיש חרם ר"ת ושאר גאונים שלא יסדר קידושין בלתי הרב מרא דאתרא, והשאלה הי' שם **שהיה ת"ח מוסמך להוראה לא' מהכפרים שתחת דגל הרב** ואסרו עכ"ז עיי"ש טעמו יען שהי' בלתי רשות הרב הממונה עליו מרא דאתרא. אך לא אאמין בזה שיזיד גם לנגוע יד בסידור הקידושין נגד רשות הגאבד"ק.

וכן הביא בפשיטות בספר שולחן העזר (פ"ד אות ז):

מנהג ישראל קודם החופה ילכו המחותנים להרב דמתא ומזמינים אותו בכבוד סידור קידושין, ומסלקין לו שכרו הרח"ש.

ובהגהותיו הנקרא שמלה לצבי כתב, באות ב':

עיי' ביו"ד סי' רמ"ב סי"ד ברמ"א שם שלא יסדר גיטין וקידושין אלא מי שהוא מומחה לרבים וגם ידוע לכל ע"ש, ועיי' בשו"ת שב"ח ח"ג סי' קכ"ג כ' דע"כ נתפשט המנהג בכל גלילות ישראל לקבל עליהם רב ומורה מוסמך והוא יסדר גיטין וקידושין ולא אחר כי יש לחוש להרבה מכשולות שיבוא לקדש ח"ו איסור ערוה ואיסור שניות.

כאשר קרה זה כבר וכה"ג יש לחוש למעוברת ומינקת חבירו וענין הבחנה ג"ח וכהן לגרושה וחלוצה, ולא לחנם אמרו חכז"ל (קידושין י"ט) וקשין לעולם מדור המבול, לכן יפה כח ב"ד להעניש בכל כחם במי שעובר ע"ז ואם אינו רוצה לקבל עליו את הדין מנדין אותו מיד, והביא שם משו"ת כנ"י חרם הקדמונים הגאונים וכו'...

ועיי' בשו"ת הריב"ש סי' שצ"ט בתקנת הקהל שלא לסדר קידושין רק בפני ב"ד או ברשותם לפסול הקידושין הנעשה שלא ברשות ב"ד או ברשותם לפסול הקידושין הנעשה שלא ברשות ב"ד, אלא דמ"מ לא רצה לסמוך להקל למעשה ע"ש ועיי' בשו"ת לב"י לאה"ע סי' ו' מזה ובשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' ה' ובשו"ת תשובה מאהבה סי' קי"ז אם לסמוך להקל, עיי' בשו"ת שו"מ מה"ג ח"א סי' רל"ט דהעלה בכה"ג בסידור קידושין בלי רשות הרב דמתא דהקידושין פסולים ע"ש.

ועיי' בשו"ת מנח"א ח"ג סי' ל"ט הביא חבילי פוסקים בזה וגם מדברי מהרש"ם הנ"ל וכ' דנראה מדבריו כי גם הוא מסתפק דאולי במדינות הללו הוי כמו היכא שעשו הקהל תקנה לפסול הקידושין אשר לא הי' ברשות הרב דמתא כמ"ש שם מדברי כנה"ג אה"ע סי' כ"ח, והביא שם וגם חזינא לרבני קשישאי גדולי עולם זי"ע שציוו לסדר קידושין שנית כשנעשה בלי רשות הרב דמתא ודברי השו"מ הנ"ל המה תקנה גדולה למיגדר מילתא ולהציל מתערובות עריות ואיסורי הפקירות בישראל מכמה פרטי טעמים עפ"י דתוה"ק ע"ש.

וסיים שם בלשונו: וע"כ כל הירא דבר ד' ימשוך ידו מלסדר ח"ו חופה וקידושין בלתי רשות הרב מרא דאתרא שלא יפול ברשת הנדויים וחרמים ולטותא דהני רבנן קדמאי ואז ברכת ד' עליהם יחולו.

זי"ל שו"ת רבינו יוסף נחמיה (יחיד סי' ע"ה):

על דבר המו"צ לסדר קידושין שלא ברשות האב"ד... ולא די בזה אלא שהעובר יחוש לעצמו ממצודת החרם שפרשו הקדמונים על זה כידוע מדברי כנסת יחזקאל שבתשובת שבות יעקב ח"ב סי' קכ"א, וסתמא דמילתא משמע דאפילו בליכא קפוח פרנסה להרב איירי דהא משום גדר וסייג החרימו.

וזי"ל שו"ת בצ"ל החכמה (חלק ב סימן עב):

ומכל מקום פשיטא דזה דוקא היכא שהרב שהחתן רוצה לכבדו בסידור קידושיו זכאי לסדר קידושין בעיר ההיא כבנ"ד, אבל אם החתן רוצה שיסדר לו קידושיו רב שאינו זכאי לסדר קידושין בעיר ההיא, אז גם אם יסכים אותו רב לתת יד לפושעים לפרוץ גדרן של הראשונים, יש להעיר לב החתן להזהירו ולהעמידו על חומר הענין ושהוא מוכרח לכבד את רב העיר בסידור קידושין גם אם זה נגד רצונו, ואז שפיר יברך רב העיר ברכת אירוסין בשליחות החתן המקדש.

וכפוסק אחרון כדאי להעתיק קול קורא מגאונים ארץ הגר משנת תרנ"ו לפ"ק (מובא בספר זכור ימות עולם ח"ב להרב רב"צ

יאקאבאוויטש הי"ו מב"ב) שחתמו עליה חמש עשרה מגדולי רבני אונגארין, ובראשם מרן רבינו בעל קדושת יו"ט, ועמו

הגה"ק בעל שבט סופר ז"ל, שקיימו וקבלו עליהם תקנה וגדר הראשונים הנ"ל בכל מדינותיהם, ומדבריהם יוצא שמעולם היה כן התקנה במקומותיהם, ומי לנו גדול בזמנינו שגדול מהם בחכמה, או אפילו שוה להם בחכמה שיוכל לערער ולומר שבגלילותינו לא נהגו ולא קבלו עליהם חרם זו ושנהגו כמ"ש בנוב"י ובשו"ת בית יצחק הנ"ל.

ז"ל הקול קורא שהוציאו לאור גדולי ארץ אונגהארין

ובראשם הגה"ק בעל שבט סופר, ורבינו בעל קדושת יו"ט:

אנחנו ח"מ נתוועדנו פה לפקח על ענינים דתיים הנוגעים להכלל, ואם גם שמכמה טעמים לא עלתה בידינו עוד לסדר כל הדברים הנחוצים לשעה ולדורות, ראה ראינו לעורר את חברינו המה הרבנים הצדיקים ואת אלופי ראשי הקהילות נ"י על הדבר הזה, והוא שלא יגשו בשום אופן לסדר קידושין אם הצדדים אינם מתושבי קהלתם, עד אשר יביאו עידיהן תעודת המרא דאתרי' אשר המה עומדים תחת דגלו, שע"פ דתה"ק אין דבר המעכב לסדר להם קידושין כדמו"י.

שנית אחרי ששמענו שבכמה מקומות כמעט נפרץ הגדר אשר גדרו הראשונים לבל יקרב איש זר לסדר קידושין בלי רשות והורמנא מהרב מרא דאתרי', מצאנו נכון ונחוץ והזהיר על זה ולאסור באיסור גמור לעשות כזאת, ומי שיתן כתף סוררת ויעבור על אזהרתנו מלבד עונש איסור השגת גבול הכרוך בעקבו יעברו אותו מכל משרת קודש, ואם שוחט היא שחיטתו תהי' אסורה, ולהשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכות טוב.

פה בודאפעסט, יום ד' לס' פקודי תרנ"ו לפ"ק.

הק' שמחה בונם בה"ג מוהרשב"ס זצוק"ל

אבד"ק פ"ב יע"א

הק' יוזפא ראזענבערג

אבד"ק פ"ל יע"א

הק' זוסמאן בלא"א מו"ה פישל סופר

אבד"ק פאקש והגליל יע"א

יעקב טענענבוים

אבד"ק פונטאק והגליל יע"א

הק' שמואל ראזענבערג

אבד"ק אונסדארף והגליל יע"א

הק' יוסף ישראל דייטש בן הגאון מו"ה א"ד זצל"ה

אבד"ק ב' דיארמאט יע"א

משה בן הרה"ג מו"ה מנחם כ"ץ

אבד"ק נייטרא והגליל יע"א

ישעי' הק' בלא"א מו"ה ה"ג ר' דוד לייב זצ"ל [זב"ש]

אב"ד קהל היראים ווייטצען יע"א

חנני' יו"ט ליפ"א ט"ב

אבד"ק סיגוט

קאפל בה"ג מו"ה יחזקאל רייך ז"ל

רב אב"ד דקהל היראים בפעסט יע"א

עמרם ה"ק בלום

בק"ק בק' אויפאלו יע"א

הק' משה בלא"א מו"ה עמרם גר"ו

אב"ד חוסט

הק' יודא גר"ו

בק"ק שוראן יע"א

ארי' לייבוש ליפשיטין

אבד"ק סאנטאף יע"א

הק' משה שמואל גלאזנר

רב דק"ק קל"ב והגליל יע"א

ומן המותר להעתיק דברי קדשו של מרן רביה"ק זצ"ל במכתבו החריף יוצאת מן הכלל שכ' לעיר נאסויד באחד שהחציף^{כב} לסדר קידושין בלי רשות האב"ד דשם. שמה מבואר מפורש שרבינו זצ"ל המשיך בדעת קדשם של אביו הק' זצ"ל ושאר גדולי המדינה שקיימו וקבלו עליהם ועל זרעם החרם וגודא שתקנו גדולי הראשונים ז"ל.

וזי"ל מרן רביה"ק זצ"ל במכתבו החריפה (נדי באגרות מהרי"ם):

שלו' וכט"ס אל כבוד ידידי הרב המאוה"ג חו"ב יו"ש חו"פ, כש"ת מו"ה משה ארי' שליט"א, האבדק"ק נאסויד והגליל יצ"ו

אחדשת"ה באה"ר, הגיעני מכתבו בדבר מה שקרה בקהילתו ענין מר הנוגע לעיקרי דתוה"ק, שא' החציף פיו באפקורות והותר לסדר קידושין בלי רשות ונגד אזהרת הרב אב"ד שאסר לסדר קידושין.

הנה אין לשער גודל המכשול בזה, ולא לחנם אמרו חזו"ל על אלו שקשין לעולם יותר מדור המבול, ולא אוכל להאריך כעת, אך ראיתי להעתיק קצת מלשונו של בעל כנסת יחזקאל ז"ל שכתב ע"ז בתשובתו סי' ע"ב והובא גם בשבות יעקב ח"ג סי' קכ"א בשינוי קצת, וז"ל באמצע דבריו, אך שיעלה על לב שום אדם לסדר קידושין בלתי רשות והורמא מן הרב המקובל מפי טובי העיר, חס שלא להזכיר, וכבר קמו רבנן על הא מילתא, ולבשו בגדי נקם להוסיף ולהריק חרב מנדנה, החרם יחרימו וירדנה, וכל הגאונים בארצות פולין ותורגמא ואשכנזי. וקבלה בידנו שהם קבלו מרבני צרפת שהיו בימי ר"ת שגזרו ואמרו, שלא יסדר שום אדם קידושין כ"א מי שנבחר לרב או מו"ץ בקהלתו או מדינה או גליל, ומי משלחי עקלתן נחש בריח יריע אף יצריח ויעבור על אלה מוחרם הוא מפיהם ומפי כתבם, ופוק חזי מה עמא דבר בכל תפוצות ישראל וכו', גלל כן אחזה דעה גם אני, האי גברא המקדש אינו בחיבת הקודש והמסדר פרץ גדר ותצמיה לו קוץ ודרדר, ואבי הכלה ראוי להשקות יין התרעלה, לא יבוא בחילה, והקרואים לסעודת מריעות בחרופים וגדופים ונזיפה. אמנם על שלשה אני בא המסדר והמקדש ואבי הכלה ראוי למתוח על העמוד, ולימחי להם במאה עוכלי בעוכלא דבי רב יהודאין, להאכילם גחלי רתמים, ובנדוים וחרמים, בקול רמי' בחוצות וכרמים, כרם עין גדי בכל תפוצות ישראל, למען ידעו כי יש אלוקים שופטים בארץ עכ"ל. ועוד האריך שם לבסוף בעונשים קשים ומורים אשר קשה להעתיקם. גם הבעל שבו"י שם בתשובה סי' קכ"א האריך טובא להחמיר על המסדר קדושין כזה בכל מיני חומרות, ואף לגזור עליו שלא יתפלל ולא ימולו את בניו ולהוציאם מבית הספר, וכנהנה וכנהנה החמיר שם טובא בחומרות נוראות שאין לשער יעיי"ש.

והמאמין בהשי"ת ובתורתו הקדושה לא יעבור על חרם ר"ת ושאר הראשונים ז"ל, ואם שאין בידנו לעשות כל אותן החומרות שכתבו השבו"י והכני"ח הנ"ל נגד האנשים האלה, אבל כל מה שבידכם עכ"פ חיובא רמיא על הבי"ד וטובי הקהל לעשות כל מיני קנסות וכפיות נגד המסדר קידושין והמקדש ואבי הכלה, וכל בני ישראל

^{כב} הערה שלפנינו מיותרת הוא, ברם למען כבודו של רביה"ק זצ"ל, הערנו בזה: וכאשר דבר זה מפורש מכל דברי רבותינו הקדושים שהועתקו דבריהם לעיל, שמסדר קידושין בלי רשות האב"ד קרוי התחצף, וכלשון זה קרא כאן רבינו לאותו שהתחצף. ולא כאותן ליצים שרצו לטשטש וללעג בדברות קודש של רבינו זצ"ל כאילו קראו התחצף כיון שלא היה יודע בטיב גיטין וקידושין.

ובכלל אם הי' המדובר במי שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין לא הי' כותב רבינו בסוף המכתב 'אבל זה וודאי שצריך לחוש עכ"פ לקדש מחדש', וכנראה מהלשון שרק חשש לשיטת הפוסקים שפסלו הקידושין משום שעברו על חרם דר"ת, ואם המסדר לא הי' ת"ח ישנם חששות גדולים יותר דמי יודע אם עצם הקידושין הי' כדת וכדין, שהרי ישנם הרבה פרטים שצריך המסדר קידושין לידע שלא יפסלו הקידושין, שהעדים לא יהיו קרובים ויראו היטב הן הטבעת והן נתינת הטבעת וכו'.

גם כאן המקום למחות על גילוי פנים בתורה שלא כהלכה, כאילו לא כ' המכתב הנ"ל רק שהיה צורך השעה, אף שלא סבירא ליה כן להלכה. כאשר כתב בלור אחד בכתב הפלסתר שלו. איך יעלה על הדעת לומר שרבינו כ' הלשון 'אין לשער גודל המכשול הזה... והמאמין בהשי"ת ובתורתו הקדושה לא יעבור על חרם ר"ת ושאר הראשונים ז"ל' עכ"ל, וסיים שלא ידורו יחד עד שיקדשו שנית, ולא יאומן כי יסופר שמוכנים לומר כאילו רבינו לא כתבו רק לצורך השעה? !, אתמהא, וכי אפשר לבטל את כל התורה כולה שלא היה רק לצורך השעה? !.

הכשרים יעשו הבדלה והפרשה מהאנשים הרשעים במעשים מכוערים כאלה, ולא יצטרפו לשום דבר שבקדושה, עד אשר יכופו כאגמון ראשם להתנהג כדת של תורה, ולציית לדברי חכמים כאשר כתבו הראשונים ז"ל לגדור גדר ולעמוד בפרץ להסיר מכשולות כאלה מבני ישראל.

והנה יש מהאחרונים שכתבו על קידושין כאלו שאין לחוש להם אף לקולא וצריך לקדש מחדש בברכות, אבל חלקו ע"ז ואינו נראה כלל להקהל ולעשות ברכות מספק, אבל זה ודאי שצריך לחוש עכ"פ לקדש מחדש בעדים וחופה וכתובה, אך אין לומר שום ברכה מהברכות הן של סידור קידושים והן של ז' ברכות, **והזוג לא ידורו יחד עד אשר יעשו קידושין מחדש ע"י בי"ד כנ"ל, ואם לא יצייתו ח"ו בוודאי יתחרטו.**

והשי"ת ירחם ויגדור פירצות עמו בית ישראל ויציילנו מכל עקתין בישיין ונזכה לראות במהרה בישועת כל ישראל ושמחתן והימים האלה יתהפכו לנו לששון ולשמחה.

והנני ידידו דושת"ה באה"ר מצפה לרחמי שמים, [- חתי"ק -]

והדבר פשוט ומבורר שכן היה דעת קדשו של רבינו הקדוש זי"ע בהתייחסות הקרי' שיתנהג הכל ע"ד המסורה לנו, כפי שנהגו בערי אונגארין ואירופע.

וזי"ל הגאון הדומ"ץ שליט"א במכתבו:

הנה קהילתינו הקדושה פה קרית יואל נתייסד ע"י איתן אדונינו מרן הקדוש והטהור זי"ע, להמשיך בזה מסורת של קהילות הקדושות החרדים^כ לדבר ה' ולתורתו הקדושה במדינות איירופא, ושלא לשנות מהם כלום במדינה זו.

וגם ידוע שיש בזה הוראה מפורשת ממרן רבינו מייסד קריתינו זי"ע, שגילה דעתו שני פעמים בשנות תשל"ו - תשל"ז, ומוזכר מעשה זה בספר רצון צדיק (עמוד קמה) שבחתונה הראשונה שהתקיימה בעיר קרית יואל כיבדו לרב מפורסם מזקני הרבנים מברוקלין לסדר קידושין, וכן בחתונה אחרת שכיבדו רב מפורסם מזקני הרבנים באפסטיט נ"י, ואמר להם רבינו הק' זצ"ל הלא יש לכם הדיין, יהי' הוא המסדר קידושין. ובאמת אין זה צריך לראי' שכן נהגו בכל מקומות מושבותינו, שאל אביך ויגדך.

*

לסיום הענף

וכסיום לענף זה, נעיר ונדגיש על נידון דידן, שרצונם להנהיג פה בקרית יואל להתיר סידור קידושין ע"י כל רב וצורב אשר בקי בטיב גיטין וקידושין.

עכשיו אחרי הראיתי לך כל זאת, עמוד והתבונן, לו יצויר שמאיזה סיבה שהוא יש רשות לעוד אחד או אחר לסדר קידושין גם בלי רשות הרב אב"ד - רבינו שליט"א, האם יש בכלל הו"א לומר שזאת היתה רצון רבינו ז"ל שכל רב או מורה הוראה בקי בטיב גיטין וקידושין יסדר קידושין בערינו קרית יואל בלי שום הנהגה או כח של קהילה.

בודאי שלא! במקום שכל המדינות, כל ערים החרדיים תיקנו תקנות מעין זה, האיך יתכן לומר שזאת היתה כוונת רבינו ז"ל שיהי' ניתן לכל מורה ודאין. והאיך אפשר לומר ולהורות בניגוד לדעתו מה שגילה במפורש. ורק מי שסימו עיניו ע"י השנאה המקלקלת את השורה יוכל להצדיק את זה.

^כ וכן ידוע שאמר כן מרן רביה"ק זצ"ל ברבים בשיחה עם ידידו הגה"צ משאפראן זצ"ל ר"מ במתיבתא תורה ויראה, שכוונתו לבנות שטעטל כמו שהיה אונדערהיים, שכ"א יהי' תחת מרות הקהילה. ועי' בזה באריכות בס' מבצר תורה ויראה (ח"א).

ענף ג'

המנהג וסלסול שנהגו בכל המקומות

כבר העתקנו לעיל דברי הרמ"א שממנו יוצא שלהלכה סב"ל להרמ"א ז"ל שמותר לרב הדר בקביעות לסדר קידושין בעיר שיש שם מרא דאתרא, וגם אכסנאי מותר לסדר קידושין גם שלא ברשות, כל ששילם דמי הקידושין לרב הקבוע.

והארכנו לבאר שבמקומותינו נתקבל התקנה שתיקן הרבינו תם ושאר הראשונים בחרם, ובענף זו נביא בעזה"ת דברי הפוסקים שגם במקומות שלא נהגו בחרם הר"ת, ג"כ נהגו איסור בדבר שלא יסדרו קידושין בלי רשות הרב.

ז"ל שו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא - אבן העזר סימן סג):

ומצד המנהג כבר נהגו הרבנים סלסול בעצמן, ומצד המנהג אין אחר יכול לסדר.

מבואר יוצא מדברי הנודע ביהודה זצ"ל, שהגם שהרמ"א פסק שמותר לעשות החופה ולתת השכר לרב הקבוע, בין אכסנאי, וכן לרב הדר שם בקביעות, מ"מ להלכה אין המנהג כן, ומצד המנהג כבר נהגו הרבנים סלסול בעצמן, ומצד המנהג אין אחר יכול לסדר.

ומנהג זה נתקבל בכל המקומות [ומובא ברוב הספרים ותשובות הדנים בנידון כזה, ואין כאן המקום להעתיקם כולם], ומדברי הפוסקים שהביאו דברי הנוב"י יוצא מפורש שמאחר שקבלו עליהם מנהג וסלסול זה, שוב הוי איסור גמור לסדר בלי רשות האב"ד. וכן מבואר בשו"ת תבואות השדה להגאון רבי אליעזר דייטש זצ"ל אב"ד באניהאד יצ"ו שהיה מגדולי אונגאריין, בשו"ת רבינו יוסף נחמי' להגאון רבי יוסף נחמי' קורניצער אב"ד קראקא שבפולין, ובשו"ת באר משה להאב"ד האבד"ק קאמינקא שבקייוב, ואבד"ק אסטראלענקא שבפולין, ובשו"ת הגיונות יצחק שמחברו הי' אב"ד בראוונא [שבליטא, ואח"כ באמערקא].

וז"ל שו"ת בית יצחק (חיי"ט סימן ס"ה):

וע"ד הסידור קידושין אם הוא מקפח פרנסת הרב ודאי אסור, אך אפי' אין מפסיד להרב אסור מצד המנהג כמ"ש בשו"ת נוב"י, ועיין שבו"י ובתשובה מבעל כנסת יחזקאל שכל גאוני הדור גזרו בח"ד ולבשו בגדי שריון קשקשים ובגדי נקם נגד המסדר קידושין בלי רשות הרב דמתא. וכ"ש במדינות שהרבנים הגדולים תקנו מחדש התקנה שלא לסדר קידושין בלי רשות הרב...

וז"ל שו"ת תבואות השדה (חיי"ט סי' א' אות א):

ועל ארבעה לו אשיבנו, מה ששאל אם מותר לאחד מבני הקהלה ליתן מעות שכר קידושין להרב ולכבד אחר בסידור קידושין, הנה כבר כתב בזה הנוב"י מהדו"ת לאהע"ז סי' פ"ג שעפ"י המנהג ודאי אסור ואין אחר רשאי לסדר קידושין זולת אם הרב נתאחר ביותר לבא לסדר קידושין ע"ש, וא"כ בדורינו שהרבה מכשולות יכולים לבא מזה אם יקחו הכח מהרב כידוע, וכמה איסורים כבר נעשה ע"י דברים כאלו, לזאת ודאי אסור כל אדם לסדר קידושין בלי רשות הרב אפילו אם רוצה לשלם שכר סידור קידושין להרב, וכל זה פשוט ואי"צ ראיות.

וז"ל שו"ת רבינו יוסף נחמי' יו"ד סי' ע"ג:

על דבר המו"צ הנוטל עטרה שאינה הולמתו לסדר קידושין בלי רשות ונגד רצון הגאב"ד מרא דאתרא ומקפח על ידי כך פרנסתו, אף כי בפירוש הותנה עם המו"צ בעת התמנותו ונכתב ונחתם בספר כי אין לו רשות לסדר

קידושין, אין הדבר צריך לפנים כי לא טוב עשה בעמיו, ולולא נאמנו עלי דברי כת"ה נ"י לא האמנתי לשמועה כי המצא ימצא גבר הוקם על לדין ולהורות אשר בשאט נפש יפרוץ גדרות עולם ויסיג גבול אשר גבלו ראשונים ז"ל.

מי לא ידע את אשר כתוב בנודע ביהודה תנינא חאה"ע סי' פ"ג שכבר נהגו רבנים סלסול בעצמם שלא יסדר שום רב קידושין באתריה דחבריה, ומאחר שנהגו כך מאז ומעולם שוב אין כאן סלסול בעלמא, אלא השתא הכא דינא הוי כי כל דנחית אדעתא דמנהגא נחית וכבר זכה הרב בסידור קידושין והכנסותיה ולא יקרב איש זר לטפל בזה, ומובן מעצמו כי גם המו"צ שבעיר סתמא דמלתא כמו זר נחשב לגבי זה, ואין צריך לומר במקום שהותנה עמו בפירוש על ככה כמו בנידון דידן.

ז"ל שו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' כ"ט):

ואשר שמעתי שרצו לתלות עצמם באילן גדול הגאון נ"ב ז"ל (בתניינא חאה"ע סי' פ"ג) הנה הוא ג"כ כ' בפירוש שהמנהג שהחזיקו הוא שאין רב אחר יוכל לסדר הקידושין, והמעשה הי' שם אחרי שהמתינו כל היום על הרב ששייך בגלילתו וגם שלחו לו שכר הרח"ש והוא לא בא וגם לא שלח אחר בחריקאו וגם הי' ביוש החתן וכלה שכבר טבלה וכו' ע"כ המליץ בעד המסדר קידושין אז לצורך שעה עיי"ש אבל לא נגד רשות הרב בעירו שהוא שם.

ז"ל שו"ת באר משה (ק"י כבוד חכמים, סי' כ"ט):

...הנה מלבד דכבר כתב הנוב"י מה"ת חאה"ע (סי' פג) דמצד המנהג אין אחר יכול לסדר (אף אם יתנו להרב שכר הקבוע) ויש ע"ז תקנה ואיסור מכבר כמו שהביאו בשם תשו' מהר"י מברונא^{כד} (סי' רפב).

ז"ל שמו"ה לצבי (המחות ע"י שולחן העזר, סי' ו' אות ב):

ועי' בשו"ת באר משה קונט' כבוד חכמים סי' ט' דכ' ג"כ במי שסידר קידושין בלי רשות הרב דמתא ולקח רח"ש דהוי משיג גבול חבירו וגזלן וחמסן וקידושין שסידר בטלן ומבוטלן ע"ש, ואם כי מדבריו משמע דמייירי שקיבל גם הרח"ש, אכן א"א משום השגת גבול לפסול הקידושין ועכ"ח משום שלא לקח רשות מהרב וכמשמעות הפוסקים מוטעמים הנ"ל דאפי' בלא נטל הרח"ש לפסול משום למיגדר מילתא ועכ"פ טוב ונכון בכה"ג להצריך קידושין שנית.

ועי' בשו"ת נודע ביהודה מה"ת חאה"ע סי' פ"ג ובשו"ת חת"ס חיו"ד סי' ר"ל וחחו"מ סי' כ"א וכ"ב ובשו"ת דברי חיים חיו"ד סי' נ"א ונ"ב נ"ג ובשו"ת הרי בשמים ח"ב ובשו"ת מהר"ם שיק חאו"ח סי' שיי"ב שיי"ד וחיו"ד סי' שצ"ל דכולם מתנבאין בסגנון אחת דבמקום רב בעירו לא ירים איש זר אפי' רב ידו ורגלו לסדר קידושין ח"ו אם לא באופן המבואר בשו"ת נוב"י הנ"ל ... ודוקא במקום נחוץ כזה ולצורך שעה כתב להמליץ אם אחר סידר כבר קידושין, אבל בלא"ה ליכא שום שערי היתר כלל ע"ש.

ומדבריו יוצא מבואר שבכל מקום שנמצא בספרי הפוסקים שדנו בענין זה אי קידושיו בטילים או לא, הגם ששם בספרים אלו דנו באופן שהיה בו גם משום השגת גבול, מ"מ ברור הכוונה שיש בו איסור מצד הקידושין עצמם, או מפאת חרם הראשונים, או מצד סלסול שנהגו הרבנים שמשום מיגדרא מילתא אמרו שאין קידושיו קידושין, וכמו שהוכיח כאן בשמלה לצבי.

^{כד} ז"ל שו"ת מהר"י מברונא סימן רפב: ובכן גוזרנו עליך בנח"ש שאל תסיג גבול מהר"ר אליה יצ"ו בשום דבר הסגה בעולם לא בכלל ולא בפרט לא בישיבה ולא בחופות ולא בשחיטה ולא בבדיקה ולא בהשבעת נשים וכל כה"ג שום דבר כי אם ברשות ורצון מהר"ר אליה יצ"ו.

ז"ל שו"ת תירוש ויצהר (פי קס"ה):

ואפי' אם שלמו להרב המגיע אפ"ה נהגו איסור בלי רשיון מהרב במקום הכהל כמוש"כ בשו"ת נו"ב תניינא

(האע"ז ס' פ"ג).

וז"ל שו"ת הגיונות יצחק^{כה} (סימן י"ב דף ר"ב):

היוצא מדברינו דבזמן הזה לקבוע דירתו במקום רב גרוע מאכסנאי, ואסורה לו על דין, ולאכסנאי מותר עכ"פ ע"פ דין, אם לא יקח השכר של חופה וקדושין לעצמו, אבל כבר נהגו הרבנים, שאין לסדר קידושין באתרא דחבריה, ולאחר המנהג אסור לאכסנאי לסדר חופה וקדושין אפילו במקום דלא יקח השכר לעצמו, כמובא בשו"ת נודע ביהודא מהדו"ת באבן העזר סימן פ"ג, ע"כ אין אני מוצא שום זכות לרבי זיידעל, השו"ב מדווינסק שיסדר קידושין אצל חתונה מטשאליק בלי רשות השו"ב מטשאליק... ומה שטען שהמחותן הוא ממחנה דווינסק זה לא כלום, כי אטו כל אחד היוצא מעירו ונכנס לעיר אחרת מותר לקחת את הרב שבמחנהו לסדר קידושין בלא רשות מרא דאתרא שבעיר הנ"ל, וע"כ אסור גם כן למחותן לקחת רב אחר לסדר קידושין, לבד המרא דאתרא.

^{כה} מחברו הגאון רבי יצחק בונין זצ"ל מלפנים רב דעיר ראוונא בליטא, ואח"כ רב דקהילת אנשי בריסק בנוי יארק, ספרו נדפס בשנת תשי"ג ועלה בהסכמת הגאון רבי זעליג ראובן בענגיס זצ"ל ועוד גדולי ליטא דאז.

ענף ד'

איסור השגת גבול

מדברי הרמ"א שהעתיקנו לעיל יוצא מבואר שני ענינים, א' אכסנאי שבא לסדר קידושין בעיר שיש שם רב אחר, ונוטל שכר הקידושין, יש בו משום השגת גבול. ב' שאם הרב השני בא לשם לדור בקביעות אין בו משום השגת גבול.

בענפים שלפנינו כבר הארכנו לבאר שנהגו איסור וחרם במקומותינו שלא לסדר קידושין בלי רשות האב"ד, ובענף זה נביא דברי הפוסקים שבזמנינו ובמקומותינו יש בו גם משום איסור השגת גבול, גם למי שדר בעיר זה בקביעות.

ז"ל רבינו הרמ"א יו"ד (סי' רמ"ח סעיף כ"ב):

רב היושב בעירו ולומד לרבים, יכול חכם אחר לבא וללמוד גם כן שם, אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונוטל פרס מהם על זה, אפילו הכי יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר, כמו הראשון, אם הוא גדול וראוי לכך.

אבל אם בא חכם אכסנאי לעיר, אין לו לקפח שכר הרב הדר שם לעשות חופות וקידושין וליטול השכר הבא מהם, הואיל והוא פרס הרב הדר שם, אבל מותר לעשות החופה ולתת השכר לרב הקבוע. וכן הותר לו לדון בין שני בעלי דינים שבעיר הבאים לפניו לדון, דלמא הרב שבעיר אין ממוצע להם. אבל אין לו להורות איסור והיתר, או לדרוש לנהוג שררה, באתריה דחבריה.

ז"ל שו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ר"ט) הועתק בפת"ש (שם סי' יא):

מלתי כבר אמורה כי עין רואה בגוף דברי מהרי"א ומהרי"ו יראה כי אין אלו נאמרים אלא בימיהם שלא קבלו הרב כפועל, אלא כל ת"ח הנהיג בני עירו שהיה דר שם, וממילא היה לו פרס הקצוב מחופות וקידושין וכדומה, אע"ג כי דין תורה הוא שת"ח הממונה פרנס על הציבור, בני עירו עושין לו מלאכתו ומחוייבים ליתן לו פרנסתו, מ"מ כיון שלא שכרוהו כפועל אלא שבחא דאתיא ממילא, א"כ אם יבוא לשם אחר וינהיג גם הוא רבנות מי ימחה בידו.

אבל בזה"ז שמקבלים רב ועוקר דירתו¹ ממקומו ובא לכאן וקוצבים לו שכירתו כמו שמשכירים פועל, ואלי' הוא נושא נפשו ונפשות ביתו, ובתוך אותו הקצבה הוא שכרו מחופות וקידושין וגמין וכדומה, א"כ פשוט שהבא בגבולו לא טוב עושה בעמיו, וגרע מיורד לאומנות חברו, שהאומנות הוא הפקר אלא שזה בא ויושב בצידו, אבל הכא כבר זכה זה הרב בכל רווחא דעבידי דאתי בגבולו, ואסור ממש לשום אדם לפקוח פרנסתו בזה והרי זה כגזול ממש, ודבר זה פשוט מאוד ואין ראוי להאריך... וכל המקפחו גזול וחומס לפע"ד וזה פשוט בעיני והיה זה שלום כנפשו היפה ונפש א"נ דש"ת.

ז"ל עוד בשו"ת חתם סופר (חושן משפט סימן כא):

וא"כ זה שבא בגבולו ואפי' יחניף לציבור ויתרצו לו רשע מיקרי ככל היורד לאומנות חברו.

¹ מש"כ כאן עוקר דירתו היינו לאו דוקא, וכמו שהעתיקנו לקמן שהוכיח כן נכדו בשו"ת רבינו יוסף נחמי' סי' עג.

וראוי להעתיק שמרן הגה"ק בעל דברי חיים מצאנז זי"ע חלק על דברי מרן החת"ס. ואין אנחנו רשאים להכריע בין הרים הגדולים הללו, מ"מ נעתיק שאר דברי הפוסקים שנקטו להלכה כדברי החת"ס, ושכן היה המנהג ברוב מקומות שנקטו בדבר זה כאיסור השגת גבול.

וגם מדברי הגה"ק בעל דברי חיים שכ' דודאי שיש למחות בהמשיג גבול, הגם שאין לומר שיש בה השגת גבול מדינא, וגם העיד שכן המנהג למחות.

זי"ל שו"ת דברי חיים (יורה דעה ח"א סימן נב):

[אחרי שהאריך בסימן נ"א, וסימן זה לבאר שלא כדברי החת"ס, ושדברי הרמ"א נוהגין גם כהיום, כ'] אך כל זה הוא מדינא אבל כבר העיד הש"ך ז"ל ביו"ד סי' רמ"ה ס"ק ט"ו וזה לשונו מיהו כל זה מדינא אבל מצד המנהג אפשר שיש למחות בזה עכ"ל, וכן באמת המנהג למחות ברב אחד שבא להשיג גבול הרב הראשון¹².

זי"ל שו"ת הגאון מהר"ם שי"ק (חלק יו"ד סימן שצ"ו):

הנה בש"ע יו"ד בסי' רמ"ה פסק הרמ"א דיכול הרב לבוא לעיר שיש שם רב ואפילו אם מקפח קצת מפרנסת הרב הראשון, וכגון שקיבלו, אבל רב שהוא בא אכסנאי לעיר אינו רשאי לקפח פרנסת הראשון. וכ' מרן הגאון בעל חת"ס זצ"ל בחיו"ד סי' רל"ה דזה דווקא לפי המנהג שנהגו אז אבל לפי מה שמקבלין האידנא רב ופוסקין לו שכר קצוב כדי שישב בעירו וישגיח על כל עניני הדת באוה"ת וכל הענינים הצריכין בקהלה הרי הוא כשכיר בוודאי שכר ההוא הוא חיוב גמור וכו' עיי"ש.

וראיתי בשו"ת דברי חיים להגאון מסאנץ זצוקלה"ה בח"א חיו"ד סי' נ"ב שהשיג על מרן הגאון וכ' דישתקעו הדברים מלהאמר משום דהוי דשלב"ל ועוד האריך שם עיי"ש, ותמהני עליו הרי דברי מרן הגאון שפתיו ברור מיללו....

וכבר קיי"ל בחו"מ סי' ט' דאע"ג דאין רשאי ליטול שכר אבל הציבור מחוייבין לשכור להם ב"ד קבוע ולהספיקם בכדי שאם יצטרכו לב"ד יהיו מוכנים, וכ"כ המהרי"ו סי' קנ"א בתחילה והובא ג"כ בפסקי מהרא"י בסי' קכ"ו דאם קבלו הראשון עליהם אסור להשני להפסיד לו אלא דבסוף הביא דברי הא"ז דאפילו אם קיבלו את הראשון וכו' ובדברי הרמ"א נראה שנהגו בזה שכ' ונוטל פרס ויבואר לקמן דפרס היינו דבר שאינו מחיוב משא"כ האידנא דנותנין לרב שטר רבנות ומחייבין עצמן בחיוב גמור וזה הוא וודאי שכירות ממש.

ועיקר דברי מרן זצ"ל הם מחו"מ סי' קס"ד באופן שהוא נתקבל לרב אצל ציבור שקבלו אותו עליהם והשתעבדו אז"ז ומוכרחין ליתן לו שכר בשביל שהוא מוכן להורות להם בכל מה שצריכין בעניני התורה ומשמש אותם ועיי"ז משעבדן עצמם ואת הבאים אחריהם וא"כ דברי מרן זצ"ל נכונים וברורים.

וכ"כ עוד בשו"ת מהר"ם שי"ק (אוי"ח סי' ש"ה):

ובלא"ה בזמנא ז' שמקבלין רב ופוסקין לו בשטר רבנות הכנסות הרגילין ומקבלין זאת עליהן ועל הנלוין להם על כל ימי חייו, ועל אופן זה עיקר דירתו והניח מקומו וכעין שכ' בחת"ס חאו"ח סימן י"ג שעתה בזה"ז הוא כעין שירות ומשועבד לקהל עיי"ש, וא"כ זכה בשכרו מדינא והבא שם ומקפח את פרנסתו הוא משיג גבול, ולא דמי למ"ש ביו"ד סי' רמ"ה וכן כתוב בפירוש בחת"ס חיו"ד סי' ר"ל עיי"ש, וא"כ הבא שם לנהוג ברבנות הוא בכלל ארור משיג גבול רעהו.

¹² וכן העיר בשו"ת לבושי מרדכי (מהר"ק א"ח סי' י"א) אחר שחלק ע"ד הד"ח, דמ"מ במה שכתב הש"ך דמצד המנהג יש למחות, גם הדברי חיים מודה לזה, א"כ במי שבא להורות במקום שיש מרא דאתריה גם לפי שיטת הד"ח יש למחות, ע"ש.

וז"ל שו"ת שואל ומשיב (ח"א סי' רצ"ט):

מכתבו הגיעני חמול ופליאה בעיני נשגבה למה החריד כל החרדה הזאת, והדבר פשוט שאין רשות לשום אדם לסדר גיטין וקידושין מבלעדי מעבת"ה ולקפח פרנסתו כמבואר ביו"ד ס"ס רמ"ה בהגה"ה, ומה גם בזמן הזה שהרב עוקר סיכ' ומשכי' וכמ"ש בחת"ס.

והרבנים בעצמם אם הם יראי השם יחזרו בהם ואם לאו אינם רבנים ולא גרע מעני המהפך בחררה כו' אשר הבא לקפח פרנסתו נקרא רשע.

וז"ל שו"ת בית יצחק (ח"ב סימן ס"ח):

וע"ד הסידור קידושין אם הוא מקפח פרנסת הרב ודאי אסור, אך אפי' אין מפסיד להרב אסור... האיסור רובץ על המסדר וכש"כ כשגורם היזק להרב, ועיין בספרי ליו"ד דמאורייתא אסור לעשות היזק לחבירו ואפי' בדיני גרמא בנזקין דפטורין מה"ת, מ"מ אסורין.

סוף דברי חלילה להאיש הנ"ל להשיג גבולו ולהתנהג ברבנות באתרא דמר בכל דברים הנאמרים למעלה, ולגרום עי"ז היזק ופחיתת הכבוד לכת"ה...

וז"ל שו"ת נהרי אפרסמון (חלק א' סי' נ"ח):

... א"כ ענין רבנות שא"א לנהוג אלא ברשות צבור וכיון דנתנו רשות לא' דהיינו שקבלוהו עליהם יש לו חזקה דהוי כמכרו לו אין רשאים ליתן חזקתו לאחר, גם ציין על דברי חתם סופר חלק יו"ד תשובה ר"ל דבזה"ז שמקבלים רב אסור לפקח פרנסתו שכשקבלוהו כבר זכה בכל רווחא דעבידי דאתי בגבולו כו', הנה לא הי' צריך להביא בזה דברי רעק"א ולא דברי חת"ס דאין ספק בדבר ולא יעלה על לב אדם שיהי' רשאי לשום איש לילך בגבולו של חברו לסדר קידושין וכדומה בכל הכנסות השייכים לרב.

וגם מהרי"ק שכתב שרב אכסני' מותר לעשות החופה היינו רק לסדר קידושין אם הוא מרוצה לבע"ד יותר מהרב הקבוע בעיר, ומעמו משום שמדמה סידור ברכות קידושין וארוסין לש"ץ שאינו נעשה שלוחו בע"כ. אבל גם הוא ס"ל רק בתנאי שלא יקפח האכסנאי פרנסת הרב בזה כמ"ש רמ"א ביו"ד סי' רמ"ה וכמבואר בחת"ס חלק חו"מ תשובה קס"ג.

ולדין כבר נהגו שאין אחד יכול לסדר אף שיתנו השכר לרב הקבוע כמ"ש בנוב"י תנינא חלק אע"ז סי' פ"ג והובא בפתחי תשובה יו"ד סימן רמ"ה אות י"ב, ועיין שואל ומשיב ח"ב תשובה ל"ג. וכל זה פשוט ומבואר.

וז"ל הגה"ק בעל שם שלמה ממונקאטש זצ"ל (נדי' בריש סי' מלחמת מצוה, דף ו):

ומבואר בח"ס סי' ר"ל דהמקפח פרנסתו הרי זה גזול, ... א"כ חלילה לכם להפרד מאתו. כי בזה אתם מקפחים ומורידים אותו שעד עתה הי' רב בכל העיר סיגוט ומעתה יהי' רק בחצי העיר ויחסר כבודו וגם יחסר הכנסתו וגם השוחטים הם מוחזקים אצליכם וכו'...

וז"ל שו"ת שאילת שלום (מהדורא תניינא סימן ק"ס):

... הדבר פשוט אשר האיש הלזה גזלן ממש הוא, וכמ"ש בתשו' חת"ס דבזה"ז דשוכרים את הרב כפועל, ומביאין אותו ממקומו לעירם ומראין לו מקום לפרנסתו מהכנסת הרבנות הנהוגה בכל ערי ישראל בודאי זה שבא בגבולו לנגוע להרע לו בשום דבר מההכנסות השייך להרב ואף אם יהא מרצון הקהל הרי זה גזול וחומסו ורשע מיקרי. וכדין היוורד לתוך אומנות חבירו עי"ש.

... לגזול ולעשוק את הכנסת הרב דמותא, ודאי בכלל רשע הוא, ואסור לו להיות דיין ומורה לעדת ישראל.

זייל שו"ת מהרש"ם (חלק א סימן קס):

ע"ד שאלתו אם יש כח ביד הרב לפסול קידושין שסידר איזו מסדר בהשגת גבול של הרח"ש השייך להרב, ורו"מ התרה בו שלא לסדר ולא שמע.

הנה המסדר הזה לא טוב עשה בעמיו ואין לא טוב אלא רע כדאיתא בשבת (ק"ג), כי ד"ז שייך להרב וגם יש בזה השגת גבול מדינא בזה"ז כמ"ש בתשו' ח"ס חיו"ד סימן ר"ל ועמ"ש בשו"ת שבסוף חיבורי דע"ת סימן י"ג דיש לומר דהוי איסור תורה.

זייל שו"ת תירוש ויצהר (פ"י קס"ה):

... ובאם לא סילקו להרב המגיע לו יש בזה איסור תורה לפי"ד הפוסקים דחרם דאורייתא, וה"נ יש כאן חרם קדמונים, וכמבואר בשו"ת מהר"י מברונא (פ"י רפ"ב) ובשו"ת שבות יעקב (ח"ג פ"י קכ"א) ותשו' הסמוכה מהגאון בעל כנסת יחזקאל ז"ל שכל גאוני הדור גזרו בח"ח ולבשו שריון קשקשים ובגדי נקם נגד המסדר קידושין בלא רשות הרב, וכש"כ כשגורם היזק להרב, ובשו"ת חת"ס (חיו"ד פ"י ר"ל) שכל המקפח בזה הקבוע להרב הר"ז גוזל וחומס ובשו"ת בית יצחק (חור"פ פ"י ס"ט) כ' שיש בזה איסור תורה.

ועוד יותר כרכרו בזה רבנן בתראי שיש באופן זה חשש פיסול על עצם הקידושין ועי' שו"ת שואל ומשיב תליתאה (פ"י קכ"ד) ובשו"ת תועפת ראם (חור"פ פ"י כ"ז) ובשו"ת שאילת שלום (פ"י ק"ב) ובשו"ת באר משה כבוד חכמים (פ"י ט') ועי' בשו"ת מהרש"ם (ה"א פ"י קנ"א) לענין קיפוח מה שמגיע להרב או לשו"ב גם בעניני השחיטה שאין שום חילוק בין אם הוא בא אצלם או הם באים אליו ויש בזה משום ולפ"ע מכש"כ היכא דמשתרשי ל' ונהנה הוי גזל גמור ובדע"ת (פ"י א' סקנ"ג) דבכה"ג הו"ל גזל תורה יעו"ש. **ופשיטא בזה שכל המלגלג על ד"ז חשוב כמלגלג על דברי חז"ל ודינו ידוע.**

זייל שו"ת פני מבין (פ"י קי"ז):

והן שאלתו אם מותר לאיש לקבוע עצמו לדיין להורות בלי רשות הרב מרא דאתרא הגה"צ שליט"א... אמנם **מי כחכם יודע פשר דברי מרן חס"ו ז"ל** יו"ד פ"י ר"ל שכתב בדפסקי מהרא"י מיירי דקהל לא קיבלו עליהם לתת פרס ואין לו שום חזקה.

והמעייין בפסקי מהרא"י פ"י קכ"ו יראה כי דבר ה' אמת בפיו של חס"ו ז"ל שכן כתוב בפירוש וזה לשונו כיון דקהל לא בררו להם מהר"י ברונא ולא מהר"א ותרווייהו צריכים ליתן מסים ועולים כמו אחד מן הבעלי בתים אין אחד מהם יותר חזקה מזה, ואע"פ שמהר"א ה' ברענענשבורג קודם דירתו של מהר"י בזה לא יפה כח חזקתו שקהל לא מינו עליהם לא לראש ולא לקצין הרי הוא כאחד מבעלי בתים, ולבסוף שמסיק דאפי' אם קבלו עליהם ת"ח לראש וקצין לא מצי מעכבו. נראה דקאי על למעלה דקבלו עליהם בלא קבלת פרס רק שיוצאין לעשות בלא קבלת פרס רק שיוצאין לעשות מלאכתו.

ומעתה מובן דברי חס"ו ז"ל שכתב דרמ"א מיירי שלא קיבלו עליהם הראשון והלא מדברי רמ"א מפורש יוצא דאפי' קיבל עליהם לרב הראשון, אמנם לפי האמור א"ש דברי חס"ו דכוונת רמ"א מדברי מהרא"י שקיבלו עליהם להיות מושב בתוך העיר ולשמוע דבריו ולעשות מלאכתו ולקבל פרס. אמנם במה דאייירי מבי"ט וכן המנהג זה מאות שנים אצלינו לקבל רב להודות ולדון ולמיגדר מילתא ומוטל עליו אחריות השוחטים וטבחים ומקוואות וכדומה הרבה ענינים לפי הממשלה צריך להיות מתואר בשם רב ויש אחריות עליו...

ואף דבשו"ת מרן ד"ח פ"י נ"א נראה דלא הוי קנין דהוי דבר שלא בא לעולם, וכבר הקשה עליו בתשו' מהר"ם שיי"ק או"ח פ"י שיי"ג מדברי רמ"א ותשו' רא"ש כלל ו' פ"י י"ט, וכן בתשו' נטע שורק פ"י ט"ו מברר ג"כ

מתשו' רמ"א וחז"מ סי' קס"ג דדבר שנעשה ברבים א"צ קנין, וליתא בחזרה והוא מקנין סתומתא וא"כ הוה משיג גבול רעהו שיש לו.

ז"ל שו"ת באר משה (קרי כבוד חכמים, סי' טו):

הנה ע"ד המשיג גבול כבר השבתי לו בארוכה (והוא לעיל סי' א) בענין חזקת הרבנות דבעת הזאת שמקבלים רב ליתן לו פרנסתו והוא עוקר דירתו ממק"א פשוט דהבא לגבולו להזיקו מקרי יורד לאומנתו של חבירו ומקרי רשע וכל גדולי האחרונים הסכימו לזה דהוראותיו בטלין ומבוטלין.

א"כ עתה ששב המשיג גבול לדרכו וסידר קידושין ולקח הרח"ש השייך לכת"ר... ויש ע"ז תקנה ואיסור מכבר כמו שהביאו בשם תשו' מהר"י מברונא (סי' רפב) הנה בזה"ז דזה פרנסת הרב וכמו שכתב ג"כ החת"ס חיו"ד (סי' ר"ל) דבזה"ז לא שייך לומר מ"ש המהרא"י... וא"כ הדבר פשוט דגולן וחמסן שסידר גיטיו וקידושיו בטלין ומבוטלין וכאשר הארכתי בספרי ברכת משה קוה"ת סימן י' דשו"ב המשיג גבול רעהו שחיתתו אסורה כנו"ט, מכש"כ רב המשיג רעהו בהוראותיו וגיטיו וקידושיו בטלין ומבוטלין כמ"ש בתשו' הראשונה.

וז"ל הגאון מוה"ר משה נתן נטע זצ"ל אבדק"ק מיסא-פירעד בן הגדו"ק בעל מנוחת אשר משיענגער (נד' במ"ס דף טו):

אבל באמת טעות גדול בידי כל מי שמפרש דברי הרמ"א הנ"ל כפשיטא, אבל האמת הוא כמו שגילה לן רבן של ישראל בעל הח"ס זצ"ל בחלק חיו"ד סי' ר"ל הפי' ברמ"א דדברי הרמ"א ז"ל לא נאמרים אלא בימיהם שלא קבלו הרב כפועל...

ואם באמת ת"ח הם בוודאי בעיניהם יראו ובלבבם יבינו כי כן ברירא דמילתא, ואז בוודאי בלתי ספק לא יתנו נאמנות על נפשם ועל נפשות ביתם בדיני איסור והיתר וטמאה וטהרה ולדין דין לאיש גולן וחמסן.

וז"ל הגאון ר' יוסף זכרי' שמינרן אב"ד שאוול בשו"ת זכר יהוסף (אוי"ח סי' רנ"ג):

ועכ"פ הדין פשוט דדיין המתקבל בלי רשות הרב ואפילו החזיק כמה שנים בעיר מצד שלא היה ביד הרב למחות, ואין בידו שום מכתב בחת"י הרב דמתא מנתינת רשות לדון ולהורות בעירו, ודאי הדין פשוט שהמחזיק בידו והממנה אותו עובר בלא תעשה וכח"מ ר"ס ח' וכמו שהאריך בשו"ת שם ארי' חא"ח סי' ז' בעובדא דידיה שהיה ענין השאלה בנוגע לעניני ירושה בחזקת הרבנות שנחלקו בהוה רב

שאם כה יעשה כדבר הרע הזה להשיג גבולו הרי הוא כקל שבצבור ואסור לדון ולהורות ומחמת זה לבד פסול לדון וכו', ועוד דרשע פסול לדון ולהעיד דלא גרע מעני המהפך בחררה ובא אחר ונטלו דנקרא רשע ומכש"כ דאסור להורות באו"ה וכו' וחכמי הדור עליהם מוטל לגדור ולעמוד בפרץ ולהעמיד משפטי הדת על תלם וע"ש באריכות עכ"ל.

ז"ל שו"ת לבושי מרדכי (מהדו"ק או"ח סי' יא):

...כי הנ"ל תולה עצמו בדברי רמ"א, והוא מדברי מהרא"י ותרזה"ד... וקבלת רבנים בזמן הזה ידוע שהוא התחייבות עצמו ע"י שטר קאנסוס, או אפי' בדברים דהוי קנין...

משא"כ בהמרא"י ותרזה"ד דאז לא הוי קבלת רבנות ע"י קאנסוס, וכיון דהוי היתר גמור פשיטא דהוי בכלל השגת גבול, ומשום גזל גמור, וכמ"ש מרן החת"ס. וחידוש בעיני כי בשו"ת דברי חיים תמה ע"ד החת"ס, ולא הביא דברי הש"ך [דקאנסוס שאני]... ובלא"ה האחרונים בשואל ומשיב, מהר"מ שיק, ת' בית יצחק, ות' הרי בשמים, כולם הסכימו למרן החת"ס סופר.

ויז"ל שוי"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' כ):

ואסור להיות מגרע כחו וכבודו ומלכד זה הוא מגרע את פרנסת הרב והכנסותיו מענינים שאינם קצובים, כאשר יבינו הכל שבישוב כזה אשר המורה הוראה יזיד להורות נגד רשות הרב הרי הוא מורה שלא לצדקה לכל הבע"ב ל**בזות כבוד הרב בעיניהם** ולשום את כבודו לקלון ולשמצה **וממילא לא ינהוהו במתנות הנהוגות אשר יובילו לרב אב"ד**.

אם כי מרן בד"ח (ח"א חיו"ד סי' ג"א) פקפק לענין השגת גבול בהכנסות כאלו מטעם דשלב"ל, מ"מ כבר יישבו בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא קמא ח"ב סי' ל"ג) דדמיא לשכירות עיי"ש (עיי' שו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' רכ"ד וכן בחאו"ח סי' ש"ג בסופו)...

ויז"ל שוי"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' ל"ט):

ועוד דלא דמי למס כלל עפי"ד החתם סופר (חיו"ד סי' ר"ל) ... (ובדע"ת בסוף הל' שחוסה תשו' י"ג כ' דיש בזה איסור תורה) ... א"כ מ"י התיר לגזול את הרב שבא לעירו לעשות החופה שזהו שכרו וזכותו ואין לחלק בזה כיון שהם החתן והכלה ממקום אחר דאטו יעלה על הדעת דלמי שבא ממקום אחר הותר לו חלילה לגזול ולחמוס את הפועל הדר בעירו ולגזולו ממש הלא בכל מקום בואו כגר כאזרח הוא אסור לעבור על ד"ת ולגזול, ואני ה' כתיב בכל מקום אני הוא.

והלא זהו כדבר שאין לו שחר לבא בשדה אחר לסדר הקידושין איש זר במקום הרב מרא דאתרא נגד רצונו ואדרבא אכסנאי אסור לכ"ע לסדר קידושין במקום רב קבוע כמבואר ברמ"א יו"ד (סי' רמ"ה סעי' כ"ב) בשם מהרי"ו ומהרי"א בתה"ד דמותר לרב ות"ח אחר הדר בעיר להחזיק ברבנות וכו' אבל לאכסנאי אסור עיי"ש מכ"ש לפי מה דפסקינן בימינו כנ"ל מהחת"ס ועיי' בפת"ש שם וכן בכל תשו' האחרונים דהוי גזול את הפרס רח"ש, ואסור גם לשום ת"ח בעירו לסדר הקידושין בלתי רשות מהרב, ואם אסור להרב שדר שם בקביעות לסדר הקידושין נגד הרב מרא דאתרא מכ"ש לאכסנאי זר דאסור.

ויז"ל שוי"ת רבינו יוסף נחמ"י (לחנרי"ב קורנצער וצ"ל אבי"ד קראקא, וי"ד סי' עג):

ואם כי כתב הרמ"א ביו"ד סוף סי' רמ"ה ... כבר נודע בשערים המצוינים בהלכה מה שכתב על זה ק"ז בעל חתם סופר וצ"ל בחלק יו"ד סי' ר"ל כי אין אלו הדברים אמורים אלא בימיהם וכו', אבל בזמן הזה שמקבלים רב ועוקר דירתו ממקומו ובא לכאן וקוצבים לו שכירותו כמו לפועל ובתוך אותו הקצבה הוא שכרו מחופות וקידושין, פשוט הוא שהבא בגבולו גרע מיורד לאומנות חבירו, ואסור לשום אדם לקפח פרנסתו כי כבר זכה הרב בכל רווחא דעבידא דאתא יעו"ש.

ופשוט הוא לדעתי דמה שכתב החתם סופר ז"ל דהרב עוקר דירתו ובא לכאן לאו דוקא דהוא הדין נמי אם הרב דר שם גם בטרם נתקבל, אלא כל שקובע עצמו לדור שם להיות מוכן ומזומן לכל הצריך לו בעניני תורה וצרכי ציבור רשאי ליטול שכר, כמבואר בתוספות יום טוב משנה ו' פ"ד דבכורות שלענ"ד עליו בנויים דברי החתם סופר ז"ל יעו"ש, וממילא זכה הרב בכל שבחא דאתא מחמת קצבתו ומחמת המנהג, וכל המקפחו בזה גזול מקרי.

ואף שבתשובת דברי חיים ח"א חיו"ד סי' ג"ב פקפק על זה מטעם דבר שלא בא לעולם כבר השיגוהו גדולי המורים ז"ל דשאני הכא דהקהל נתחייבו ונשתעבדו להרב על ההכנסות הנהוגים, וכו'.

ואם כן אחרי שזה המסדר קידושין שלא ברשות עושה עול, וכל המסייע בזה הוא מסייע לדבר עבירה גזול ואיסור חרם, באופן שכל הברכות הנאמרות בחופה כזו את כולן ישא הרוח וכל דרך שאמרו ז"ל הרי שגול וכו' אין זה מברך אלא מנאץ, נמצאת אתה אומר דהוה כאן כלה בלא ברכה דאסורה לבעלה כנדה, והמכשלה תחת ידי המסדר הקידושין, וידוע שבשואל ומשיב תליתאי חלק א' סי' רל"ט חוכך גם לפסול הקידושין.

שעל כן בטוח אני שכל מי שסיפק בידו למחות יעצור בעד פרצות גדר כזו וגם המו"צ ישוב מדרכו כי לא יעשה כן בישראל, ואם יש לו דין ודברים בזה כנגד כת"ה נ"י הלא יש דין בישראל.

ז"ל שו"ת מנחת הקומץ (פי צ"ה)

...גם המהרש"ם הנ"ל כ' שהמסדר הוא איש רע מעללים, וגם צוח שמקפח פרנסת הרב ע"י ביו"ד סי' רמ"ה שכ' הרמ"א דחכם שבא לעיר אין לו לקפח שכר הרב לעשות חופות וקידושין וליטול השכר הואיל והוא פרס הרב אבל מותר לעשות החופה וליתן השכר להרב. והיינו אפי' בכה"ג שהוא חכם ובקי בטיב גיטין וקידושין. אמנם הפ"ת כ' שם בשם הנו"ב דנהגו הרבנים סלסול בעצמם ומצד המנהג אין אחר רשאי לסדר קידושין אפי' שיתן השכר להרב.

וכבר כתבו האחרונים דבכל ענין קיפוח והשגת גבול נקרא רשע ואיך מותר לרשע לסדר קידושין, ואפי' בליכא ענין מומן כ' האחרונים דשייך בזה משום כבוד הרב ואסור ליטול כבודו וחזקתו.

ובנ"ד י"ל דהוי ג"כ משום בזיון שעושים בכונה להקניט להרב ואין צריכים לו ומעתה היוצא מכ"ז שלכמה גדולים יש חשש על הקידושין אפי' בדיעבד, ואפי' אם כשרים הקידושין בדיעבד מ"מ המסדר קידושין ואבי הכלה והמקדש שעושים זאת רובין עליהם חרם הקדמונים והאחרונים הנ"ל ואיסור גמור עושה המסדר קידושין.

ז"ל שו"ת משמינע שלום (להגאון ר' שלום ווידער זצ"ל אבדקיק נירעדהא 14 יצ"ו):

ועכ"ז לדינא להלכה למעשה מקבלים אנו באימה דברי החת"ס יו"ד סי' ר"ל ושו"מ סי' ל"ג ומהר"ם שיק יו"ד רכ"ד דברב שקבלוהו אסור להשיג גבולו לקבל רב אחר בכפרים, דעבור שכר הקבוע לחוד לא הי' עושה כן, הרי זה שכר דמותר מדינא.

*

ודאיתנן להכי שיש בה איסור חמור ונורא של השגת גבול, יש להעיר עוד יותר שהאיסור הוא גם כהיום כשאין כאן קיפוח ממונממש. כן מבואר בדברי הגה"ק בעל שם שלמה ממונקאטש זצ"ל, שו"ת בית יצחק, ובשו"ת מנחת הקומץ, ועוד.

ז"ל הגה"ק בעל שם שלמה ממונקאטש זצ"ל (נפ' בריש ס' מלחמת מצוה, דף 1):

ומבואר בח"ס סי' ר"ל דהמקפח פרנסתו הרי זה גזול, א"כ חלילה לכם להפרד מאתו. כי בזה אתם מקפחים ומורידים אותו שעד עתה הי' רב בכל העיר סיגוט ומעתה יהי' רק בחצי העיר "ויחסר כבודו" וגם יחסר הכנסתו וגם השוחטים הם מוחזקים אצליכם וכו'.

ז"ל שו"ת בית יצחק (חיים סימן ס"ח):

סוף דברי חלילה להאיש הנ"ל להשיג גבולו ולהתנהג ברבנות באתרא דמור בכל דברים הנאמרים למעלה, ולגרום ע"ז היק ופחיתת הכבוד לכת"ה...

ז"ל שו"ת מנחת הקומץ (פי צ"ה) בתו"ד:

ואפי' בליכא ענין מומן כ' האחרונים דשייך בזה משום כבוד הרב ואסור ליטול כבודו וחזקתו וע"י בבי"צ בחו"מ ס"ט. ובנ"ד י"ל דהוי ג"כ משום בזיון שעושים בכונה להקניט להרב ואין צריכים לו, עכ"ל.

מבואר מדבריו שכן נקטו להלכה, שיש בזה איסור משום נטילת כבוד וחזקת הרב, אף שיש שהעירו בזה אי שייך השגת גבול בעניני כבוד הרב (עי' בשו"ת בעי חיי לבעל כנה"ג חלק יו"ד סי' ריח, ושו"ת דברי חיים יו"ד סי' נ"א).

ובאמת לפ"ד פוסקים אלו, י"ל שגם כהיום יש כאן איסור קיפוח ממון, שהלא כן המנהג בכל המקומות גם כהיום שנותנין מתנה להרב שבא לסדר קידושין, וגם מאנשים הפורשים יש הרבה שנותנין ממון, וראה דברים מפורשים בשו"ת מנחת אלעזר.

ז"ל שו"ת מנחת אלעזר (ח"ג סי' ע"ב) בתו"ד:

שבישוב כזה אשר המורה הוראה יזיד להורות נגד רשות הרב, הרי הוא מורה שלא בצדקה לכל הבע"ב לבזות כבוד הרב בעיניהם ולשום את כבודו לקלון ולשמצה וממילא לא יתנוהו במתנות הנהוגות אשר יובילו לרב אב"ד [ושוב הוי השגת גבול, כמבואר בדבריו שם, ע"ש].

הנה יראה הרואה, איך שלקטנו אוסף מלא מדברי הראשונים כמלאכים, והפוסקים אחריהם בחומר ענין השגת גבול הרב, אפי' רק בפחיתות כבוד. ברם מן הצורך להודיע כי יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב בענין זה, ודפסנו מוע"ט דפסנו, כי אף לפנינו מלאכת ההדפסה. וישמש פרק זה כמראי מקום לכל דורש בענין זה.

*

אתה הראית לדעת שבכל אופן שיהי' יש כאן משום איסור הנורא של הסגת גבול רעהו, שיש בזה איסורים וחרמים, ומן הראוי להעתיק דברים כדרכונות שכתב בספר שו"ת תירוש ויצהר בשם צדיקים הקודמים נבג"מ על המסדר קידושין שלא ברשות המרא דאתרא.

ז"ל שו"ת תירוש ויצהר (סי' קס"ה):

ובשו"ת עני בן פחמא (חחו"מ סי' יב) כ' שמעתי מאדמו"ר הזקן זצ"ל מאלכסנדר שמקובל אצלו מרבתי הק' שהוא דבר סכנה לקפח פרנסת חבירו, וכן שמעתי מבנו הרה"ק בעל ישמח ישראל שאי' בשם הרה"ק ר' אייזיק מקאמארנא שכ' בפ"י התורה פ' נח שופך דם האדם באדם דמו ישפך שזה רמז שהמקפח פרנסת חבירו וכו' ע"ש.

וסיפר הה"צ מסקרניוויץ שי', אשר בימי הה"ק הזקן מאלכסנדר הנ"ל הי' א' מאנ"ש רודף ומקפח פרנסת הרב שבעירו, אף שהרב הי' מאנ"ש של הה"צ מחענטשין והחסיד מאלכסנדר הי' הראש מבעלי המחלוקת שבעירו נגד הרב, שלח אחריו, ופתח חומש בפ' נח כנ"ל, וציוה לו שייגיד אחריו כל תיבה מפסוק שופך דם וגו', והוא קרא לפניו כמו הכהן עם הסוטה, תיבה אחר תיבה, ומלה אחר מלה שופך וגו', וציוה עליו במפגיע שיחדל לנהל מחלוקת נגד הרב שבעירו, אבל כשחזר האיש לעירו, פיתו אותו חביריו הבעלי מחלוקת, והמריבה נמשכה הלאה, אבל האיש הנ"ל פתאום התחיל להיות רוקק דם (בלוט-שטורץ), ולא השלים שנתו ר"ל. עכ"ל.

אחרי ראותך זאת בל יתמה בעיניך מה שאמר אחד מחשובי דורינו מא"י שליט"א למי ששאל מאתו האם ישתתף בהחתונה, ענה לו, "ניין, ס'איז א סכנה צו זיין דארטן".

ענף ה'

דין הזוג שנתקדשו בלי רשות בדיעבד

להלכה למעשה אין לנו אלא דברי רבינו הקדוש זי"ע במכתבו החרף שהחמיר מאד בזה, וכתב להלכה שלא ידורו יחד עד שיעשו קידושין מחדש. ושיטות המחמירים יותר בענין זה ימצאו בדברי הפוסקים שהעתקנו בענפים הנ"ל. ומ"מ ראינו לנכון להעתיק בקצרה מכמה ספרים מה שכתבו בנידון זה.

זי"ל רביה"ק זצ"ל במכתבו החרפה:

והמאמין בהשי"ת ובתורתו הקדושה לא יעבור על חרם ר"ת ושאר הראשונים ז"ל, ואם שאין בידינו לעשות כל אותן החומרות שכתבו השבו"י והכני"ח הנ"ל נגד האנשים האלה, אבל כל מה שבדכם עכ"פ חיובא רמיא על הבי"ד וטובי הקהל לעשות כל מיני קנסות וכפיות נגד המסדר קידושין והמקדש ואבי הכלה, וכל בני ישראל הכשרים יעשו הבדלה והפרשה מהאנשים הרשעים במעשים מכווערים כאלה, ולא יצטרפו לשום דבר שבקדושה, עד אשר יכופו כאגמון ראשם להתנהג כדת של תורה, ולציית לדברי חכמים כאשר כתבו הראשונים ז"ל לגדור גדר ולעמוד בפרץ להסיר מכשולות כאלה מבני ישראל.

והנה יש מהאחרונים שכתבו על קידושין כאלו שאין לחוש להם אף לקולא וצריך לקדש מחדש בברכות, אבל חלקו ע"ז ואינו נראה כלל להקל ולעשות ברכות מספק, אבל זה ודאי שצריך לחוש עכ"פ לקדש מחדש בעדים וחופה וכתובה, אך אין לומר שום ברכה מהברכות הן של סידור קידושין והן של ז' ברכות, והזוג לא ידורו יחד עד אשר יעשו קידושין מחדש ע"י בי"ד כנ"ל, ואם לא יצייתו ח"ו בוודאי יתחרטו.

זי"ל שו"ת לבושי מרדכי (מהר"ת אברהם ס"ג):

ע"ד העובדא שלא נשמע כמוהו כמ"ש בשו"ת מהרש"ם שהוא לא טוב ולא טוב הוא רע ר"ל, והכא הוה המעשה אשר בחופת חתנים לסדר קדושין אשר נתעצמ' לחסום ממנו משפט של האב"ד...

ולענין אם צריך לקדש שנית, **מי הוא שלא יחוש לדברי סבי קדישא מאורי הגולה בעה"מ שו"מ והרי בשמים שכתבו דהקידושין פסולין והלא כ"פ כתבו בעלי תשובות בחששא קלה מזה לחזור ולקדש, ע"י תש"ו חת"ס, ותש"ו מהרש"ם, ובב"ש ס' כ"ח.**

...והכא פשיטא דלא שייך כל הנ"ל, דכבר בפעם אחת הרעיש בזה מקרוב ומרחוק, והגאון... הסכים עכ"פ לקדש בלא ברכות. וכן נעשה מעשה. וא"כ כבר מפורסם לעיני כל דהוה איסור. וע"י בתש"ו ברית אברהם ס"י רכב שהאר"י בזה, והביא דברי מהר"ט ומסקנתו דפסולין עכ"פ מדרבנן, ואי"צ בזה הכרזה.

ולענ"ד למען הסיר מכשול כזאת יעשו האקרו"ט דק"ק ספרדים אסיפה כוללות לתקן שכל מי שיסדר קידושין חוץ מן האב"ד... **ובלא רשות הקידושין פסולין**, כמ"ש ג"כ בתש"ו מהרש"ם הנ"ל, דבזה יודה לדברי שו"מ ויוחק לזכרון וד"ל. והמסדר... **והזוג ידקק לחזור ולקדש ע"פ הרה"ג אב"ד.**

זי"ל הגהות שמ"ל לצבי (בסי' שולחן הערוך ס"י ו' אות ב')

וע"י בשו"ת הריב"ש ס' שצ"ט בתקנת הקהל שלא לסדר קידושין רק בפני ב"ד או ברשותם, לפסול הקידושין הנעשה שלא ברשות ב"ד או ברשותם אלא דמ"מ לא רצה לסמוך להקל למעשה ע"ש.

וע"י בשו"ת לב"י לאה"ע ס' ו' מזה, ובשו"ת תשב"ץ ח"ב ס' ה', ובשו"ת תשובה מאהבה ס' קי"ז, אם לסמוך להקל אנו, ע"י בשו"ת שואל ומשיב מה"ג ח"א ס' רל"ט דהעלה בכה"ג בסידור קידושין בלי רשות הרב דמתא דהקידושין פסולים ע"ש.

ועיי בשו"ת מהרש"ם ח"א סי' ק"ס דחולק עליו בזה ולהקל אם לא שעשו הקהל תקנה לפסול הקידושין בכה"ג ועכ"ז כתב כי דבר זה הוא ממש השגת גבול מדינא בזה"ז כמ"ש בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' ר"ל והביא מש"כ בדעת שלו סי' י"ג בתשו' שם דהוי איסור מה"ת ע"ש.

ועיי בשו"ת מנח"א ח"ג סי' ל"ט הביא חבילי פוסקים בזה וגם מדברי מהרש"ם הנ"ל וכ' דנראה מדבריו כי גם הוא מסתפק דאולי במדינות הללו הוי כמו היכא שעשו הקהל תקנה לפסול הקידושין אשר לא הי' ברשות הרב דמתא כמ"ש שם מדברי כנה"ג אה"ע סי' כ"ח והביא שם וגם חזינא לרבני קשישאי גדולי עולם זי"ע שציוו לסדר קידושין שנית כשנעשה בלי רשות הרב דמתא ודברי השו"מ הנ"ל המה תקנה גדולה למיגדר מילתא ולהציל מתערובות עריות ואיסורי הפקירות בישראל מכמה פרטי טעמים עפ"י דתוה"ק ע"ש.

ועיי בשו"ת באר משה קונט' כבוד חכמים סי' ט' דכ' ג"כ במי שסידר קידושין בלי רשות הרב דמתא ולקח רח"ש דהוי משיג גבול חבירו וגזלן וחמסן וקידושין שסידר בטלין ומבוטלין ע"ש, ואם כי מדבריו משמע דמיי' שקיבל גם הרח"ש אכן א"א משום השגת גבול לפסול הקידושין ועכ"ח משום שלא לקח רשות מהרב וכמשמעות הפוסקים מטעמים הנ"ל דאפי' בלא נטל הרח"ש לפסול משום למיגדר מילתא ועכ"פ טוב ונכון בכה"ג להצריך קידושין שנית.

וזי"ל שו"ת רבינו יוסף נחמיי (ידיד סי' ע"ג, אות ג')

והנה במס' כלה רפ"א שנינו כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, ומשמע מפירש"י ותוס' כתובות ז' ע"ב דהדברים כפשטה דברכות מעכבות, וכן מוכח דעת המרדכי סוף פ"ק דכתובות שעליו בנוים דברי הרמ"א ז"ל באה"ע סי' נ"ה סעיף א'...

והעולה מזה דלרוב הפוסקים כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנ', ואסור אפילו להתייחד עמה כמבואר בהג"ה הנ"ל, ומשמע מזה דחמיר איסוריה כעין דאורייתא מדאסמכוהו אקרא בריש מס' כלה שם, ואם כן אחרי שזה המסדר קידושין שלא ברשות עושה עול, וכל המסייע בזה הוא מסייע לדבר עבירה גזל ואיסור חרם, באופן שכל הברכות הנאמרות בחופה כזו את כולן ישא הרוח וכל דרך שאמרו ז"ל הרי שגזל וכו' אין זה מברך אלא מנאץ, נמצאת אתה אומר דהוה כאן כלה בלא ברכה דאסורה לבעלה כנ', והמכשלה תחת ידי המסדר הקידושין, וידוע שבשואל ומשיב תליתי חלק א' סי' רל"ט חוכך גם לפסול הקידושין.

שעל כן בטוח אני שכל מי שסיפק בידו למחות יעצור בעד פרצות גדר כזו וגם המו"צ ישוב מדרכו כי לא יעשה כן בישראל, ואם יש לו דין ודברים בזה כנגד כת"ה ג"י הלא יש דין בישראל.

וה' הטוב יפרוש עלינו סוכת שלומו וישוב שופטינו כבראשונה, כנ"ה וכעתירת עבד לעבדי ה' דושת"ה ומוקירו בכל לב. יוסף נחמיה בהגה"צ מו"ה עקיבא זצ"ל אב"ד פה ק"ק [קראקא] יצ"ו.

ולסיום הדברים נדגיש עזה"פ לשונו של רביה"ק זי"ע שאינו נראה להקהל ולעשות ברכות מספק, אבל "זה ודאי" שצריך לחוש עכ"פ לקדש מחדש בעדים וחופה וכתובה... והזוג לא ידורו יחד עד אשר יעשו קידושין מחדש ע"י ב"ד כנ"ל.

וסיים רביה"ק במילין נוראים "ואם לא יצייתו ודאי יתחרטו", ועי' בסיום התשובה של הגאון בעל שבות יעקב וכבר הובא לעיל.

(לא אמרו רבנן בכפילה ע"כ לא העתקנו לשונות כל הפוסקים שהועתקו בענפים הקודמים, גם כשהרבה מהפוסקים הנ"ל דנו בנידון לאסור הקידושין ובדיעבד, והעתקנו רק קצתם וישמע חכם ויוסיף לקח).

= תמצית היוצא מהאמור לעיל =

המקדש שלא ברשות המרא דאתרא, יהי' מי שיהי'

בין אם הוא מו"ץ או אב"ד

כל שאין הוא הרב של עיר הזאת

נלכד בשלשה איסורים חמורים:

- חרם חמור שהכריז הרבינו תם ובית דינו, וכן מצינו אצל הרמב"ם ובית דינו, בנו רבינו אברהם בן הרמב"ם, הרמב"ן (מובא בתשו' תשב"ץ), ריב"ש, תשב"ץ.
- ונהגו כן בכל הדורות, וכמו שהעידו בקול קורא שיו"ל במדינת אונגארין בשנת תרנ"ו, וכן העיד מרן רבינו הקדוש במכתבו החריפה לעיר נאסויד, וכן עמא דבר.
- תקנות הקהילות, וסלסול ומנהג שנהגו הרבנים, כמו"ש בשו"ת נוב"י, וכמו שכ' הפוסקים אחריו שאחר המנהג שוב הוי דינא ואיסורא ממש. [וגם ממנהג זה יש בה כדי לפקפק על עצם הקידושין, עיי' לעיל].
- איסור חמור של השגת גבול, בין של ממון, בין של כבוד הרב, ובאיסור זה יש בה סכנה גדולה לכל מי שנותר יד לפושעים.

למעשה אם עברו על חרם הנורא

- אין לנו אלא דברי רביה"ק זצ"ל שהזוג לא ידורו יחד עד אשר יעשו קידושין מחדש ע"י ביי"ד כנ"ל, ואם לא יצייתו ח"ו בוודאי יתחרטו.
- והקרואים לסעודת מריעות בחרופו' וגדופי' ונזיפה. (שו"ת שבו"י, והעתיקו רבינו).
- וכל בני ישראל הכשרים יעשו הבדלה והפרשה מהאנשים הרשעים במעשים מכוערים כאלה, (שם).
- ובכלל זה: שלא להשתתף ח"ו בסעודת החתונה של סידור קדושין כזו, בכדי שלא יהי' בכלל הקרואים לסעודת מריעות בחרופו' וגדופי' ונזיפה. ושלא יעמדו אצל קידושין כזו, שנבלה עשו בישראל (לשון המהרשד"ם).

קונטרס
מלחמת מצוה

תניינא

פירוד הקהילות
בקורות בני ישראל

= מבוא =

היות שאלו שיצאו נגד פסק הגאון הגדול הדומ"ץ דקרית יואל שליט"א בנו יסוד דבריהם כאילו יש כאן קהלות נפרדות שנפרדו בהיתר ואינם כפופים תחת מרותו של מרן רבינו שליט"א ועל זה הביאו ראיות והעתיקו קטעים מכמה תשובות כאילו הותרה הרצועה.

ולאמיתן של דברים חוץ מגופא דעובדא שגם באותן המקומות לא הותרה הרצועה לכל הרוצה לסלק מעליו עול תורה להשתמש באמתלא שמתחלק מן הקהלה, כי כמה וכמה תנאים יש בדבר כמבואר בפנים. אבל בר מן דין צריכים לזכור שקהלה זו אינו דומה לנדון הקהלות באירופה, שכל הקהלות היו בבחינת ישוב ולבסוף הוקף, שהי' בקהלה תושבים שבחרו באיזה גאון ות"ח ומינוהו לרב עליהם, וכמה פעמים היו בבחירת הרב חילוקי דעות יש שרצו ברב אחד ויש שרצו ברב אחר, וכמה פעמים הי' שגם אחרי בחירת הרב אב"ד וכבר ישב על כסא הרבנות כמה שנים נתקבצו כמה אנשים שלא מצאו ברבם קורת רוח ורצו להורידו או להתחלק ולמנות עליהם רב כרצונם.

משא"כ העיר קרית יואל הוקף ולבסוף ישב, שרבינו הק' זי"ע הוא יסד את הקרי' והוא בחר באנשים שראויים לבוא ולדור בה, ואך ורק הוא בעצמו הי' הבעה"ב על הקרי' ולא הי' רשות לאף אחד לילך נגד רצונו, ואין ספק שלא רצה שיהי' שטח הפקר שכל אחד יעשה מה שלבו חפץ, ובכגון דא הדעת מכרעת שאפילו באופני היתר הנמצאים בדברי הפוסקים אין הכרח שנוגע לקריתינו.

אמנם כל זה היא רק ליתר שאת, אבל לאמיתן של דברים אין צורך לכל זה, כי אפילו אם שוה קריתינו לכל שאר עיירות, אין מקום לפקפק בהאיסור כי גם הפוסקים שהם העתיקו מפורש בדבריהם לאיסור.

הנה הם העתיקו משו"ת מהרש"ג והסתמכו על דבריו בענין היתר פירוד הקהילות, ובענין היתר הסידור קידושין לקהילות שנתפרדו, אבל לא הזכירו ששוברו בצדו, כי המעיין בפנים באותה בתורה עצמה, יראה שלא הותר רק כשהפירוד נעשה בהיתר ע"פ הסכמת הרבנים דהמדינה שם, וקבע להלכה שהמתפרדים בעצמם וכן הדיינים והשו"ב שלהם אינם נאמנים להורות בזה כיון שהם נוגעים בדבר, ורק אחר שנתברר לו ע"י הרבנים הגאונים מהמדינה שם אשר לא היו נוגעים בדבר שהחלוקה נעשה בהיתר ובהסכמתם, רק אז הסכים גם הוא שדינם כקהלה אחרת ע"ש.

אמנם בתשובה אחרת (אשר המתירים עצמם לא הביאו אותה תשובה בדף שלהם) שנעתיק לקמן הותר המהרש"ג להתפרד מטעם שיש מריבות וקטטות וחולק על הגאון בעל ערך שי בקונטרס עין משפט שנדפס בספר מלחמת מצוה, ובזה היה המהרש"ג יחיד נגד רוב רבני אונגארין ובראשם רבותינו הקדושים הגה"ק משינאווא ואחיו הגה"ק הר"ר ברוך מארליץ [ששימש אז ברבנות בק"ק רודניק] זי"ע בני מרן הקדוש בעל דברי חיים מצאנז זצוקלה"ה, ומרן הקדוש יו"ט זי"ע.

והמעין בתשובות הרבנים הגאונים דמדינת אונגארין שנכתבו בענינים אלו במחצית השני' של שנות ת"ר, יראה בעליל שכולם לקחו ליסוד מוסד את הספר מלחמת מצוה, וממנו למדו כולם את המעשה אשר יעשו, וכן רבינו הקדוש בעל דברי יואל זי"ע ואחיו בעל עצי חיים זי"ע, וא"כ אנחנו תלמידי וחסידי רביה"ק בעל דברי נגריים אחריו, ובפרט בנוגע לקרית יואל שרביה"ק יסד ובנה אותה על שמו ועל דעתו וכל מי שנתיישב בקרי' בא על דעתו ועל כוונתו ואיך אפשר לפסוק כדברי יחיד כנגד דעתו.

והדברים מפורשים באר היטב נכתב ונחתם בטבעת המלך בתשובתו של מרן רבינו הקדוש זי"ע בשו"ת דברי יואל (חו"מ סי' קמט) אשר סמך ידו בכל תוקף על דברי ספר מלחמת מצוה, וז"ל, וכבר היה מעשה בסיגעט כעין זה וכו', ואח"כ חזר הבורר מבראדשין וסתר הפס"ד ועוד טעמים כנדפס באוהב משפט, והטעה עוד איזה גדולים עמו, "אבל כל גדולי מדינתנו לא השגיחו על חלומותיו ועל דבריו כנדפס במלחמת מצוה", והמסרבים לקיים הפס"ד על סמך פלפוליו של הבורר מבראדשין העלו חרס בידם ובאו לחרפה ולשמצה עד היום הזה, עכ"ל"ק, ובודאי שאין לכבוש את המלכה עמו בבית לסמוך על דעת פוסקים אחרים בזה.

ע"כ אמרנו להעתיק בזה את דברי רבותינו הפוסקים מה שכתבו בנידון איסור פירוד קהילות בעיר אחת. וללקט תשובות הנ"ל בשלמותן, שיראה הרואה במה דברים אמורים, ולא יאומן כי יסופר שרבנים ממחנינו יבנו יסוד על סמך תשוי' מהרש"ג בנידון זה, אחר שידוע להם שרבותינו הק' אשר מפייהם אנו חיים לא הסכימו לזה, ולאורם אנו הולכים [וכאשר הארכנו בפנים]. והדברים מרפסים איגרא.

חוץ מזה כל הטענה של קהלות נפרדות אינה אלא דמיון ואין לה אחיזה במציאות, שהרי חלק ניכר של אותם האנשים שפרקו מעליהם עול המרא דאתרא, עדיין משתשמים ברוב שימושים של הקהלה, ובכמה בתי מדרשים של הקהלה הרבה מהם מתפללים שם בקביעות, ומחנכים בניהם ובנותיהם במוסדות התורה שלנו, רק משתמשים באמתלא של פירוד הקהלה לפרוק מעליהם עול תורה והנהגה הרוחנית. ואין ספק שעל פירוד כזה לא עלה על דעת א' מהפוסקים להתיר.

ענף א'

איסור חלוקת הקהילות בדברי הפוסקים שממנו אנו חיים

היות שבדף המתירים נאמר שלא חל האיסור על קהלות שנתפרדו וציינו לאיזה תשובות במהר"ם שיק ועוד, ע"כ מן הנכון להעתיק התשובות בשלימותן שיראה הרואה במה דברים אמורים.

ענין פירוד הקהילות מצינו ע"פ רוב בדברי האחרונים שנתנו ודנו בדברי הגאון מהר"ם שיק, שדן בזמנו שרצו לחלק א"ע מקהילות שלא רצו ליכנס תחת חוק הארטאדאקסיע, ובתו"ד מבואר איסור הפירוד מקהילה, ומסיק בהיתר בנידון הנ"ל כיון שהקהילה אינו רוצה לעשות כמצווה עלינו מפי כל גדולי הדור.

ז"ל שו"ת מהר"ם שיק (אוי"ח סי' ע"ה):

נשאלתי אם מקצת הקהל קבלו עליהם קאנשטאטירונג של ארטאדאקסען ורוצים להפרד משאר הקהל אם רשאיין להפרד עפ"י דין תורה, ואם הרב דמתא עשה איסור על הרוצים להפרד. אם האיסור חל מדינא.

ונראה לפענ"ד דבחו"מ סי' קס"ג מבואר דקהלה אחת מקרי כשותפין, ולענין שותפין קי"ל בחו"מ סי' קע"ו דאם קבעו זמן אין רשאיין לחלק, ואם לא קבעו זמן רשאיין לחלק עיי"ש סעי' ט"ו ובשותפין דקהלה לכאורה הוי כלא קבעו זמן ויהיו רשאיין לחלק.

מיהו עיין באו"ח סוסי' נ"ה דנראה משם לכאורה דאין רשאיין לחלק, אפילו אם רוצים לצאת בימים נוראים, וכן לענין שכירות חזן צריכים ג"כ המופרדים ליתן חלק לזה, ובסוסי' קנ"ד הביא המג"א בשם הר"ש הלוי דאין רשאיין לעשות מקצת הקהל ביהכ"נ בפני עצמן עיי"ש הטעם. ואף דהריב"ש המובא שם מתיר מטעם אחר עיי"ש. מ"מ נראה כיון דהם משועבדים זה לזה אין יכולים לחלק.

והטעם נ"ל דנדה דלא קבעו זמן מכל מקום כמו דאמרינן בעלמא כל הנודר ע"ד המנהג נודר. והוי כאלו הותנו, ועיין במג"א סי' קנ"א, ה"ג כיון דכל קהל שנשתתפו, מסתמא ע"ד המנהג נשתתפו שיש להם כל הזכויות, ודין ב"ב של אותו עיר הוי ל"י כאלו הותנו כאשר הוא המנהג כל זמן שהם בעיר צריכין להיות כמו שאר אנשי העיר כמו דמשמע הטעם באו"ח סוסי' נ"ה. וכמבואר כ"ז בתשובת מהרי"ק סי' קי"ג עיי"ש. א"כ הוי כאלו קבעו זמן. וא"כ אין רשאיין לחלק אלא א"כ נוסע לגמרי למקום אחר.

ועוד נראה מטעם אחר דהרי קי"ל באו"ח סוסי' קנ"ג ושם בסי' שס"ו סעי' ג' דבית שזכה הן לביהכ"נ הן לעירוב אין רשאיין לשנות כדאיתא בגיטין דף ס' דאין משנין מפני דרכי שלום ומסיק שם דהאיש הזה זכה מצד הרבה טעמים ולדעת הרמב"ם בפי' המשנה משום דאית ל"י הנאה מזה דהבית שניתן בו העירוב א"צ ליתן להשתתף, או לפירוש ר"ת משום חשדא דיאמרו דבני ביתו אינם טובים, או משום הכבוד ולכך אין רשאיין לשנות, וכבר זכו בו בחזקה ממה שנהגו בו עד עכשיו, ובירושלמי ג"כ אמרינן קרש שזכה בצפון אין משנין ליתן אותו בדרום, עיין סו"פ הניזקין דמשמע דחזקה דאורייתא הוא, וא"כ ה"נ הקהל יש להם הנאה זה מזה בכמה ענינים דיש להם ריוח ע"י השותפות, ויש חשש חשד הנ"ל ויש משום כבוד א"כ לכאורה אין רשאיין להפרד כנ"ל.

..בנידון דידן דצד אחד רוצה לעשות כמצוה [להצטרף לתקנת הארטאדאקסען]. וצד שכנגדו אינם רוצים,

רשאיין להחלק ולהפרד לכ"ע כנלפע"ד.

כן מצינו שהזכיר איסור זה הגה"ק בעל שואל ומשיב זי"ע, ועוד החמיר גם בדין הגלילות וכפרים קטנים שאסורים להתפרד להיות קהילה נפרדה^{כח}.

זי"ל שו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"א סימן ס"ב):

הנה ע"ד צעקתו על אנשי ק' זאבנא על דבריו על אדני אמת הטבעו וכבר הארכתי בזה זה שנים רבות, ומעלתו כאשר מזכיר הדברים אשר כתבתי, כי אין כח בידם להפקיע זכות בני העיר אשר שייכים להם בכל הדברים ולהסתפק במקום אחר. וכבר הארכתי בזה בשו"ת לק"ק אולינאב וליבטשוב ואפס קצה נזכר מדברי בספר נבל עשור שהדפים הרב המנוח ז"ל מליבטשוב.

וע"כ הדבר ברור דאסור לאדם להשתדל בזה ולהשיג גבול וזכות של אנשי אותה העיר ובפרט מה ששייך להרב האב"ד הרי הם גוזלים ממש שא"כ כל בני הישובים הקטנים יעשו במה לעצמם והיום יבחר להם הרב הלז ולמחר כשלא יפסוק לו כרצונו ילך לו למקום אחר וע"כ תפוג תורה והדברים פשוטים כמ"ש מעכ"ת.

דברי השואל מ העתיקו ג"כ הגה"צ רבי ישראל יעקב יוקל ט"ב הגאב"ד וואלאווא זצ"ל (במכתבו הנדפס בק' בית ועד לחכמים חוברת יח) וכ' ואין להוסיף על דבריהם שהן כגחלי אש ונשיכתן נשיכת שועל, ע"כ הזהירו בנפשיכם, כנאמר למה אתם עוברים את פי ה'.

ודבר שפתים אך למותר, להודיע שאין זה דבר חידוש בזמנינו שיש מלגלים על כל ענין איסור הזה, שכבר היה כן בדורות הקודמים, וכאשר ידוע המחלוקת הנוראה שהיה בעיר סיגוט נגד רבינו הק' בעל קדושת יו"ט, ולבשו עוז כל רבני וגאוני אונגארין לצדו של רבינו הק' הקדושת יו"ט זצ"ל.

ומן הראוי להעתיק מכתב קודש שכ' אז בזמן ההוא, הגאון הגדול המובהק, גאון הדור, פאר הדור, מרן האבדק"ק אונגוואר זצוק"ל [התוארים הוא מכתבי הרבנים הגאונים במלחמת מצוה, כמובא לקמן] שכ' לעיר סיגוט בזמן ההוא, ועל מכתב קדשו הסכימו וסמכו רובן של הרבנים שהיו מעורבים בענין זה.

זי"ל הגאון הקדוש רבי חיים צבי מאנהיימער גאב"ד אונגוואר (נפ' בפי"ט):

ב"ה פה אונגוואר תרו"מ קרן התורה לפ"ק ג' קרח.

שלום רב ליי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם בנן של קדושים כמו"ה חנניא יו"ט ליפא ט"ב נ"י אב"ד ור"מ דק"ק סיגעט והגליל, ולאופי ראשי קהלה דק"ק הנ"ל איש איש כפי מעלתו הרמה וכולם יחדו לברכה אמן.

מכתבכם קבלתי וצר לי מאוד על אשר המחלוקת יצאה לחלק בקהלתכם, ומה ששאלתם ממני הקשיתם לשאול כי מעולם אנכי בורח להכניס עצמי במחלוקת כי אוהב שלום אנכי וגם אין דרכי להשמיע קול חוצות כי ידעתי מך ערכי וגם נודע לי בעו"ה מגודל העזות שנתרבה ואין שומעין לקול עני כמוני אף שנאמרים באמת אולם לבל תהי' האמת נעדרת, באתי בבדיל ועופרת להגיד האמת מה שנלענ"ד.

...ואם יאמרו המנגדים כיון שהם פרדו מהקהלה ונעשה קהל בפ"ע שוב אין מחויבים לשמוע להרב, חדא עכ"פ להשומעים להרב אסורין לאכול משחיטתו. ועוד מי התיר להם לחלוק מהקהלה? הלא קהל קיי"ל שהם כשותפין שאין בו זמן שאין יכולין לחלק וגם כופין זה את זה. ואם כי כבר נהגו להיות שתי קהלות מקדמת דנא דהיינו קהל ספרדים וקהל אשכנזים דהי' לכל חדא קהלה רב בפני עצמו, זה מכח דמנהגים שונים ואסורין להיות תחת ב"ד אחד משום לא תתגודדו וזה הי' מקדמת דנא באמסטערדאם ושאר קהלות גדולות, אבל כשכל הקהלה יש להם מנהג אחד איך רשאים לחלוק.

^{כח} והגה"ק מרן בעל דברי חיים מצאנז זי"ע (יו"ד ס' נא-נב) נחלק עמו בפרט זה, וסב"ל דכפר וגליל מותר להיפרד להיות קהילה נפרדה, ע"פ התנאים המבוארים בתשובתו, ע"ש.

ומה שהתירו הפרושים גדולי רבני דמדינתנו שהארטהאדאקסען רשאין לחלק מהנעאלאגען זה ודאי מדינא שרי וחיוב הוא כידוע שראשיהם משנים מנהגים שנתייסדו עפ"י התורה וכן גוף התורה ע"כ לא בלבד דרשאין לחלק רק מחויבים לעשות כן, אבל בקהלתכם שרוב הקהלה מתנהגים עפ"י דת תוה"ק מי התיר להם לחלק? הלא כל הקהלה מתפללים כספרדים וא"כ ודאי עפ"י דין אין רשאים לחלק. וא"כ פשיטא דגם להם איסור גמור לאכול משחיטה שהיא שלא ברשות הרב וזה ברור דאין לפקפק על זה כלל. ולא עוד שכבר הסכימו...

וגם אנכי קבלתי בשבוע העבר מכתב מת"ח מפורסם לצדיק ושליח העתק מדברי הגאון המובהק דק"ק שינעווע הנה דבריו אמתים דצריך לציית לדין תורה בזבל"א וזבל"א, ...כי צר לי מאוד ע"ז על המחלוקת בין ת"ח ויראי השם כי בעו"ה עתה שהמינות והאפיקורסות מתרבה צריכים כל אשר יראת ה' בלבבו לעשות קשר אמיץ לעמוד נגדם ולא לראות על כבוד המדומה רק צריכין להתאחד להרים קרן התורה ולא לעמוד על דעתו, ומובטחני שכל ת"ח וירא ה' שאף שלא ראה האמת שיעמוד לו זכות התורה שבעצמו יראה כי חטא בזה ויחזור בתשובה שלימה.

הדרא לדינא אני אומר בטח בלי שום ספק כי כל שומר נפשו ירחק מהם ולא יתחבר עמהם, וכל השוחט או מורה הוראה שילך להם אבד חזקת כשרות שלו ושחיטתו והוראתו אסורין מדינא וכל השומע לי יודה על האמת וירחק מהם.

וראוי להעתיק מש"כ שאר גדולי אונגארן על מכתב קודש זה, ואיך שחרדו למוצא שפתיו, ונעתיק כאן לשונות קצרים מבין השיטין, היכן שהזכירו פס"ד זה, וסמכו עליו.

זי"ל הגאון רבי יואל צבי ראטה זצ"ל אב"ד חוסט במכתבו (נד במי"ט דף טז):

וכבר הורה בו הזקן גאון עוזינו וכו' הרב הגאון המפורסם בדורינו האב"ד ור"מ דק"ק אונגוואר נ"י (י"ח).

וזי"ל הגה"ק מופה"ד הר"ר נפתלי הירצקא מראצפערט זי"ע (מי"ט דף ט):

והנה הפסק של כבוד הרה"ג מאונגוואר בודאי נאמר כמשפט וכאשר קבע להלכה כן הוא, כי אסור לבוא שם איזה... מורה וכו'.

וזי"ל הגה"ק רבי ישראל אפרים פישל שרייבער זצ"ל גאב"ד נאנאש תלמיד מובהק להגאון החת"ס זצ"ל:

וכאשר כבר יצא מפי הצדיק גאון הדור מאונגוואר שליט"א, וכבר הורה הזקן הזה... והוראתו הוראת אמת אזור חלציו יקומו.

וזי"ל הגאון ר' שמואל דוד זצ"ל האב"ד פעהערדיארמאט (מי"ט דף יב):

הנה היה למראה עיני דברי ידידי הגאון הגדול פאר הדור דק"ק אונגוואר יע"א ומי כמוהו מורה בצדק, באמרו ברוך דבריו הבהירים.

וזי"ל הגה"ק בעל ערוגת הבושם זצ"ל (מי"ט י"ד):

א"כ ממילא מבואר ככל אשר גזר עליו מרן הגאון האבדק"ק אונגוואר נ"י, ודבריו שרורין וקיימין ואין צריכין חיזוק.

וזי"ל הגאון ר' פנחס חיים אב"ד סעלעש בן הגה"ק ר' שמעלקא סעלישער זצ"ל (נדי במי"ט דף טז):

ומה גם כיוודא ועוד לקרא אני בא בדברי כי כבר יצא הפס"ד מהגאון המובהק רבש"י מאוה"ג אב"ד ור"מ דק"ק אונגוואר נ"י אשר בפי דבריו קבלה המה.

וז"ל הגאון ר' יצחק לייב סופר בן השבט סופר, נשיא חברה מחזיקי הדת:

כי מושבעים ועומדים אתם מצד תקנות הרבנים גאוני מדינתכם כאשר האריך בפס"ד הרב הגאון העצום המנוח זצ"ל האבדק"ק אונגוואר אשר רוח אלקים דיבר בו טרם עלה השמימה. וכדברי הגאון מהר"ם שיק באיסור פירוד קהילות מבואר ג"כ במכתב הגה"ק בעל שם שלמה ממונקאטש ז"צ אל הנד' בספר מלחמת מצוה.

וז"ל הגה"ק בעל שם שלמה ממונקאטש זי"ע (נד' בריש מ"ט דף ו):

והשאלה היא היות אין באפשרי להשתוות בדעותיהם בהעיר... ושאלתם אותי אם מותרים לעשות כן להתפרד ולקחת להם מורה שלא יהי' תחת מעכ"ת ולקחת שו"ב בפ"ע?

תשובה. אסור להם להתפרד ואסור להם לקחת מורה בפ"ע שלא יהי' תחת רשות הרב אב"ד, ואסור להם לקחת שו"ב בפ"ע ואם יקחו להם שו"ב בפ"ע אז שחיתתו אסורה, וטעמי ונמוקי בזה מבואר בהתשובה שהשבתי להרה"ג מו"ה יהודא מוידערן נ"י וכו'.

...ובאמת כן הוא הדין שאסור, דהנה מבואר ביו"ד ברמ"א סי' רמ"ה סכ"ב דמי שהוחזק לרב בעיר אין להורידו מגדולתו ועתה הנה הרב הגאון אב"ד דקהילתכם הוא מוחזק בהרבנות שהסכימו עליו רוב מגין ורוב בנין, שגם הגביר החסיד מו"ה קלמן חתם עצמו על הקאנסעס שלו, וגם הא הוא בן הרב הקדוש זצ"ל שהי' אב"ד אצליכם זה כמה ומבואר ברמ"א יו"ד סי' רמ"ה שם דבנו קודם למלאות מקום אביו כל שהוא ירא ד' וחכם קצת ומכש"כ הרב אב"ד דקהילתכם שהוא חכם גדול בודאי ראוי לו למלאות מקום אביו. ובדין הוחזק בהרבנות א"כ אין להורידו.

ומבואר בח"ס סי' ר"ל דהמקפח פרנסתו הרי זה גזול, ומבואר בנו"ב תנינא אה"ע סי' פ"ג דאסור לשום מורה לסדר גיטין וקידושין כשהוא בעיר אף אם יתנו להרב השכר, א"כ חלילה לכם להפרד מאתו. כי בזה אתם מקפחים ומורידים אותו שעד עתה הי' רב בכל העיר סיגוט ומעתה יהי' רק בחצי העיר ויחסר כבודו וגם יחסר הכנסתו וגם השוחטים הם מוחזקים אצליכם וכו'.

וגם הדיינים והחזן והשמש שבעיר שנתקבלו על כל ימי חייהם דכשלא נמצא עליהם פסול בודאי אסור להעיר לשנות דבריהם ולדחותם... ובמה שאתם מתפרדים ותקחו דיין וחזן ושמש אחרים הרי אתם מגרעים ומקפחים זכות הדיינים והחזן והשמש הישנים וזה אסור וגם הבתי כנסיות ובתי מדרשות שמתפללים בהם בעירכם אם תהיו מחולקים הלא על כרחך יהי' כל ביהכנ"ס וכל ביהמ"ד זה לצד זה וזה לצד זה או כלם לצד אחד נמצא אם יהי' בתוך המתפללים בביהכנ"ס או באיזה ביהמ"ד איזה אנשים שיהיו מצד זה ואיזה שיהיו מצד זה אם ח"ו תתפרד העיר הרי המצא תמצא הרבה אנשים שרגילים עד עתה להתפלל בביהכנ"ס או בביהמ"ד הזה יצאו משם^{כט} ומבואר במג"א או"ח סי' קנ"ד ס"ק כ"ג שאסור לאנשים להפרד מביהכנ"ס אם הביהכנ"ס מכילה אותם.

וגם המרחץ והמקוה אם אתם מתחלקים הלא תעשו לכם מרחץ ומקוה אחרת כדרך כל העיירות המתחלקים א"כ הלא יהי' הפסד להכנסת העיר בכלל דעתה הלא יחממו היורה מים ויחממו המקוה וילכו וירחצו ויטבולו כל הצריך לטבול ומה שיעדיף ההכנסה מהבאין לרחוץ ולטבול על הוצאות החימום יגיע ריוח לאנשי העיר וישכירו זה הריוח לאיזה שוכר וישלם להם בכל שנה סכום כך וכך. ואם תתחלקו ותעשו עוד מרחץ ומקוה הלא הוצאות העצים ושכר העבודה יתרבה וההכנסה לא יתרבה דהא לא ילכו אנשים יותר לרחוץ ולטבול

^{כט} והגם שבנד"ד בקרית יואל כן כבר המציאות שכבר נעשו ונבנו כמה בתי מדרשים אחרים נגד המרא דאתרא, מ"מ הדיון כאן הוא אם היה מותר לעשות כן מתחילה שנוכל לומר שמותר להם לסדר קידושין.

מחמת שנולד עוד מקוה ומרחץ אחד דהא לא יבואו לדור עי"ז בהעיר אנשים חדשים. א"כ הרי אתם מפסידים הכנסת הקהילה בכלל.

וגם קופת הצדקה שמחלקים לעניי העיר לכל עני כך וכך לשבוע. והבעלי בתים נותנים בכל שבוע מועות שבוע אם תהיו מחולקים הלא יהיו גם עניים מחולקים אלו עניים לקופת קהל זה ואלו לקופת קהל זה כנהוג בכל העיירות המתחלקות במדינה זו א"כ מי שיהי בקהילה זו הרי לא יתן להרבה עניים שהיו רגילים ליקח מנדבתו עד עתה. ומי שיהי בקהילה זו לא יתן להרבה עניים שהיו רגילים ליקח מנדבתו עד עתה. ואף שהגביר ר' קלמן תודה להש"י ידיו רב לו ויוכל להיות אשר פיזר יתן לאביונים ויתן ויחזור ויתן ונימא שיתן גם לקופת הקהל הישן מה שהי רגיל ליתן עד עתה.

מיהו הרבה בעיר בודאי ימצאו שלא יתנו לשני הקופות רק כ"א לקופת הקהל שלו א"כ יהיו הרבה עניים שהיו רגילים ליקח מנדבתו צדקה לא יקחו עתה וזה אסור. דכל עני שהיו רגיל ליקח צדקה מאיזה אדם אסור לו לדחותו... א"כ אסור לכם לחלק.

וכן יש ראי' דהדרים בעיר אינם יכולים לחלק... והנה בתשובת מהר"ם אלשיך סי' ס"ה איתא וז"ל... וה"ה הרבה אנשים הדרים בעיר צריכים ליתן דאין חילוק בין יחיד לרבים, והנה כתב דמה דתנן והדר בעיר והקונה בית הוא שוה שלא נוכל לחלק ביניהם א"כ על כרחך דגם הקונה בית הוא לאו דוקא יחיד אלא ה"ה רבים ואם איתא דאנשים הדרים בעיר יכולים להתחלק להיות קהל בפ"ע איך אמרינן דהקונה בית בעיר כופין אותם אנשי העיר ליתן להם הצורך משום ידיעין דעתם שבאים להשתקע שם. הא יוכלו למעון אמת שדעתינו להשתקע פה אבל לא להיות קהל אחת עמכם רק להיות קהל בפ"ע ולא ניתן לכם כלום. **אע"כ דבתוך העיר לא יוכלו אנשים להתפרד לשני קהילות.** וכן איתא בתשו' מהר"ם שיק או"ח סי' ל"ד ובש"ד... ואין להאריך בזה שכבר נדפס ומפורסם^ל.

...חוץ האיסורים שהבאתי לעיל דנפק מיני' חורבה לכל ערי ישראל דמדינה זו שאם תהי' איזה בחירה אף בעיר שכולה ארטהאדאקסען על רב או דיין או שו"ב וכיוצא, ויבחרו רוב מנין ורוב בנין את הראוי לבחור אותו וישארו המועטין שלא הסכימו עליו יתחלקו, ויהיו לקהל בפ"ע, ויעשו להם שם כשם שאתם רוצים להקרא או שם אחר כיוצא בו ויקחו להם רב או דיין אחר נמצא גורם פירוד בין ישראל אף בין הארטהאדאקסען ומלחמות בכל ערי ישראל, ... וגם שלא הנחתם שום רב ובד"צ אף בעיר שכולה ארטהאדאקסען יושב במנוחה לפסוק ד"ת

^ל ובהמשך התשובה, בנידון להתחבר לקהילה שכבר נתפרדו כ' וז"ל: נראה ברור דאפי' בעיר שיש שם שני קהילות מכבר לא יוכל שום אחד מבני קהילה אחת להתחלק מהם אל קהלה אחרת מטעם זה שכבר זכו בו כל אלו הממונים מהקהל והקהל בעצמם בזכיותם כנזכר.

ויש גם ראי' לזה מתשובת מהרשד"ם חו"מ סי' שצ"ח שבשאלונקי יש הסכמת מכבר מהקדושים אשר בארץ המה והחיים אשר עודם שם שכל קהלה בעיר שאלאנקי יהי' כמו עיר בפ"ע לענין מסים, והי' עובדא שקהל אחד דחו את אחד מביהכנ"ס על שהתרעמו עליו באיזה ענין ולא הניחוהו לבא לביהכנ"ס שלהם שלשה שנים רצופין בשום אופן וסגרו בעדו דלת התשובה לגמרי והי' מוכרח להתחבר עם קהל אחר אח"כ תבעו אותו הקהל שהי' עמם בראשונה מסים וארנונית והוא טוען אתם גרשתם אותי מה לכם אלי. והשיב המהרשד"ם שכיון שהי' מוכרח להתחבר עם קהל אחר על שלא הניחוהו אצלם בשום אופן והוא צריך מקום לקבורה וכיוצא ע"כ אין להם עליו כלום עכתד"ה. הנה עד כאן לא התיר לו להתחלק רק מחמת שהקהל שהי' עמם הדחוהו ולא הניחוהו בשום אופן לבא אליהם אבל אם לא היו מדחים אותו לא התיר לא להתפרד.

נהערת המעתיק: ואין לדמותו כלל לנידון דידן, כאשר נאסרו המוסדות שהקימו להם בשנת תשמ"ט ונאסר להם להעבריינים דריסת הרגל במוסדות הקהלה, שכל זה לא היה רק מכיון שלא צייתו לפסק והוראת מרן רבינו הק' בעל ברך משה זצ"ל, והגאון בעל מנחת יצחק זצ"ל. ואם היו חוזרים מדרכיהם שוב לא היה כאן שום איסור. ודי בזה, ודבר שפתיים אך למחסור.

בין איש לרעהו, שאם יפסוק ד"ת ויהי אנשים שיצאו חייב מהרב וב"ד יתחלקו, ויקחו להם רב וב"ד אחר, עד עתה הי' מניעה להתחלק...

מכל הלץ טעמי אני אומר שאסור להם להתחלק להיות קהלה בפ"ע ומה שיש ביניכם בעיני השטאטוטען שאינכם יכולין להשתוות ע"ז יהי דין תורה, וכל רב ויושר לבב ונאמן לה' ותורתו יכניס עצמו לתווך ביניכם שיהי כפי הסכמות שני הצדדים, ואם לא יוכל לפשר ביניכם יפסוק ד"ת הקדושה ויקוב הדין את ההר בעיני השטאטוטען **אבל אם מותר לכם לחלק ע"ז א"ל לדון בפני דיינים כי זה הוא איסור ברור בלי שום פקפוק.**

מדבריו מבוארים דעתו להלכה, שבשום אופן אין לחלק להיות שתי קהילות בעיר אחת, ויש בה משום בזיון כבוד הרב, גזילה והשגת גבול, וגם איסור שגדרו הפוסקים שלא לחלק שתי קהילות בעיר אחת, ובהמשך דברינו נעתיק עוד דברי שאר האחרונים שנקטו להלכה בכל החומר כדברי הגאון מהר"מ שיק זצ"ל שקהילה יש לה דין שותפות שקבעו זמן, ואינן יכולין לחלק.

וז"ל הגה"ק ממשאמה זצ"ל בשו"ת נמנע שורק (סי' י"ג, ד"ה הגם):

מ"ש שאחרי הפרדם אינו רב שלהם בלעדי זאת שהוא חבר העיר, **הנה מחלוקה ופירוד שלהם לאו כלום הוא לפי דין תורה ואינם רשאים לחלק מד"ת אף בעיני ממון כנודע**, זולת המופרדים מכבר מעולם על פי מנהג ספרד ואשכנז, וכן להפרד מעדת רשעים קאנגרעסלער לעדת ארטהאדאקסן אשר מצוה עלינו מחוקיהם הנוסדים נגד חוקי התורה ומבקשים להרוס הדת ח"ו, שהתירו לנו ומצוה עלינו בהסכמת כל גאוני המדינה נוחי נפש ואשר עוד בחיים חיותם.

וז"ל הגה"ק ר' חיים צבי הירש אשכנזי זצ"ל אב"ד פשעווארסק (נד' במ"מ דף קמ"א):

אם יכולים אנשי הקהלה להפרד מעדה הכללות ולקבל להם שו"ב ומורה לנגד דעת הרב ומרא דאתרא ולהשיג גבול השו"ב הראשונים.

וז"ל הרמב"ם פ"ב מהל' חוקות עכו"ם ובכלל אזהרה זו **שלא יהי שני ב"ד בעיר אחת זה נוהג במנהג זה וזה נוהג במנהג אחר שדבר זה גורם למחלוקת גדולה שנאמר לא תתגודדו לא תעשון אגודות אגודות עכ"ל**, והוא לשון הסמ"ג ובספר מצות הלאווין מ"ה וז"ל והנה אמרו שבכלל זה אזהרה מחילוק דתי העיר ומנהגים וחילוק הקבוצים ואמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות כו' וכן אמרו בסנהדרין המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר לא יהיה כקרח וכעדתו...

אבל לעשות עתה שני בתי דינים מחדש ודאי שייך לא תתגודדו ועיין בש"ך יו"ד סס"י רמ"ב נראה דמפרש ע"כ כדברי הרד"ך וכבר מבואר בכל תשובת האחרונים הלכה ומורין כן.

וז"ל הגאון הקי' ר' ישעיה הכהן רובין זצ"ל האב"ד מיהאפאלווע (נד' במ"מ דף יא):

הרי מבואר בחוה"מ סי' קס"ג דקהלה אחת מיקרי שותפין ובשותפין מבואר בחוה"מ סי' קע"ו סעי' י"ד דאם קבעו להם זמן אין רשאים לחלק. ומבואר בשו"ת מהר"מ שיק או"ח סי' ל"ד דשותפת הקהל מיקרי קבע להם זמן וא"כ אין להם דין קהלה בפני עצמם כי אין לאל ידם לחלק עצמם מהקהל למען היות קהל בפני עצמם.

תבנא לדינא דכל בר ישראל שיש לו חלק בד' אלקי ישראל ומאמין בד' אמת ותורתו תורת אמת, לא יטה אחרי לשון חלקלקות הכת הזאת וירחיק מהם בכל מיני הרחקות למען לא ישמא נפשו במאכלות נבלות וטרפות, **כי כל שוחט ומורה הוראה אשר יעבוד להם כחשו בד' ותורתו ואסור לאכול משחיטתו והוראתו.**

זי"ל הגאון ר' בנימין זלמן שפיצער הראב"ד ווינען (נפ' כ"ט דף כד):

והנה עפ"י הדין אם רשאים יחידים אם גם רבים המה להפרד מהקהלה ולעשות להם קהלה אחרת, ראיתי שהגאון המנוח אבדק"ק אונגוואר זצ"ל כתב במכתבו בקונטרס הנ"ל וז"ל **"מי התיר להם"**. ולפענ"ד לא לבד שלא הותר להם אבל עוברים על לאו שבתוה"ק עפ"י דרש חזו"ל לא תתגודדו לא תעשו אגודות ובכל רגע ורגע שמחזיקים במחלוקה זו לא לבד על לאו עפ"י דרשת חזו"ל של לא יהי כקרח ועדתו עוברים, כמבואר בש"ס סנהדרין ק"י אבל גם על לאו זה דלא תתגודדו עוברים בכל רגע ורגע. כי מה שנקטו חזו"ל לשונם בש"ס יבמות על שני בתי דינים בעיר אחת היינו רק משום דאז בזמניהם הי' כל הכח ביד ב"ד ולא הי' ליחידים מקום לעשות דבר גדול כזה בענין הדת או בענין תקנות הקהלות כ"א עפ"י ב"ד ע"כ נקטו חזו"ל לשונם שני בתי דינים אבל לאו דוקא הוא אבל כל פירוד בין הדבקים כל התחברות איזה אנשים להיותם יוצאים מכלל חברת כל בני העיר בכלל לא תתגודדו ובכלל שאמרו רז"ל אל תפרוש מן הציבור ולא לבד שלשון הקרא לא תתגודדו מורה כך אבל אעידה לי שני עדים נאמנים תנא בספרי, והרמב"ם ז"ל.

וז"ל הספרי פ' ראה הובא בילקוט שמעוני לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות אלא תהי' כולכם אגודה אחת עוד שם לא תתגודדו לא תשימו אגודות אגודות ותהי' חולקים אלו על אלו הרי דלא נקט ב"ד כלל ורמב"ם ז"ל בס' המצות ל"ת מ"ה כתב וז"ל והנה אמרו שבכלל זה האזהרה מחלוק דתי העיר במנהגם וחלוק הקבוצים ואמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות הנה מבואר בפירוש האיסור להיות יוצאים מאגודה הישנה ולעשות להם אגודה חדשה בפ"ע באיזה שם שיהי'.

ופשוט שאין לדמות זה לאלו היוצאים ברשות מקשר של רשעים שאינו מן המניין, ושמה המצוה הבדלו וכו' אבל מקשר של צדיקים אשר היתה מעולם אגודה אחת קהלה קדושה מיוסדת על אדני פז עפ"י דין ודת תוה"ק וש"ע אשר מפיו אנו וכל ישראל חיים, וודאי הפורש מהם מאיזה טעם שיהי' ח"ו כפורש מן החיים, וכיון שאסור להפרד מהקהלה אם היא מיוסדת על אדני קודש ש"ע, ממילא אם עברו לא מהני ולא עליהם דין ציבור אלא כיחידים שנגררים בע"כ אחר הציבור הכולל הראשון ממילא האיסור שאוסרים הציבור הראשון ובפרט בהסכמת הגאון אב"ד נ"י חל על כל יושבי העיר ההיא בלי שום חולק.

וכ"ז ברור כשמש וממילא כל רב או מורה הוראה שיזיד לילך שמה לצד השני שעמדו נגד הקהלה הישנה אשר עוברים ב' לאוים שבתורה הוראתו שלא בקדושה ואסור לסמוך עליו בהוראה אף אם כגובה ארזים גבהו ואסור לכל בר ישראל לסמוך עליו בכל דינים שבתוה"ק. והנה כל זה מה שנוגע לדין של שחיטה והוראת או"ה אבל חוץ מזה כבר האריכו רבותינו הגאונים מהם בג"ע העליון נשמותיהם כבר צרורות ומהם עודם בחיים בעוה"ז, אתנו פה ה' יאריך ימיהם ושנותיהם כבר האריכו לדבר בזה מגודל הענין לחזק דת תוה"ק וכולם כאחד עונים ואומרים כי כל המחזיק ליסד הקהלה במדינת אונגאארין על אדני "שומרי הדת".

וזי"ל הגאון אב"ד מארגערעמין זצ"ל (נפ' כ"ט דף כז):

ואם יאמרו הכת המתנגדים אחר שנחלקו המה קהלה בפ"ע ואינם סרים למשמעתו של הרב והקהל ולא חל איסור שלהם עליהם, זה טעות מוחלט. כי נחזי אנן אם עפ"י דין ודת תוה"ק רשאים לחלק או לא דהנה מבואר בתשובות אחרונים דמדמים עניני קהלה לשותפים ומבואר בחו"מ סי' קע"א וקע"ו דבשותפים ביש בהן דין חלוקה ולא קבעו זמן רשאים לחלוק מתי שירצו. וא"כ לכאורה בעניני קהלה דלכאורה מיקרי יש בו דין חלוקה, וגם לא קבעו זמן לכאורה נמי דינא הכי דרשאים לחלוק, אולם באמת ז"א דהיטב דיבר הגאון המנוח מהר"ם שיק וכן הביא בשם תשובות מהר"ם מיניץ דבני קהלה אעפ"י דלא קבעו זמן מ"מ כיון דהמנהג הוא להיות שותפין לעולם וכל העושה אדעת' דמנהג הוא עושה והוא כאילו קבעו והתנו. נראה דבלא"ה בני"ד אינם רשאים לחלוק וגם לא מהני כלל.

בעיר סיגוט שעליה כתובין כל תשובות הנ"ל היה מושב בי"ד מיוחד בראשות הגאון הקדוש הרבי רבי ברוך מגארליץ זצ"ל שהיה החמש, הבוררים מצד קהלתו של הקדושת יו"ט היו הגאון בעל ערך שי, והגאון ר' יוסף ראזענבערג זצ"ל אב"ד פישפיק-לאדאן יצ"ו בעמח"ס יד יוסף. ומצד הספרדים היו היה הגאון רבי חיים ארי' כהנא בעמ"ח דברי גאונים, והגאון ר' פייבל האב"ד בראדשין בעמ"ח ס' מקדש מעט. ואחר ישיבות רבות יצא לאור פס"ד זה, כפי שכתבו הגה"ק מגארליץ, שהיה החמש בין הצדדים.

זי"ל החלמות פסק דין מבי"ד של חמש

בראשות הגה"ק מגארליץ זצ"ל בן מרן בעל דברי חיים מצאנז זי"ע:

(א) ע"ד אם רשאים הספרדים לחלוק עצמם להיות לקהלה בפ"ע, מבואר בכל ספרי שו"ת שאין בני העיר יכולין לחלק עצמם ומשועבדים זל"ז לכל דברים הנצרכים עפ"י דתוה"ק לבני העיר.

הגם שתקנו רבני וגאוני אונגארן שרשות לחלק הנה האמת עד לעצמו שהם לא תקנו רק שיראים יחלקו עצמם מכת המתחדשים הרוצים להרוס הדת ולנהוג בני העיר שלא כתורה אבל לחלוק עצמם מקה"ק מחזיקים בתורת ה' בכל ענינים לא ה' דעתם כלל לתקן כי בוודאי אסור לחלק מקהל יראים.

והגם שנמצא ג"כ בכמה שו"ת מעניני חלוקות הוא רק במדינות שיש אנשים חלוקים במנהגם ובדעתם כמו אשכנזים וספרדיים, אבל במדינות הללו שאנחנו תמיד לעם אחד ואין לנו רק רב אחד ושו"ב ומנהג אחד לכולנו בודאי אסור לחלק עצמו, והחולק ע"ז חולק על האמת. וממילא מובן שהשו"ב או המורה אשר הקימו להם שחיטתו והוראתו אסורה בזה ששחט ומורה שלא ברשות הרב ומרא דאתרא וגם הם משיגי גבול להשו"ב והמורים המתמנים מרובי הקהל וברצון הרב, כל זה לענין לחלוק עצמם אפי' לקהל ארטהא' כפי תקנת כל חכמי המדינה.

... את כל זאת ראיתי להודיע ולהגיד דעתי עפ"י דתוה"ק וכל זה אני כותב עפ"י דין תוה"ק באופן שלא יהי ח"ו נגד חוקי הממשלה ובאם יצא איזה דבר נגד חוקי הממשלה אני מבטל דעתי בדבר זה וקיימתי דברי והראיתי הטענות משני הצדדים אשר נתנו לי בסיגעט בחת"י המורשים וגם חו"ד וחוו"ד הדיינים מקהל ארטהאד' לפני אחי הגדול הצדיק משינאווא שליט"א והודה לדברינו וגם נתן לי מכתב הלוטה פה לשלוח לכל צד.

הק' ברוך האלבערשטאם, נכתב ביום א' ויקרא ונחתם ביום א' שמיני תרמ"ז לפ"ק רודניק.

אחרי שיצא הפס"ד מבי"ד הנ"ל, לפני חתימת הפסק ע"י הבי"ד הסתלק מהב"ד הרב מבראדשין ולא השתתף בחתימת הפס"ד. ובזה רצה לבטל הפסק שהיה עומד לצאת מהבי"ד, וגם הוציא לאור קונטרס אוהב משפט נגד פס"ד הנ"ל. וע"ז יצא הגה"ק מגארליץ במכתבו החריפה שמקיים את דברי אמת וצדק שכתבו הגאווה"צ הביד"צ, וגם יצאו אז רוב גאוני אונגארין במכתבים חריפים נגד ביטול הפס"ד [והוא נדפסה בס' מלחמת מצוה], והגה"ק משינאווא זי"ע כ' לאסור את העיון והסתכלות בקונטרס אוהב משפט הנ"ל.

ובסוף ס' מלחמת מצוה נדפס הקונטרס עין משפט [שנכתב ע"י הגאון האדיר בעל ערך שי, דיין דק"ק סיגוט יצ"ו], ומפריך את כל מש"כ בקונטרס אוהב משפט הנ"ל, והיות שבתוך הדברים יש כמה וכמה ענינים הנוגעים לענינינו, אמרנו להעתיק קטעים בענין איסור פירוד הקהלה, גם כשאננם מתחברים לכת השטאטוסקווא או נעלאגען.

זי"ל קונטרס עין משפט (לבעל ערך שי, נדפס במלחמת מצוה):

זאת תורת העולה מדברי הרב הגאון הגדול מוה"ר שלמה ליב דיין ומו"צ דפה [בעל ערך שי זצ"ל].

(א) הפסק דין שנתן הרב הגאה"צ החמש הוא בתוקפו.

[אחר ה' סעיפים בהם מבוארים האיסור מפאת תקנת הארטעדאק'ס כתבו כזה:] ובמה שנוגע להגידון דידן

נוסף עוד כמה וכמה איסורים:

(ו) פירוד מהקהל היא אסור הן משום דהוי כשותפין שקבעו זמן לעולם שאין יכולין לחלוק, ועוד מחמת כמה דינים המבוארין בש"ע בשותפין אשר אינם יכולין לחלוק דאיתנייהו נמי בקהל והן משום לא תתגודדו. כנ"ל באות ל' ל"א^ל ל"ב ל"ג מ"ז מ"ח נ"ב נ"ג נ"ד נ"ח ס"א ס"ט.

(ז) וטענות קטטות ומריבות ושנאה שבין הקהלות אינו טעם להתיר הפירוד. אדרבא דין גרמא לאסור הפירוד, כי כל דבר ריבם היא יען שיש שתי מפלגות בעיר ומזיק זה לכל דרי העיר ובפרט להעניים ואם ישמעו לחזור ולהתאחד שלום ושלום יהי בארמונתינו, ועי' בסוף אות ל"ב^ל.

ועיקרו שעפ"י דינא אינו מועיל טעם קטטה להתפרד בענין הכנסת הקהל, וקצת פוסקים סמכו על זה רק להתיר להתפרד להתפלל בפ"ע לא להנוגע להכנסת הקהל. אות ל"ב ול"ג^ל נ' נ"ז ועי' עוד סוף אות מ"ז ואות ס"ט.

^ל וז"ל שם באות לא: ז"ל הר"א מזרחי בתשובה נ"ג הולכים אחר הרוב לפי גזרת תוה"ק אחרי רבים להטות והחולק עם הרבים נקרא חוטא, ואין חילוק בזה אם הי' אותו הרוב עשירים חכמים או הדיוטות מאחר שכל הקהל הם נקראים ב"ד לענינים שביניהם כמ"ש המרדכי בשם ראבי"ו, וכתב עוד שם ואפי' את"ל שיהי' כל חכמי הקהל וכל עשירי הקהל בכלל אותו החלק המיעוט ושיהי' נקראים כפי הכל טובי הקהל עדיין אין הדבר תלוי אלא ביד רוב הקהל לא בידם, ועוד כתב שם וגם הפירוד שנפרדו מהם מיעוט הקהל שלא כדין עשו שהרי הי' להם להמשך אחר רוב דעות הקהל כפי מה שגזרה התורה אחרי רבים, ואפי' אם הי' המועטים יותר עשירים ויותר חכמים מהמרובים כדאוכחנא לעיל.

וכתב עוד שם על אודות חילוף הדעות שנפלו בין הקהל ונפרדו קצתם מתוך הקהל חטא חטא גדול וצריכים כפרה עלי' דשלא כדין עשו מה שעשו שנפרדו מהם, שהיה להם שימנו על אותו ענין שנפל החלוק ביניהם וילכו אחר רוב דיעות, מכיון שאותו ענין הי' מהענינים השייכים לקהל שכל הקהל בכללו נקראו ב"ד לאותם הענינים, דומיא דדיינים שנתוועדו בב"ד שאינם רשאים להפרד מהם מפני שום חילוק דיעות שנפלו ביניהם, והחולק על הרבים נקרא חוטא, והובא בדברי ריבות תשו' רכ"ד וסיים הרי שחייבים המיעוט להמשך אחר הרוב וא"י להפרד, לפי שעוברים על מ"ע שבתורה דאחרי רבים להטות עכ"ל.

^ל ז"ל בפנים באות לב: ואמנם במהרשד"ם חא"ח סל"ו כתב דהדבר פשוט שאנשי קהל אחד שהן מקודם אגודה אחת ובביהכנ"ס אחד מותר לקצת מהם להפרד לקהל בפ"ע בביהכנ"ס אחרת כל שאין דעתם נוחה מחבריהם ולבם בל עמם להיות ביחד לפי שמתנהגים שלא כראוי ואין חבריהם יכולים למחות...

...דשאני חילוק מלהתפלל ביחד בביהכנ"ס משום דאסור להתפלל ביחד עם מי שיש לו עמו מחלוקת ואיבה ושנאה וממילא נמשך דענינים השייכים לביהכנ"ס כגון בע"ת ושמש ביהכנ"ס אינו חל החיוב על היוצאים, אבל לענין מסים ולענין התמיד והקופה והצדקה וכל צורכי העניים מחויבים ליתן ביחד עם הקהל הראשון...

וא"כ אין טענת שנאה ומריבה טענה ליחלק משום, זה דהא כתב בחידו' רמב"ן פ"ק דב"ב ד"ט דשותפין הן שכירין זל"ז ואיתא בנמ"י פרק השואל דמשכיר או משאיל בית לחבירו לזמן ידוע כשהי' אוהבו ואח"כ נעשה שונאו ויש מרובה ביניהם א"י להוציאו מן הבית והובא בחו"מ סי' שי"ב ובמהרי"ק שורש קפ"א ענף ג' בשותפין שנשתתפו וכתבו בשטר השותפות שנעשה השותפות לאהבת שלום וטען אחד מהם אח"כ שהשלוח לא הי' מתמיד ורצה לצאת מהשותפות.

וכ"כ בפחד יצחק אות ב' ...דהוי כשנשתתפו לכל זמן שיהי' הביהכנ"ס קיים וכמו בשותפים שנשתתפו בעת שהי' אוהבים זל"ז ואח"כ נתהו' קטטנה ביניהם אטו יכולים לחלוק השותפות עכ"ל, ועיין שו"ת בית שלמה חיו"ד סי' ס"ט בנידון כפר אחד קבלו לעצמם שו"ב לכפר להפרד מהם כי רעה היא לגביהו ...ואף דגם בשותפין קיי"ל דבמקום פסידא שותף חולק שלא לדעת חבירו ה"ד בלא קבעו זמן לשותפות או שקבעו זמן ונשלם אבל תו"ז ודאי דא"י לחלק אף במקום פסידא כל שיש פסידא בזה לשתוף השני ונ"ד כיון שנהגו כן זמן רב הוי כהתנה שיהי' כן לעולם ע"כ א"י לחזור בהם את"ד.

ועוד הא מבואר בדברי ריבות סי' רל"ג דדבר ברור הוא כי בהיות אנשי הקהל נפרדים ישתלשלו כמה מיני קטטות ומריבות וגם העניים המתפרנסים מהקהל אינם מושגחים כמו שהדין נותן ועיניהם תליות ואינם יודעים על איזה מהכתות יסמכו עיי"ש וא"כ הרי בכזה נימא אומדנא דלא נשתתפו רק אם יהי' שלום ביניהם הא הפירוד עושה מחלוקת וקטטה יותר וגם הגם שעכשיו לא אכפת להו בדוחק העניים ורוצים להפרד לשתי קהלות נימא דמעיקרא נמי לא חששו לזה ואדרבה נימא עכשיו נתקלקלו באופן דברור דל"ל אומדנא בזה וממילא בלא אומדנא גם קהל א"י להפרד כמ"ש הש"ג ועוד כיון דקבלת הרב והשו"ב וחזן ושמש ודיינים היא משמע לעולם אף שקבלם בסתם וא"י לדחותם כל ימי חייהם.

^ל ז"ל באות לג: ... עוד בקונטרס שם (אוהב משפט) דטענת קטטה סגי להיות אומדנא דמוכח דעד"ז לא נתאחדו להשתתף את"ד ואשתמיטתי' מ"ש המג"א סי' קנ"ג ס"ק ל"ט דקאי שם עמ"ש המחבר דהשאל ביתו לביהכ"נ ויש לו מריבה דא"י לאסרה תו"ז ולמה

(יא) סו"ד הפירוד בקהל אסור ולא הותר רק להיראים להתפרד מקהל נעאלאגען או שטאטוסקווא. אות מ"ט ונ"א.

אחרי שנדפס קונטרס עין משפט הנ"ל ע"י הגאון בעל ערך שי, ונשלחה לכבוד הרבנים הגאונים, באו כמה וכמה מכתבים מרבנים הגאון צ"צ שחיזקו דברי הגאון בעל ערך שי והסכימו לדבריו להלכה ונעתיק קצתם הנוגע לעניינינו.

ז"ל הגאון ר' יעקב שפירא האב"ד מערצאל זצ"ל (מ"ט דף קס"ה):

...ויישר כחו וחילו של הרב הג' המפורסם מו"ה שלמה ליב הדיין המצוין בקהלתכם אשר דבר גדול פעל ועשה בישראל בספרו הזך "עין משפט" וכל דבריו בנויים על אדני האמת והצדק להצדיק את הצדיקים האמתיים דמעיכרא וממנו אין לגרוע אפי' אות א' אדרבא יש ויש אתי ב"ה כמה וכמה ראיות חזקות כראוי מוצקות מדברי התלמוד והראשונים לכל אותיותיו המזהירות.

ז"ל שו"ת נטע שורק (פ"י י"ד):

ועל הקונטרס עין משפט ואחרי העיון הדק היטב ראיתי שכל דברי הקונטרס הנ"ל בנויים על אבני צדק לאמיתו של הלכה, ודברי הרב דבראדשין בעל השגות בקונטרס אוהב משפט שלו אשר השיב על הפס"ד בנויים על קו תוהו ואבני בוהו ומוסדות שקר ותהפוכות זרות. ואם היה הרב הזה בונה במה לעצמו כדורש מפי הגבורה, היה לדעתי עת לחשות כי מה לנו ולו, אם הוא רוצה להתגדל ולהראות שהוא יודע לטהר שרץ בפלפול שוא, ויהי לו אשר לו וכל באי עולם מכירי האמת יכירו וידעו כי הפס"ד אמת וצדק.

תשובה נפלאה בנידון פירוד קהילות הנדפס בספר מלחמת מצודה דף קל"ז:

יש לחקור אם יש כח ביד קצת בני העיר לחלוק עצמם לאגודה אחרת ולקבל להם שו"ב אחר ורב אחר אף שיש מכבר שוחטים וגם רב מרא דאתרא מקודם! ואם עכ"פ כשעכשיו צריכין לקבל שוחטים ורב מחדש אם קצת בני העיר רוצים בפלוגי וקצת רוצים באחר אם יכולים אז עכ"פ לחלוק לשני אגודות ולקבל כל א' משני אגודות רב ושו"ב לעצמם א"ל רק מוכרחים לילך עפ"י רוב דיעות ולצרף עצמם ביחד, [כאן האריך באריכות נפלא בהבאת דברי הפוסקים, וכדאי לעיין בפנים בס' מלחמת מצודה] וא"כ לית דין ולית דיין שאין יכולים למחות נגד הרב ולא נגד השוחטים המוקדמים אפי' אם הם רבים ובפרט שהם המיעוט.

ועתה נחקורה נא אם מותר ויכולים קצתם או מחצה לפרוש עצמם מבני הקהל ולעשות להם קהל בפני עצמם ולקרות בשם ספרדיים, הנה לדעתי כעת אין נ"מ בחקירה הנ"ל כיון שכבר קיבלו הרב והשו"ב ושאר מנויים פשיטא שאין להם כח למחות ולהפריד עצמם כמו שכתבתי שאין בידם כח למחות.

...וכ"ז כתבתי בנ"ד שכבר קבלוהו להרב והשוחטים כנ"ל, אמנם לדעתי אפי' אם אירע מעשה כזה בהתחלת קבלת הרב ורוצים מקצתם או מחצה להפרד ולעשות קהלה בפ"ע לקבל רב ושו"ב לעצמם נראה לפענ"ד דאין יכולין להפרד רק ישתתפו ביחד וילכו אחר הרוב וראי' הא דקיי"ל בכ"מ דאזלינן בענייני הקהל אחר הרוב ועי' ביו"ד סי' רכ"ח ובהרמ"א שם ובסי' ל"א שם ובחו"מ סי' קס"ג ודאזלינן בענייני הקהל בתר רובא ואם איתא דיכולין לחלוק לפלגי לנפשייהו ויעשו קהל בפ"ע ולא ילכו אחרי הרוב אלא ודאי דאין רשאים המיעוט להפרד וע"כ צריכין שישמעו להרוב. ... אבל בעיר אחת שרוצים ליפרד חלילה להפרד עצמם רק הולכים אחר הרוב כמ"ש הפר"ח אות כ"א.

הק' מאיר ב"ר זאב יודא ז"ל אב"ד דפה באלשוועץ נודשטיין

לא נימא אומדנא דאדעתא דקטטה לא השאיל דאומדנא דמוכח מועיל גם במכירה כ"ש בשאלה דהוי רק מתנה ועי' בחו"מ סי' ר"ז ס"ד בהג"ה.

הנה הדבר פשוט המבואר מכל כתבי הרבנים שהעסקנו עד הלום, שאיסור גמור יש לעשות קהילות נפרדות בעיר אחת. והמתירים הפיצו שמועות שאין בזה איסור, שכן מבואר בשו"ת מהרש"ג, ע"כ אמרנו מן הנכון להעתיק את לשונו. ויראה הרואה אם דבריו מכוונים עם דעת רבותינו הגאונים הק' שהעסקנו בענף שלפנינו.

ז"ל שו"ת מהרש"ג סימן סח"ד:

שוכ"ט לכבוד ידידי הרב הגאון הצדיק חו"ב סוע"ה כקש"ת מו"ה שאול בראך נ"י אב"ד דקה"י בקאשוי יע"א.

אחדשה"ט. ע"ד השאלה בדבר הלכה, אודות בני קהילה שיש להם מריבות וקטטות וחלק מהקהל רוצים להפרד ולהיות קהילה בפני עצמו עי"ז ישקוט המריבה כי לא יהי' להם זה עם זה שום מגע ומשא, אם עפ"י ד"ת מותרים הם להפרד שיהי' להם שו"ב ומו"ץ ומקוה מיוחדת, ובזה לא יהי' להם זע"ז כלום, וממילא יהי' שלום ביניהם כמו בין שני קהילות דעלמא, זה תורף השאלה.

ודעתי נוטה להתיר להם מהטעמים אשר אכתוב אי"ה פה למטה והם, הנה גוף הדין דאין בני קהילה אחת רשאים להפרד זה מזה, לא מצינו איסור זה מפורש בגמרא, ומן הסברא מסתבר שאין בזה איסור, דמה שראיתי בספר מלחמת מצוה אודות המחלוקה אשר הי' בסיגעט שהגאון מהרש"ל (סו"ה שלמה ליב בעל ערך ש"י) זצ"ל בקונטרס עין משפט מביא דברי הר"א מזרחי מתשובה שכתב לאסור החלוקה מטעם דכתיב בתורה אחרי רבים להטות (שמות כג, ט) וממילא מחויבים המיעוטים להמשיך אחר הרוב.

כל המעיין בסברא יראה דאין זה טעם כל כך. דאחרי רבים להטות לא נאמר אלא במקום דמוכרח להיות אחת, וא"כ עכ"ה או דיעשו הכל כהמיעוט או דיעשו כולם כהרוב, וכיון דהרוב והמיעוט נלחמים זה עם זה המיעוט רוצה דהרוב ימשוך אחריהם והרוב רוצים דהמיעוט ימשוך אחריהם, בזה גזרה התורה דהרוב גובר ואמרה אחרי רבים להטות, וכן הוא גבי סנהדרין דאי נתפוס כהרוב א"כ לא נתפוס כהמיעוט ואי נתפוס כהמיעוט לא נתפוס כהרוב. אבל במקום שהרוב עושים לעצמם והמיעוט לעצמם בכה"ג ודאי לא נאמר אחרי רבים להטות כיון דאין כל אחד רוצה לכוף לחברו שיעשה כמותו, וכ"כ בשו"ת הרי"ם חיו"ד (סימן ט) והוא סברא פשוטה אי"צ לראי' כלל, דאטו אם במקום אחד רוב בני העיר רוצים לקנות לעצמם בתים יותר משדות, וכי יכולים לכוף המיעוט שהם ג"כ יעשו כן, הדבר פשוט שהרשות ביד המיעוט לקנות לעצמם שדות ולא בתים מטעם הנ"ל, וא"כ הה"ד המיעוט בני העיר יכולים להתפלל לעצמם כרצונם וליקח להם שו"ב ומו"ץ כרצונם, ובאמת רוב ספרי שו"ת חולקים על הרא"ם הנ"ל, באופן דהדבר פשוט דמצד אחרי רבים להטות ליכא בנ"ד.

אך מ"מ יש טעם אחר לאסור החלוקה בעיר אחד, כמש"כ מרן המהר"ם שיק זצ"ל בחלק או"ח (סימן ל"ה) ויו"ד (סימן י"ד) וחז"מ (סימן כ"ד), משום דהוי כשותפים שאינם יכולים לחלק כשאין בהם דין חלוקה, והכי נמי בני הקהילה הוי כקבעו להיות שותפים לעולם, אמנם אי משום הא התייחס בקהילות קטנות דאם יתפרדו זה מזה לא יוכלו להחזיק שו"ב ומו"ץ ומקוה אזי הוי כאין בהם דין חלוקה, אבל בקהילות גדולות שאפילו אם יתחלקו יהי' יכולים כל קהילה לעצמה להחזיק הכל כראוי הוי כמו בחצר ושדה שיש בה דין חלוקה ששפיר יכולים לחלק ואין הצד האחרת יכול לעכב, ומה"ט אנו רואים באמת בכמה עיירות גדולות כמו ירושלים ונעו יארק ווארשא ולבוב

^ל תשובה זו כנראה נכתבה אודות המחלוקת בעיר חוסט, שהגה"ק רבי שאול בראך זצ"ל היה מעורב תוך הענינים. וכאשר מתברר שם מכתבי הגאה"צ זצ"ל נבחר איזה רב בכח ואליםות בכח הממשלה, וכח הערכאות, ולא רצו ליפנות כלל לדיני תורה. והעידו שם הרבנים במכתביהם שהאקרו"ט של הקהילה הישנה בעיר חוסט הצהירו שאין ברצונם לדון בדיני תורה או בזבל"א. כן יש בזה ג"כ מכתב קודש מכ"ק מרן רבינו הקדוש זי"ע והעסקנו לקמן.

וראוי להעיר שמה שידוע שרבינו הקדוש זי"ע הוסיף ע"ד המהרש"ג, הוספה זו הוא על התשובה האחרת בנידון שכבר נתפרדו, והעסקנו לקמן בענף הבאה. ותשובה זו שיעצא המהרש"ג להתיר פירוד קהילות בלי שום איסור, מעולם לא הסכים עליה מרן רביה"ק זי"ע וכאשר מוכח מכמה מכתבי קודש שהעסקנו בהמשך דברינו כמה שהחמיר רבינו זצ"ל בזה.

פעסט וויען שיש שם כמה קהלות וכמה רבנים מחולקים, משום דיש בהם דין חלוקה שהם עיירות גדולות לא נאמר עליהם האיסור, וא"כ הה"ד בנידון דידן ידוע שיש בה דין חלוקה ואפילו אם המיעוט יתפרדו אכתי יהי יכולים כל כת להחזיק מה שצריך להיות לקהל כמו שו"ב ומו"ץ ומקוה, לפי"ז אין בהם איסור מלהתפרד.

ועוד דאפילו אי נימא דגם בקהלה גדולה מ"מ לכתחילה אין להם לחלק, מ"מ הרי כתב מרן במהר"ם שיק דמבואר בח"מ דבמקום פסידא שפיר דמי לחלוק, [ומה"ט פקדו כל גדולי וגאוני אונגארן לחלוק מן הנעלאגען ולא עלה על לבם כלל לומר דיש איסור בחלוקה כיון דהוי כמו מקום פסידא], והה"ד בכל מקום דרואין שהישיבה ביחד יגרום להם מחלוקת וחילול השם אין לך מקום פסידא יותר מזה, ומה"ט התירו ונעשה מעשה בכמה קהלות כשרות לחלוק אפילו ששניהם הם ארטהדאקסען כמו בעיר אוהעל ובעיר גאלאנטא וכן זה לא כביר בעיר קלויזענבורג, והיינו טעמא משום דהרבנים והב"ד הבינו דהישיבה ביחד יגרום להם מחלוקה וצער, ולפי"ז הה"ד בנידון דידן ידוע שאם ישארו ביחד להיות קהלה אחת אזי לעולם יהי ביניהם מחלוקת וחילול השם, אבל אם יתפרדו זה מזה יהי שלום ביניהם. וכמו שנאמר בקרא (בראשית י"ג, ח) דאמר אברהם ללוט אל נא תהי מריבה וכו' הפרד נא מעלי וגו', הרי דהפירוד שלא יהי ביחד גורם שלום ומה שהם ביחד גורם מחלוקת ומריבה. וכבר כתב מרן המהר"ם שיק ז"ל וגם הנסיון הורה לנו כן בקהלות שנוכרו למעלה וגם בקהלות אחרות, דע"י שנתפרדו זה מזה נעשה שלום והשקט א"כ יש טעם גדול להתיר החלוקה למען להשקיט המריבה והמחלוקה.

ידידו דו"ש ושת"ה בלונ"ה, שמוען גרינפעלד

*

מו"מ בדברי הגאון מהרש"ג

הנה כמה שהמהרש"ג חולק על הערך שי הגם שלא באנו ח"ו להכריע ולהכניס ראשינו בין ההרים הגדולים, מ"מ נחזי אנן בחבילות האחרונים שהעתקנו לעיל, ובראשם המהר"ם שיק בעצמו וכי הם משתווים עם דברי המהרש"ג. ומי הוא בדורינו שיכול להכריע ולנקוט דעת יחיד נגד כל הפוסקים שהעתקנו לעיל.

ומה שהעיר המהרש"ג על דברי הערך שי, הנה מדברי הרבנים שהעתקנו לעיל מפורש יוצא שבהכרח שיהי רק קהל אחד, שההפסד הגדול ביותר ששייך שיהי בעיר הוא ע"י שיש שני קהילות, וא"א לכוף שום אחד מתושבי העיר, וא"כ גם בעיר אחת כן הכוונה שיהי המיעוט נגרר בתר הרוב, בכדי שיהא כח אחד בעיר, ולא שבכל פעם שאיזה מיעוט יחליט שאין הרב לפי רוחם ייסדו קהלה נפרדה, כאשר מבואר כל זה בתשובות הנ"ל^{לה}. וזה ודאי כוונת הגדולים שכתבו להיפך מדעת המהרש"ג.

האם התירו גדולי אונגארין מטעם מריבות וקטטות

ומה שהעיר דבמקום שיש בה כדי חלוקה גם המהר"ם שיק מודה שמותר להתפרד, וציין שכן הוא בירושלים ונוי יארק, דבריו צע"ג דלא דמי לעיירות גדולות של רבבות אלפי ישראל שא"א שקהלה אחת תפרנס את כולם כאחת, ואעפ"כ ניסו בכל מקום לאחד את הקהלות שיהי להם כח הנהגה מאוחדת, ובנוא יארק קיבלו היראים את הגה"צ ר' יעקב יוסף זצ"ל לרב הכולל, אמנם הרשעים ציערו אותו וקיצרו ימיו כנודע. ורבינו הק' זי"ע ייסד "האתחדות הרבנים", ואעפ"כ לא נתקרב דעתו עד שייסד את הקרי' שיהי רק הנהגה אחת. וידוע שבעיירות הגדולות שאין שם

^{לה} וז"ל שו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"א סימן ס"ב) : שא"כ כל בני הישובים הקטנים יעשו במה לעצמם והיום יבחר להם הרב הלז ולמחר כשלא יפסוק לו כרצונו ילך לו למקום אחר וע"כ תפוג תורה והדברים פשוטים.

וכן כ' הגה"ק בעל שם שלמה במכתבו... שאם תהי' איזה בחירה אף בעיר שכולה ארטאדאקסען על רב או דיין או שו"ב וכיוצא, ויבחרו רוב מנין ורוב בנין את הראוי לבחור אותו וישארו המועטין שלא הסכימו עליו יתחלקו, ויהיו לקהל בפ"ע, ויעשו להם שם... וגם שלא הנחתם שום רב ובד"צ אף בעיר שכולה ארטאדאקסען יושב במנוחה לפסוק ד"ת בין איש לרעהו, שאם יפסוק ד"ת ויהי אנשים שיצאו חייב מהרב וב"ד יתחלקו, ויקחו להם רב וב"ד אחר, עד עתה הי' מניעה להתחלק... וכן הוא שיגרת לישנא שארי הפוסקים שהבאנו לעיל.

הנהגה אחת ההפקרות מצוי בראש כל חוצות. ובר מן דין, וכי בעיר סיגוט לא היה בו כדי חלוקה, ועכ"ז מצינו שרוב גדולי אונגארין ובראשם רבותיה"ק שהסכימו לפסקו של הגאון בעל ערך שי.

ומה שכתב מהרש"ג דמשום השלום מותר לעשות כל מה דאפשר, ג"כ יש לציין כנ"ל, שבספר מלחמת מצוה, וכן בקונטרס עין משפט כתבו, שאין זה שום היתר לחלוקת הקהילות, וז"ל (באות ו), וטענות קטטות ומריבות ושנאה שבין הקהילות אינו טעם להתיר הפירוד עכ"ל. ואדרבה המציאות מוכיח שזה מוסיף עוד בכח המחלוקת, ועושה קטטה יותר כמ"ש הערך שי שם, וכן הוכיח המציאות בזמנינו בעוה"ר שמעת שהופרדו באיסור נגד דעת כל גדולי ישראל לא נעשה שיפור לטובה בענין השלום, ואדרבה נוכל להעיד שעוד יותר נתלהבה המחלוקת ביתר עז ויתר עז, ובכל מקום שהיה להם אפשרות להחליש כח קהילתנו ולבזותה בפני כל העולם, עשו זאת בחשק נפלאה, וברעש גדול.

בנידון דין גם המהרש"ג לא היה מתיר

ועוד ראוי להעיר שגם לפי"ד המהרש"ג בתשובה זו כמו שהיא, שכ' דבמקום שיש מריבות רשאים להתפרד, מ"מ אין לדמות וללמוד ממדינה למדינה, די"ל שהמצב בעיר שהמהרש"ג דן עליו הי' טוב יותר החלוקה, משא"כ בנ"ד החלוקה יגרום שיהי' הפרוץ מרובה על העומד, והי' להם להתפרדים להושיב ב"ד¹⁷ ע"ז או שהרבנים הגדולים מנהיגי יהדות החרדית ידונו בזה מה תועלת יותר.

שב

ולאור הדברים האלו אין שום ספק שבכגון דא לא הי' המהרש"ג מתיר להתפרד כדי להרס כח התורה.

וע"כ איך אפשר בכלל אפילו לטעות לומר שבכגון דא מיירי המהרש"ג, וכי הפירוד מוסיף שלום, או מוסיף מחלוקת¹⁸? ונחזור עוה"פ מה שכתבנו לעיל דמי לנו גדול בימינו שיוכל לומר שנוקט בזה כדברי המהרש"ג נגד כל הגדולים שהענקנו לעיל, ומכתביהם נדפסו בס' מלחמת מצוה.

*

העולה מכל זה, שיטות כל גדולי אונגארין תלמידי ותלמידי תלמידיו של הגה"ק החתם סופר ותלמידו המהר"ם שיק זצ"ל ורבוה"ק ואבוה"ק נבג"מ שבהפרדת קהילה נכללים כמה וכמה איסורים, וביניהם איסור (א) דלא תתגודדו, (ב) עוברים על דברי תורה דאחרי רבים להטות (עי' בקו' עי' משפט אות ל"ב, הובא לעיל בהערות), (ג) איסור גזילת נבחר הציבור [הרב, שו"ב, מו"צ], (ד) ואיסור גזילת חברי הקהל כשאינם משלמים המסים, ועוד נקודה חשובה, שמעולם לא הסכימו רבותינו להתיר חלוקת הקהילות מטעם מריבות וקטטות.

ולסיום הדברים נביא עוה"פ לשון קדשו של מרן רבינו הקדוש זי"ע בשו"ת דברי יואל (חו"מ סי' קמט) אשר סמך ידו בכל תוקף על דברי ספר מלחמת מצוה, וז"ל, וכבר היה מעשה בסיגעט כעין זה וכו', ואח"כ חזר הבורר מבראדשין וסתר הפס"ד ועוד טעמים כנדפס באוהב משפט, והטעה עוד איזה גדולים עמו, "אבל כל גדולי מדינתנו לא השגיתו על חלומותיו ועל דבריו כנדפס במלחמת מצוה", והמסרבים לקיים הפס"ד על סמך פלפוליו של הבורר מבראדשין העלו חרס בידם ובאו לחרפה ולשמצה עד היום הזה, עכ"ל, ובודאי שאין לכבוש את המלכה עמו בבית לסמוך על דעת פוסקים אחרים בזה.

¹⁷ ולפני שאסרו הביד"צ דעדה החרדית את המוסדות שהקימו המתפרדים הציעו הם טענותיהם לפני הרבנים ולא נתקבלו.

¹⁸ ובכלל יש לעיין אם בנידון דין אפשר בכלל לדון ולומר שע"י ההפרדה יהי' שלום, כי הלא שני הצדדים דרים בעיר זה קרית יואל, ובראשה עומדים הפקודים בהנהגת העיר הנקרא "ווילעדש", והוא דבר שא"א להיפרד ע"פ חוקי המדינה [ודלא כמו שהיה באירופא, שהחלוקה היתה רשמית בתיקי הממשלה], והם נבחרים ע"י רוב התושבים, וממילא א"א לומר שע"י הפירוד יהי' שלום, שהלא ממילא לא יהי' כאן שום פירוד גמור, כי אינה שייך בכלל. ובכלל אין כאן פירוד גמור שהרי כולם משתמשים בהרבה סערויסע"ס של הנהגת העיר וכן של הקהלה, ואפי' מהבתי מדרשים של הקהלה לא נפרדו לגמרי, שעדיין משתמשים בכמה בתי מדרשים ומקוואות של הקהלה. וכמו כן משתמשים בהרבה ממפעלי החסד שמתנהלים ע"י אנשי קהילתנו כפי אות נפשם.

ענף ב'

**קהילות שנתפרדו, דהוי כשתי קהילות לכל דבר, היינו דוקא כשנתפרדו בהיתר
מי המה הרבנים הנאמנים להיתר החלוקה, ולומר שנתפרדו בהיתר**

כאמור לעיל במבוא לפרק זה הסתמכו - אותן שיצאו נגד הוראתו של הגאון הדומ"ץ שליט"א - על איזה תשובה שנדפסה בשו"ת מהרש"ג, והשמיטו בכוונה כמה קטעים המשנה עצם הענין. וע"כ אמרנו להעתיק את כל התשובה כולה, ושוב יהי' דבר שפתים אך למחסור.

ז"ל שו"ת מהרש"ג ח"ה סימן סט:

קהילה שנתפרדה 'בהיתר' אם יכולין הבי"ד מהקהלה הישנה לאסור להם הוראת הרב שלהם ושחיתת השו"ב

ה' ויגש תרפ"ד לפ"ק סעמיהאלי יע"א

בדבר אשר נדרשתי מכם להגיד להם חו"ד, בדבר הענין אשר נעשה בקהלתכם שכמה אנשים התפרדו עצמם מן הקהלה הישנה ונעשה קהלה בפ"ע. וקבלו להם דומ"ץ וש"ב, ועתה ניתן מהב"ד איסור על הוראת הדומ"ץ, ועל שחיתת השו"ב, ונדרשתי לכתוב חו"ד אם באמת חל האיסור של הב"ד.

הנה יש לדון אם החלוקה מקהלה הישנה נעשה בהיתר, כי הלא אתם אינכם נאמנים כי אפשר אתם נוגעים בדבר, ובפרט הדומ"ץ והשו"ב ודאי לכאורה הוי נוגעים בדבר, אך אח"כ נתברר לי ע"י הרבנים הגאונים שי' ממדינת טשעכיי שהחלוקה שלכם נעשה בהיתר ובהסכמת הרבנים שי' מקהלות הארט' אשר במדינות טשעכייא, והם כתבו כי אדרבה יש לדון על הקהלה הישנה אם אין עליה איסור מצד שאינה רוצית להתחבר עצמה לכלל היראים אשר במדינה הנ"ל. והנה בדבר זה אין רצוני להתערב כי לא נשאלתי על זה, ובפרט כי אני בריחוק מקום כי אני במדינה אחרת, ולכן בדבר הקהלה הישנה ידונו רבני טשעכיי הבקאים בטוב הענין אם עושות כדן או לא.

ואני לא באתי אלא בדבר האיסור הניתן עליכם מהב"ד של הקהלה הישנה. בזה אומר **כי לאחר שנפרדתם "בהיתר" בהסכמת כמה רבני המדינה**, א"כ הנפרדים הם כמו קהלה אחרת. וא"כ כמו שבדרך משל אין כח ביד הב"ד דעיר ליתן איסור על עיר אחרת על שאינם נכפפים תחתיהם, כן אין כח ביד הב"ד של קהל ליתן איסור על קהל אחר **שנתפרד מהם בהיתר ואף שהם בעיר אחת כעיר אחרת יחשבו**. ורק הרב והדומ"ץ שקבלו עליהם הנפרדים, רק הם יכולים לאסור להם.

והדבר מבואר להדיא בתשו' מורי מהר"ם שיק בחלק או"ח (סימן ל"ה) ובחלק יו"ד (סימן ט"ו), שכתב כן להדיא והוא ממש נידון דידן, וכבר עשו מעשה זה רבות בשנים בעיר אויהעל שנתפרדו בשם ספרדים, והרב והב"ד נתנו איסור על המתפרדים ולא השגיחו על האיסור מטעם הנ"ל, וכן הי' מעשה בעיר גאלאנטא, וזה שנה שעברה הי' כן בעיר קלויזענבורג שנתפרדו מהקהלה הגדולה. **ועכ"ז הסכימו כמה רבנים וגם ישבו ב"ד על ככה והתירו להם הדומ"ץ והשו"ב שקבלו להם**, ולדעתי גם הב"ד לא כיוונו לאסור אלא על הקהל הישן שלהם שכפופים תחתיו ולא על הנפרדים וכמש"כ בתשו' מהר"ם שיק סימן ט"ו הנ"ל, אך יהי' איך שיהי' כוונת הב"ד, אין האיסור חל על הנפרדים שנחשבו לקהלה אחרת.

ומש"כ בענין קידושין שהי' לפני הדומ"ץ החדש, שהכריזו הבי"ד שאינן קידושין, זה וודאי דבר בטל הוא, ואי אפשר להאמין כזאת על ת"ח, דהיתכן אף לפי שיטתם שאין האשה אשת איש גמורה, ובודאי אף הם מודים שאם ח"ו תנשא לאחר בלא גט שבני' מן השני יהי' ממזרים גמורים מדאורייתא, וכי קידושין לפני עדים לאו קידושין גמורים הם מדאורייתא ומדרבנן. ולכן אף אם ח"ו אמת הוא שהכריזו אין בהכרזה זו שום ממשות כי אין בכחה לבטל קידושין גמורים.

דו"ש וש"ח בלונ"ה, שמעון גרינפעלד

המסתכל יפה ביושר העיון, בלא נטיה רצונית, יראה ויבין איך שדקדק הגאון מהרש"ג ודייק כמה וכמה פעמים בלשונו שני ענינים:

(א) שדוקא קהלה שנתפרדה בהיתר יש להם כח זה שהמה כעיר אחרת לכל הענינים. זאת אומרת שכל שלא נתפרדו בהיתר אלא באיסור, אין זה הפרדה כלל וכלל, ודינם כעיר אחת לכל הענינים שנוגע לקהלה.

(ב) שאין נאמנות לרבני הקהילה החדשה לומד שנתפרדו בהיתר, רק ששאל לרבני טשעכיי, והם אמרו לו שההפרדה היה בהיתר. שכתב בזה"ל, "הנה יש לדון אם החלוקה מקהלה הישינה נעשה בהיתר, כי הלא אתם אינכם נאמנים כי אפשר אתם נוגעים בדבר, ובפרט הדומ"ץ והשו"ב ודאי לכאורה הוי נוגעים בדבר, עכ"ל.

גם רואין מלשונו בסוף התשובה שבכל מקומות שהיה שאלה כזו אם ההפרדה הוא בהיתר או לא, ישבו כסאות למשפט, ויש דין בישראל, וכמ"ש (ד"ה והדבר) ועכ"ז הסכימו כמה רבנים וגם ישבו ב"ד על ככה והתירו להם הדומ"ץ והשו"ב שקבלו להם עכ"ל. וכמובן שהבד"צ זה לא היה מרבנים מהקהילה החדשה, וכמ"ש קודם לכן שהמה הנוגעים בדבר.

וכן היה ג"כ במחלוקת הגדולה בעיר מונקאטש, שכשידוע הסכים בזה מרן רביה"ק מהר"י ט"ב זצ"ל לדברי הגאון מהרש"ג זצ"ל שהיה שם ההפרדה בהיתר, גם אז ישבו כסאות למשפט ושמעו טענת ב' הצדדים, וגם מרן רביז"ל היה אז נוכח באותה האסיפה. וראוי להעתיק הפראטאקאל שנד' בקונטרס שי"ל בזמן ההוא ע"י הצד שנתפרדו מקהלה הישינה:

ז"ל הפראטאקאל:

בעשלוס דעם פערואאלטונגס אויסשוססעס דער עקספוזיטאר דער ארטה געמיינדען אין פאדק, רוסס, ערבראכט אין דער זיטצונג אין אוזהארארד אם 99-טען סעפטעמבער 1925 ערשינען ווארען.

אבער ראבבינער וועבער פרעזעס דער ארטה. איזר. לאנדעס-קאנצעלייא. אבער ראבבינער הירשלער וויצע-פרעזעס. אבער ראבבינער גרינוואלד אוזהאראד. אבער ראבבינער דושינסקי חוסט. **אבער ראבבינער טייטעלבוים, אורשאווא.** אבער ראבבינער ליעבערמאן, בילקא. דאוידאוויטש, חוסט. ראטמאן, אוזהאראד. מערמעלשטיין, בערעגסאס. ווייס, טיאציווא. ווייס, באטו. [ובהמשך הפראטאקאל מבואר שנכחו שם שני הצדדים לפני כבוד הרבנים דשם].

וכן נתפרש שם בברירות עוד הפעם בקונטרס הנ"ל שכל יסודו של ההיתר שכתב הגאון מהרש"ג הוא רק בהסתמכו על ישיבת הלשכה האורטאקדאסית ששמעו הצדדים והסכימו לחלק.

וז"ל קונטרס הנ"ל (דף כ"ח):

ובזה באנו עתה אך הפעם עוד לגלות ע"פ תבל. כי חוץ מזה שכל כוחינו ויסודינו בפרידתינו סומכין אנחנו עפדתוה"ק על יסוד וקיום הראשון **שכבר נפרדנו ע"י "כל" גאוני מדינתנו ראשי הלשכה הארטה.** עוד בשנת תרפ"ג בעבור חג הפסח. וכאשר מבואר בתשו' הגאון המובהק מסעמיהאלי שליט"א בפנים החיבור מברר ע"פ התורה. בטוב טעם ודעת. **שאם כבר נפרדנו בהיתר,** שוב אין לנו ולקהלה הישינה שום מגע ומשא בכל עניניהם, ובכל מסירותיהם^{לח}.

^{לח} ובודאי לא באנו להכריע במחלוקת ההוא, שהיה באותו הזמן. רק להוכיח באנו לומר שגם רבני הקהילה שנתפרדה, לא הסתמכו אלא על דעת "כל" גאוני מדינתנו ראשי הלשכה הארטה שהתירו החלוקה.

וכן מפורש בתשובתו של מרן הגה"ק מצאנז זי"ע אחרי שבירר בשתי תשובות ארוכות להתיר פירוד הגלילות לקהלה בפני עצמו^{לט}, ג"כ ראה לנכון להדגיש שכל זאת הוא רק כאשר ישבו ביד"צ ע"ז, ויחליטו שהוא לתועלת שני הקהילות.

זי"ל שו"ת דברי חיים (יורה דעה חלק א סימן נב):

ולכן היוצא לנו מזה באם שיראה הדברים להבד"צ והרבנים הסמוכים לשתי עיירות שיהיה על ידי זה כבוד התורה וכבוד שמים אזי בודאי יוכלו להתפרד באין מוחה אך אם ח"ו יהיה על ידי זה פריקות עול בודאי אסור להם ולשום בן תורה להיות אתם במעל ח"ו.

וא"כ מי לא ירא ולא יחת לסלף דברי צדיקים, ולהביא מדברי הגאון מהרש"ג [ודברי הגה"ק בעל דברי חיים זצ"ל] בנידון דידן בעיר קרית יואל. שבקרית יואל לא רק שלא ישבו כסאות למשפט ע"י ב"ד או זבל"א שיתירו ההפרדה, עוד רובץ כבר עליה איסור חמור מגדולי ישראל בדור העבר שאסרו הפרדה זו בכל שום וחניכא דאית להו, (עי' לקמן הצילום מפס"ד הבי"ד צדק דירושלים עיה"ק, עם הוספת וחתומת הגאון האדיר פוסה"ד בעל מנחת יצחק זצ"ל), ואין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין, ומי לנו גדול ממנו בימינו שיתיר את זה. והדבר ברור שאין כאן המדובר מחלוקה והפרדה חדשה, אלא הוא ההמשך להפרדה הנ"ל שנאסרה עם רוב בנין ומנין של גדולי ישראל.

וע"י פרסום הנימוקים מה שגרם להם להתפרד עדיין לא הותרה הרצועה ולא נעשית כהיתר, דקי"ל בשו"ע חושן משפט (ס"ד) דלא עביד אינש דיניה לנפשיה. ואפי' אם לדעתם מחוייבים להתפרד, אין בידם הזכות להחליט זאת בעצמם, ולא שום אחר מי שנוגע בדבר, אפי' אם כגובה ארזים גבהו, ומקרא מלא דבר הכתוב כי יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט ושפטום, ועל כל דבר צריכין להושיב בי"ד כמבואר לעיל. וראוי להעתיק בזה לשון קדשו של מרן רביה"ק מהר"י ט"ב זצ"ל.

זי"ל שו"ת דברי יואל (חיים סי' קי"ג):

כבר כתבתי שע"ז צריך להושיב בי"ד לברר הטענות והענינים, וזה שרוצה להתמנות להשיג גבול הבן בוודאי דלא עביד דינא לנפשי, כי אף בי"ד אחר אין בכחם לבוא לבירור הענינים אלא הנבחר משני הצדדין כדת וכהלכה, וק"ו שזה נוגע בדבר.

הן אמת כי בדור פרוץ הזה בעו"ה לפעמים קשה לברר האמת אף ע"י הבי"ד, ואמרו חכז"ל (בבליה דף ו) יחילו דרכיו בכל עת, ולא עוד אלא שזוכה בדין, אבל עכ"ז אין לנו דרך אחר ע"פ התורה אלא לעשות הכל ע"פ בי"ד, ואין לך אלא שופט שבימין, דאל"כ יתבטלו כל דיני גניבה וגזילה ורציחה, ונתת תורת כאו"א בידו, ואמרו (ביב) צ"א ע"ב) אפילו ריש גרותא משמיא אוקמי, וע"י ביד"צ הכל על מקומו יבוא בשלום, וזהו ההכרעה האמיתית והמוכרחת בכל זה לפענ"ד.

וזי"ל שו"ת דברי יואל (חיים סי' קמ"ח):

ועכ"פ ממה שראיתי את כתב ידו בעצמו שאסרו סתם על שמיעת דברים בעלמא בלי גביית עדות בפניו, לא מצאתי שום מקום לדברים האלה עפ"י דתוה"ק.

אמנם חוץ לזה עיקר היסוד שבניתי דברי הי' על מה שכתבו אלי הה"ג מבאניע ומטאשאנאד שהמה מבפנים בדבר שישבו כסאות למשפט בהאדאד עם כת"ה נ"י, ושמעו טענות כל הצדדים הן מכת"ה נ"י ומאנשי הקהל, והם כתבו אלי שני כתובים הבאים כאחד, אשר כת"ה נ"י א"א לו לדון כלל בעניני השו"ב בהאדאד, כי הוא נוגע בדבר לפי הטענות והענינים ששמעו וראו שם, וא"א לאסור השו"ב אלא ע"י ביד"צ אחר שאינם נוגעים.

^{לט} וע"ש דלא מיירי שם רק בענין פירוד גלילות העיר ועכ"ז לא התיר רק ע"י ישיבת בד"צ כנ"ל.

וע"ז מלאתי את דבריהם יען שהמה הבי"ד הנבחרים משני הצדדים, ולפי דבריהם עכ"פ שאין לשום שו"ב אחר לעשות מעשה להשיג גבול טרם שישבו ביד"צ כנ"ל, ולכן לא שאלתי אותו מקודם מה הי' המעשה, כי כל דברי שבמכתבי שם סובבים רק על הביד"צ שהיו שם ושמעו וראו אשר כת"ה נ"י הוא נוגע בדבר, א"כ אין נ"מ עוד בשמיעת דברי הצדדים זה שלא בפני זה, כי צריך שישבו ביד"צ מחדש שישמעו טענת כל הצדדים זה בפני זה, וטרם ישיבת הבי"ד על אופן הנ"ל, אסור לשום שו"ב להתערב עצמו בזה.

*

תמצית העולה מענף זה

תמצית היוצא מכל זה, שמעולם לא התירו לסדר קידושין ע"י רב אחר לקהלה שנתפרד, רק כשהיה הפרדה בהיתר. ומעולם לא הופרד קהילה ע"י רבני קהילה החדש ה בעצמה רק ע"י הסכמת בי"ד אחר ששמעו טענות שני הצדדים. ואם נתפרדו בלי רשות גם אחרי כמה שנים נקראו קהילה שנתפרדה שלא בהיתר, והפרדה בהיתר הוא רק ע"י החלטת רבנים שאינם נוגעים בענין, היינו ע"י ביד"צ המרוצה לשני הצדדים, או בזבל"א.

ובנידון דין מעולם לא נתברר היתר כזה, ואדרבה נתברר איסור חמור ע"י רוב גדולי ישראל בשנת תשמ"ט על כל הפרדה בכל שום וחניכא דאית להו (כמו שהעתקנו לשונם

כמ"ס).

וא"כ כיון שקהילה זו נתפרדה באיסור שוב אין כאן שני קהילות, רק קומץ אנשים שאינם רוצים להיות נכנע לדעת המרא דאתרא, ובכגון דא מעולם לא התירו לרב אחר לסדר קידושין וכדומה. וודאי כפופים המה תחת תקנת הקהילה כמו שהונהג בכל קהילות החרדים מאז ומקדם. שעל דעת זה העמיד מרן רבינו זצ"ל עיר הזאת, שעל דעתו באו לכאן וכמ"ש במבוא להספר.

ענף ג'

מציאות הקהילות שנתפרדו בקורות בני"

המתירין כתבו שמותר לקהלה להתפרד והביאו רא'י ממה שהרבה עיירות באירופא נפרדו מהקהלה הישנה ע"פ הוראות גדולי הדור ובכללם גם מרן רבינו הקדוש זי"ע וקבלו עליהם רב שסידר קידושין וכל משרת הרב, ורוצים להוכיח בזה שהותרה הרצועה ע"י רביה"ק בעצמו שכ"א יכול לבנות במה לעצמו לפרוק ממנו עול ההנהגה, והם מאשרים בזה את כל הקהלות הנפרדות בקרית יואל שנפרדו בהיתר.

והמתבונן בשכל הישר יבין שהם דברים מופרכים מעצמם, שגדולי הדור הנ"ל שכ"א הי' רב ואב"ד ומנהיג הקהלה ועמד בפרץ לגדור גדר מפני המשחיתים, ואיך הם בעצמם יתירו לעיירות אחרות לעשות קהלות נפרדות לכל מגין ומגין לעצמו שא"כ תפוג תורה, וכמ"ש לעיל בשם הגה"ק בעל שם שלמה שלא יוכל שום רב ובד"צ לפסוק ד"ת, שאם יהי' אנשים שיצאו חייב מהרב וב"ד יתחלקו ויקחו להם רב וב"ד אחר ע"ש, וידוע המעשה מאלוהי הנביא (בספר מעשיות לרבינו ניסים גאון דף ר' ע"ב) שקלל עיר אחת שיהיו כולם ראשים, לפי שכל מקום שבו ראשים נשחת ונחרב ונאשם, וכ' על כן יאמרו המושלים ברוב חובלים תטבענה הספינות, ובראש אחד תתישב עיר ע"כ.

אמנם בכדי להעמיד הדבר לאשורן ולמען ידעו דור אחרון, אמרנו להביא לכאן מציאות הדברים מה שהיה בעיירות הנ"ל, וגם כתבי קודש הגאון צ"צ זצ"ל בזמן הנ"ל, ויראה הרואה אם יש בה דמיון לנדון דידן.

*

באוהעל: שמה היה המעשה שפשוט הקהילה הישנה לא התפרדה מעולם מקהל הנעלאגע"ן, ולא רצו בשום אופן לקבל עליהם תקנות הארטאדאקסיע שנתקנו ע"י כל גדולי אונגאריין. כן לא מיחו שם מעולם על בניית האויניווערסיטעט בעיר הנ"ל וכדו'. ואנשי העיר היראים רצו להתפרד מקהילה זו, ברצונם להמשיך דרך המסורה ולהיות תחת קהל ארטאדאקסי, כאשר מבואר כן באורך באגרות מהר"ם שיק (שנדפס לאחרונה). וכן נעתיק קטעים משו"ת מהר"ם שיק ויראה הקורא במה הכתוב מדבר.

וז"ל: נשאלתי אם מקצת הקהל קבלו עליהם קאנשטאט"י/רונג של ארטאדאקס"ן ורוצים להפרד משאר הקהל אם רשאי להיפרד ע"פ דין תורה, ... וה"ה בנידון דידן שצד אחד רוצה לעשות כמצוה וצד שכנגדו אינם רוצים רשאי להחלק ולהפרד, עכ"ל.

וכ' עוד, א"כ ה"ה נידון שאנו דנין עליו דהקאנשטאט"י/רונג נעשה בהסכמת חכמי ישראל כדי לחזק הדת וחיוב המצוה להתחבר ולקבל התקנות האלו כמו דקי"ל ביו"ד סי' רכ"ח סעי' ל"ג דהנשבע שלא לכנוס בתקנות הקהל הוי שבועות שוא עיי"ש בטו"ז דהיינו בתקנות שהם למיגדר מילתא וסייג לתורה. דמה"ת חייבים לעשות סייג כמו דדרשינן מקרא ושמרתם את משרמתי, ובמרדכי ר"פ שבועות העדות שממנו מקור הדין נובע כתב ג"כ דאנו מושבעין לקיים תקנות שהם לסייג מקרא ארור אשר לא יקום וכו' עיי"ש. וא"כ התקנות הנ"ל שהם לסייג ומחוייבים כל הקהל לקיימם בוודאי מקרי טעמא רבה ומותר להפרד, עכ"ל.

וכ"כ במפורש גם בתשובה שאחריו (תשרי לה) וממילא מבואר ומופשט שאלה הנ"ל, כיון דע"פ הדין רשאיין ומחוייבין לקבל עליהם תקנות שהם למגדר מילתא, והעושים כן אינם עוברים על דין ד"ת, אדרבה מקיימין דברי חכמי ישראל שהסכימו לזה, ואין רשות וכח להצד שכנגדו להפקיר ולאסור, עכ"ל.

וכבר העיר בזה הגאון ערך שי, בקו' עין משפט [ושאר הפוסקים הנ"ל] שאין להביא ראיות מענין זה לסתם פירוד קהילות. וכל לב יודע שאין זה דמיון כלל לעניינינו, כי האם נמצא כאן אפי' בי"ד של גדולי ישראל שיצאו על ההפרדה, אדרבה כולם אסרו אותו.

וכן ראוי להעיר שגם המהר"ם שיק ז"ל הגם שבנה יסודי ההיתר על ההיתר הכללי שהכריזו גדולי ישראל בהפרדה מקהילות הנעלאגע"ן עכ"ז מצא לנכון להאריך בביאור ההיתר במשך שתי תשובות.^מ

וראוי להעתיק לשון בעל מנח"א ממונקאטש זצ"ל במכתבו לעיר סאטמאר^{מא}:

אמנם עתה נגלה דרכם ומאויים כי איימו באם לא יקבלו הה"ג הנ"ל לעירכם אזי יצאו לחלק מתוך הקהל ולהיות עדה בפ"ע ויקוו למצוא לזה רשיון מהממשלה י"ה וכנודע.

וזה בודאי אסור עפ"י התורה גם אם ימצאו להם רשיון **כי מלבד עניני ההתחלקות ומחלוקת אשר**

הותרו רק בק"ק אוהעל להיות קהלה ארטה. ספרדיים שנעשה עדתם עפ"י הצדיק מהר"י רייך ז"ל (והנאח"צ

שנעשה על פיהם אז) לארטה. עוד בעת היו שכנגדם כולם שטאטוסקווא, כנודע ועוד עשו כמותם עוד איזה קהלות באונגארן הישינה ולא נתקיימו חלוקתם לגמרי.

*

גאלאנטא (ציין לזה בשו"ת מהרש"ג סי' ס"ח, וסי' ס"ט): תורף המעשה שהיה בעיר גאלאנטע הלא הוא כתובה על ספר דברי הימים

פסק דין תורה דגאלאנטא ומשם תדרשנו, ונביא כאן ציטוטים קצרים, למען יראה הקורא, במה הכתוב מדבר.

היה שם תקנת הקהילה וחרם שלא לקחת ראשי העיר מי שהוא קרוב לבני המדינה. וההבערה ללהב יצאת במחלוקת אי רב הקהילה נכנס בחרם זה, יש שטענו שדוקא ראשי הקהילה המה באיסור זה, משא"כ הרב. אחר פטירת הרב, ישב חתנו כמו"צ העיר, ואז נתעוררה השאלה אי יש למנותו כרב העיר או לא.

^מ כן ראוי להעתיק לשון קדשו של מרן הגה"ק בעל ייטב לב זצ"ל במכתבו להגה"ק המהר"ם שיק זצ"ל אודות הרב מאוהעל שרצו להתפרד מאתו. - וז"ל: ובפרט כי בכל פעם הוא פוחת והולך, ואתגלי קלונו ברבים שדורש בלשון לעז כמו הנעלויגים, או לאזונים שכך שומעות מרחוק מהררי ציון ששם, שועלים וכו', והרבה אנשים יראים מבית המדרש האשכנזים, שהלכו אליו ובקשו אותו שלא לדרוש בלשון לעז, והוא עודנו מקשה ערפו, ובמקומו עומד ולועז... עכ"ל.

היה שם רב שכבר התנכר לעדת היראים, וחזן ממה שלא נתפרד מעדת הנעלאגע"ן, עוד התנהג במנהגי המאדערנע אידן, דרש דרשות בלשון לע"ז, ולא כיחש את זה, ואמר שרוצה בדרך זה! ולא היה שם שאלה אי יש בו איסור או לא, אם נוטל ממון שאין זה כשר או לא, המדובר היה ברב שפשוט התחיל לילך בדרכים מכוערים שלא כדרכם של יראי ה', ולא שבאו איזה אנשים והכריזו שהוא שגן וכדומה.

וכבר כתב גם הייט"ל במכתבו הנ"ל בסו"ד, ואל ידמה ואל ישווה כת"ר הענין הזה לבארדיוב, כי שם יש רב ומורה גדול בישראל, ויראת שמים לאמיתו, וכולם יודעים זה, ויש להם שו"ב הגון, אך מפני המחלוקת בלי טעם רוצים עשות חדשות, וזה ודאי אינו נכון וכו', עכ"ל.

ובכל קהילה היו כאלה שאמרו [מחמת נגיעות, או סיבות אחרות, ואפילו כוונתם לשם שמים] שהרב אינו הגון, אמנם לא בזה הסכימו לחלק קהילה, רק כשהרב לא הלך בדרך התורה ולא היה כאן שאלות, וגם הרב לא כיחשו. והלא גם בעיר סיגוט מצינו בין השיטין בספר אוהב משפט שמשפילים כבודו של הגה"ק בעל קדושת יו"ט זצ"ל כאילו אינו מתנהג כהגון.

^{מא} **הערה נחוצה:** כמה מהמכתבים שנדפסו בהמשך דברינו להלן נכתבו בשעתם ע"י הגאון ה"צ הנ"ל ונשלחו להבי"ד בעיר סאטמאר, בזמן שהי' המחלוקה בבחירת הרב, שרבינו הק' נבחר ע"י בחירות וע"י הראה"ק הרה"ח ר' חיים פריינד ע"ה, והצד שכנגד שהתנגדו לבואו של רבינו זצ"ל הלכו בערכאות, והשתדלו לבטל הבחירות. ובנסיון למשוך את רבנים לצדם הוציאו שם רע בדבר שקר שר' חיים פריינד אמר שאם הצד שלו לא ינצח יתפרדו מהקהלה הישינה.

ודבר זה היה נחשב לדבר חמור עד למאוד, וברית כרותה לשפתים, ומעשיהם נשאו פירות ויצאו אז כמה רבנים במכתבים בחומר הענין של פירוד הקהילות.

הגם כי למעשה אמת מארץ תצמח ונתגלה לכל כי כוונת רבי חיים זצ"ל היה להעמיד הקהילה על תילה, וישבו שם כסאות למשפט והובא רבינו זצ"ל בכבוד גדול לעיר סאטמאר, ושם בפסק דין יוצא מפורש שהמתנגדים לבואו של רבינו הם היו שרצו להפריד הקהלה, ויצא הפס"ד שם שאסור להפריד עכ"פ. וידוע מש"כ הגה"ק מנאסויד לרביה"ק זי"ע (נדפס בסוף ספר מלחמת מצוה החדש) וז"ל, ע"כ טובה גדולה להעמיד הדת על תלה שימלך כ"ק הדרגת"ה לקבל המשרה על שכמו עכ"ל.

הגם שמכתבים אלו נכתבו כנגד ר' חיים פריינד לצד שכנגד רבינו הק' זי"ע א"ע ע"י השקר והוצאת לעז שהוציאו, מ"מ מאת ה' היתה זאת למען ידעו דור אחרון כמה חמור היה ענין פירוד קהלה קדושה בישראל בעיני גדולי דור הקודם.

וישבו שם כסאות למשפט, בבי"ד של זבל"א והשליש היה הגה"ק מטשאטה זצ"ל ויצא הפס"ד לאיסור. והקהילה הישנה לקחו לרב את הגה"ק הרי"צ דושינסקי זצ"ל, ובו תמכו סלתה ושמנה של עיר גאלאנטא, ומצד אחר היו כמה בני העיר שתמכו בהרב פעלדמאן חתנו של הרב הקודם. ואח"כ ישבו עוה"פ ודנו והתירו חלוקת הקהילה.

וז"ל בעל מנח"א ממונקאטש זצ"ל במכתבו הנ"ל:

וחלוקת גאלאנטא היתה עפ"י ביד"צ גדולי עולם ז"ל שכתבו והגידו בפירוש כי הוא חידוש (שהוכרחו או לשעתם שלא היו באפשרות באופן אחר) ולא גמרינן מיניי' במק"א כלל ובפרט במקומכם, גם אם יוליכו שולל את פקודי הממשלה כי המה ארטה, ספרדיים קהל בפ"ע הלא זה אינו אמת ומלבד זה.

וגם הרב ומורה הוראתו אסורה כי הוא מחזיק ומסייע ידי עובדי עבירה ואיהו גופי' עביר עבירה וגם שמשבר ומהרס עיר ואם בישראל לרסיסים ועושה חורבן עולם ופריצת גדר שאין כמוהו אך דברינו אלה בזה נאמרים בתנאי אם יתקיים ויסכים הגאבדק"ק בוסטריץ הי"ו נשיא הקאנצליא ארטה. כי מבלעדו ממילא לא יוכלו לעשות דבר והוא בודאי יסכים כי הוא מוכרח עפ"י התורה לאשר הביד"צ הה"ג דייני עיר סאקמור גורו לומר והדפיסו כדת וכהלכה שאסור לחלק והמה הביד"צ שבעיר וע"כ בעירם המה מוחזקים בהוראתם בודאי מחוייבים לשמוע בקולם.

*

בחוסט: היה שם בחירות בעיר לבחור ברב העיר ואתו עמו אקרו"ט להקהילה, ונתהוה איזה טענות בענין הבחירות, ובאו צד הקהילה והושיבו האקרו"ט והרב הנבחרים בכח הדזשאנדארן.

וידוע מה שהחמירו מאוד רבותינו הקדושים מאורי הגולה בכל הדורות נגד מינוי רבנים ושררות בקהילה ע"י איזה אופן שיד עכו"ם באמצע, וכבר נדפס בענין זה הקול קורא בשו"ת אבני נזר (חלק י"ד סימן תסה) שם העתיקו יותר מל' פוסקים בימי המהרש"ל שחתמו על כרוז נגד דבר זה, וכן הובא שם יותר ממאה חתימות על ענין זה. וע"כ יצאו הרבנים ג"כ נגד מינוי זה שהיה ע"י כח הדזשאנדארן, וציווי שישבו כסאות למשפט.

אח"כ כשנתבקשו לבוא לביד"צ זבל"א הצהירו שאין ברצונם לילך כלל לדי"ת, ורוצים רק בכח הערכאות, והממשלה שהמה יצהירו מיהו האקרו"ט כראוי. ויצא אז כמה מכתבי מגדולי המדינה - שלא היו נוגעים בדבר - שהמה מסרבים לבוא לדי"ת, ע"כ הסכימו אז גדולי המדינה שיתפרדו מקהילה זו וכמו שכ' הגה"ק ר' שאול בראך זצ"ל במכתבו וז"ל ומאחר שהקהל סירבו לעמוד לדין, כדין וכדת עשיתם שנפרדתם מהקהל, עכ"ל.

וז"ל מרן רביה"ק זצ"ל במכתבו לעיר חוסט:

אל כבוד הנגידים והחסידים מופלגי תורה ויראה שבק"ק חוסד יצ"ו
היות כי ראה ראיתי בכתובים אשר מנהלי קהלתכם אינם שומעים לקול האזהרות שלא לעשות עוד בחירת רב טרם העמדה להתה"ק בזבל"א זבל"א כדת של תורה, ועושים הכל בלי דין ומשפט, שנעשו בזה מסרבים לדתה"ק כעדת הנעאלאגען...

אמנם זה ודאי שאתם מחייבים להקהל ולעמוד על נפשכם ולהפרד מהעדת המסרבים לדתה"ק לייסד לכם קהילה בפ"ע ולעשות לכם סדר בעניני השחיטה עפ"י התוה"ק...

הק' יואל טייטלבוים

וראוי לעצור על רגע ולהתבונן, הגם שהקהילה עברו כאן על ענין חמור מאוד שהושיבו אקרו"ט ורב העיר בכח הממשלה, דבר שנאסר ברוב מנין ובנין, עכ"ז הורה רבינו זצ"ל שילכו לדי"ת, רק אח"כ כשסירבו לעמוד לדי"ת התיר רבינו ההפרדה.

ובנידונינו אשר מעולם לא נשמע מצד השני כי הם מוכנים לעמוד לדין תורה, ומעולם לא הגיע אף מכתב הזמנה א' לחברי ההנהל שיעמדו לדין תורה, אדרבה כמה וכמה פעמים שנקראו הצד השני לדין תורה השתמטו באיזה אמתלא שהוא, סו"ד לא באו אף פעם לדין תורה. וא"כ הגע לעצמך וכי יש לדמות עיר קרית יואל לעיר חוסט אפי' בטעות.

*

בערעגסאז: גם שם היה המציאות שהאקרו"ט של הקהילה ישנה נתמנה ע"י כח המלוכה והרעגירונג, והאקרו"ט הזה בחרו ברב שלא היה ברצון היראים, וע"כ התירו להיפרד מקהילה, כיון שהיו מסרבים לישוב כסאות למשפט בין תושבי העיר להאקרו"ט שנתמנה ע"י הרעגירונג.

ומן הנכון להעתיק פס"ד ודברי הגאון צ"ב ב"ד של שלש שלא מן עיר הנ"ל במחלוקה הנ"ל, (נדפס בק"י מכתב גלוי שיצא אז

לאור בעיר בערעגסאז) :

ביאור על מה אדני הפסק הטבעו אשר יצא מאתנו לאור ביום ד' ב' הגבלה בק"ק בערעגסאס זיע"א שמוה' אברהם שלמה והבחרים אותו לרב יצאו מכלל היראים דארטאדאקסען ויש להם דין נעאלאגן בכל עניניהם.

הנה מי שנתמנה על ידי מלך או שר או באי כחם שלא מכה הציבור משפטו חרוץ... ואין צריך בדבר זה לשמוע טענות הצדדים כי בדבר זה אין לו היתר בשום אופן שבעולם...

... כי כבר הוזהר בחוה"מ העבר שאסור לקבל התמנות ע"י שרים ואם לא ישמע יאסרו הוראתו כדת, וכן הוזהר אח"כ מכמה גאונים ולא יוכל לטעון עוד כי הוא רצה להעביר מועד הבחירה ולעמוד לפני דייני ישראל מקודם אלא שרעגירונגסקאממסער עשה הבחירה שלא כרצונו, והנה אם לדאבון נפשינו לא עלה בידנו להשיג עיקר מטרתנו להשיבו מדרך בדרך שלום עכ"פ נתגלה לעין כל ע"י הנ"ל שברצונו נעשה כל מה שנעשה מצד הרעגירונגסקאממסער וממילא חל עליו תוקף האיסור של רבותינו הקדושים הנ"ל, הכל כמו שכתב בפסק, ומקוים אנחנו נשענו בכל דברינו בזה הפסק שיעלה בידנו להרים מכשול זה מדרך עמינו, והשי"ת ישוב שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה במהרה בימינו אמן.

הק' אשר לעמיל סג"ל שפיטצער - הק' יצחק צבי לעבאוויטש - אברהם ארי' פעלדבראנד

וראוי להעיר שעם כל זאת שהוציאו ג' רבנים הפס"ד שלהם, ובבירור ארוך שאין צריכין כאן ישיבת ב"ד כיון שעבר בזה על חרם הקדמונים, שהורו שרב כזה הוראות אסורה. עכ"ז רביה"ק זצ"ל במכתבו שנותן חיזוק לקהילה שנתפרדה כ' "והאמת הוא שהדבר הזה שייך לגדולי מדינה זו להתאמץ, להביאם לפני ביד"צ שראוי להתרצות לשני הצדדים כדת וכהלכה, [רק] ואם ח"ו לא יאבו ולא שמעו וישארו מסרבים". וראוי להעתיק המכתב בשלימותה.

בדבר השערורי' אשר בעיר בערעגסאס בענין המנהלים שנתמנו ע"י הערכאות כבר כתבתי לשם בארוכה ואין מהצורך לכפול הדברים, כעת בבואו למדינה זו נלאתי מטורח משא שמוע דברי הריבות שמשני הצדדים, והנה התחלתי להשתדל שם שיחוסו על כבוד תורתנו הקדושה ועכ"פ מעתה יתרצו להציע כל הענין מהחל ועד כלה לפני איזה ביד"צ בזבל"א וזבל"א ע"ד שכתבתי במכתבי הקדום ויבחרו להם הבוררים עד משך שלשים יום ויקוב הדין את החר ביניהם, וכאשר יצא מפי הב"ד כן יקים, ולע"ע לא זכיתי לתשובה במדה נכונה, וא"א לבאר בכתב דברי ההשמטות באמתלאות שונות מהדירעקטאריים ודעימי', אמנם כאלה ימים אחדים שהייתי פה במדינה זו, וגם מטלטול על הדרך אין בידי המלאכה לגמור, וגם מביתי שהנני חוץ למדינה לא אוכל לעשות בזה מאומה, וכשאני לעצמי מה אני.

והאמת הוא שהדבר הזה שייך לגדולי מדינה זו להתאמץ, להביאם לפני ביד"צ שראוי להתרצות לשני הצדדים כדת וכהלכה, ואם ח"ו לא יאבו ולא שמעו וישארו מסרבים אז מהראוי להיראים שבשם להקהל ולעמוד על נפשם להפרד מהם לעשות להם שו"ב ושאר עניני הקהלה, ואין למסור שום הכנסה מהכנסת הקהל הן גאבעללע או שארי הכנסות למסרבים לדתוה"ק, ולא עת להאריך עתה, וכתבתי

במק"א בכ"ז טעמי ונימוקי מדברי הפוסקים להלכה ולמעשה, וז"ב ואמת, השי"ת יטה לבב עמו בני ישראל לבקש האמת וישוב שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה, א"ד הכותב באנחה ממצב הזמן ומצפה לישועה.

בעה"ח יום ד' לס' שלח לך אנשים תרצ"א לפ"ק פה מיהאלאוויטץ יצ"ו
הק' יואל טייטעלבוים האבדק"ק קראלע תע"א

*

מישקאלטץ: היה איזה דין תורה עם שו"ב בהעיר שרב העיר פסלו ממשמרתו, וכמה וכמה רבני אונגארין שלא היה נוגעים בדבר ביקשו שיעמוד לדי"ת או לזבל"א, ולא רצה בשום אופן. ובשביל זאת שסירב לדי"ת התירו **ההפרדה** (ועי' בזה בקר' 'עיר שלם' שהו"ל קהילת היראים בעיר הנ"ל).

*

בקלויזענבורג: אין זה צריך לפנים, ודבר זה ידוע לזקני אנ"ש שזוכרים המלחמה כבידה שניהל הגה"ק מנאסויד זי"ע נגד הרב דשם בעבור היותו ציוני מובהק, ודרש בכל עת מצוא לטובת הציונות.

ועלובה עיסה שנחתומה מעיד עליה, ע"כ מן הראוי להעתיק מה שכתב עליו בקונטרס 'טויזענט יאר אידיש לעבן אין אונגארין' וז"ל (בדף 191) נאך זיין טויט איז זיין זון ר' משה [שמואל] גלאזנער געווארן רב. ער איז געווען א גרויסער למדן און א ציוניסט. אין זיין צייט איז קלויזענבורג אויסגעוואקסן אין א גרויסער אידישער שטאט, מיט לומדים חסידים און משכילים. ער האט נאך ביים לעבן איבערגעגעבן זיין רבנות צו זיין זון ר' עקיבא און אוועק קיין ארץ-ישראל. עכ"ל.

ושמה לא היה המציאות שהתקבצו איזה קיבוץ אנשים ששנאו את הרב ואמרו עליו כל דבר טמא וכדו', רק שהכריז ואמר שאכן הוא ציוני, והוא תומך בהם. וע"כ מן הראוי וההכרח היה שיפרשו ממנו האנשים החרדים לדבר ה'.

*

ומה שהעתיקו מכמה שו"ת כאילו יש כאן היתר להתיר חלוקת הקהילה משום השלום וביטול המחלוקת. אין זה צריך לפנים וכמו שהענקנו לעיל מה שהאריך בזה בקר' עין משפט להגאון בעל ערך שי, שאין מזה שום היתר לחלק, ואף אם הותר להתפלל בביהמ"ד אחרת, לא הותר חלוקת הקהילה. ואפי' אם ימצאו איזה תשובה שמתיר את זה, כבר כתבנו שרוב גאוני אונגארין שאנו נגריהם אחריהם סברי כהערך שי.

ועוד הגע בעצמך זה יותר מכ"ה שנים שנתלהבה המחלוקת פה בעירינו ק"ק קרית יואל יצ"ו, וכמה וכמה פעמים כבר ניסו הפורשים להביא ענין זה לערכאות, ולמה לא היה אף פעם שינסו עכ"פ, או שיעשו עכ"פ דבר שיהא נראה כאילו ברצונם לילך לדין תורה, האם אין זה כי אם הודאת בעל דין, שאכן ע"פ דיני התורה אין להם שום זכות.... ???

אמנם במקום לילך לדין תורה לברר הענינים עפ"י תורה כהלכות גוברין יהודאין בחרו בדרך אחרת, לפרסם טענות ונימוקים ברחובות קרי', ולהוציא לעז על אלפים ורבבות מתלמידי רביה"ק זי"ע הנמנים בתוך חברי קהל יטב לב, שהמה ציונים או מזרחים, מוסרים, הולכים בערכאות, מסרבים לדין, מאכילי טריפות, מאכילי חמץ בפסח, עובדי ע"ז, וכו' [הרשימה ארוכה...], ומפיצים דברי שטנה אלו בכתב ובע"פ לקחת את לבם של כל תמימי לב, וחוזרים על הדברים כ"כ הרבה פעמים עד שהם מדמים בנפשם שכל אחד מאמין להם שהוא דבר פשוט כ"כ שמותרים להתפרד ושאין שום צורך לדין תורה.

ושתים רעות עשו בזה, א' עצם המטרה של מחלוקת ופירוד ופריקת עול תורה, ב' האמצעי למטרה, ע"י הוצאת שם רע על קהל גדול של יראים ושלמים חסידים ואנשי מעשה, הממשיכים בדרך רביה"ק זי"ע לדקדק בקלה כבחמורה בכל הענינים, בחינוך הבנים והבנות, ובכשרות המאכלים ונושאים את דגל המחאה נגד רשעי הציונים, ובמעשה הצדקה וחסד, שמוזילים זהב מכיסם אלפים ורבבות למען חיזוק המוסדות בארץ ישראל [בלי שום חשבונות להגדיל...]. ואיך אפשר לפוסלם בכדי, ולומר שהמה דומים לעיר קלויזענבורג או לעיר אוהעל וע"כ

מותרת ההפרדה. ואיך יש לפסול אנשים יראים ושלמים שיש בהם הרבה תלמידי חכמים, ומורי הוראה, מדקדקים בקלה כבחמורה, בלי דיון בהלכה אף כרגע?

ומה שסמכו על דברי מרן רבינו הברך משה זצ"ל וכ' בלשונם "ע"פ הוראתו ופקודתו של כ"ק מרן אדמו"ר בעל ברך משה זצ"ל מפני טעמים ידועים"... ואיך אפשר לומר שמפני טעמים הידועים [שאינם ידועים] התנכר א"ע לקהל חסידיו שהיו נכנעים תחת מרותו באופן מופלא במשך כל השנים [שזהו דבר שודאי ידוע לכל אחד], וציוה להפריד ולעשות קהילה חדשה שהוא מורכב מאספסוף אנשים שציערו אותו במשך כל השנים. [וגם לא הודיע אפי' ברמז כלשהוא מאנשי שלומו ובריתו - שהמשיכו להסתופף בצ"ק - שדעתו נוחה בזה שיצטרפו להקהילה הנפרדת], ואדרבה ידוע שבכל פעם שנכנסו אליו אנ"ש הדרים בקרית יואל המשיך לדרוש בשלום הקהילה והמוסדות, ובשלום המרא דאתרא כ"ק מרן רבינו שליט"א.

התשובה מובנת מאליו ולא ניתנה להיכתב...

*

סך הכל היוצא לנו מהאמור בענף זה

קהילתינו הק' קהל יטב לב דסאטמאר נתייסדה ע"י איתן אדונינו מרן רביה"ק מהר"י ט"ב זצ"ל, ומשנת תש"מ התנהגה בגאון ועוז ע"י מ"מ כ"ק מרן רביה"ק מהר"ם ט"ב זצ"ל, והקהילה נמשכת על אדני המסורה המקובלת לנו מדור דור ע"י ממלא מקומם כ"ק מרן רבינו עט"ר שליט"א ואתו עמו הגאון הצדיק המפורסם הדומ"ץ דמתא שליט"א, שנתמנה למשרה זו עוד ע"י מייסד העיר מרן רביה"ק מהר"י ט"ב זצ"ל, וממלא תפקידו בנאמנות זה קרוב לארבעים שנה.

כל משך השנים התנהגה הקהילה הק' בדרך המקובל לנו בלי שום שינוי. ובכל השנים היו כאלו שהיה להם טענות וכדומה על הנהלת הקהילה או על הנהגתה, ברם שמעולם לא היה אף אחד שיזמין את מישהו מהנהלת הקהילה, מאקרו"ט או רבניה לדי"ת בזבל"א על טענותיהם.

ומעתה כאשר יראה הרואה איך התנהגו אבותינו בכל דוד ודור, הדבר פשוט וברור, שאף שהכריזו אספסוף אנשים אלו, שהתפרדו מהקהילה, שייסדו קהילה או קהילות אחרות, מחמת שטוענים שקהילתינו הק' אינה הולכת בדרך הישר, ועוד כהנה, עכ"ז אין לה שום תוקף, ודינם כדין קהילה שנתפרדה באיסור, כאשר ברור ומבורר מכל הנ"ל, שעד שלא ישבו בי"ד של זבל"א וכדומה ויחליטו שהצדק עמם ושיש לייסד קהילה נפרדה, דינם כדין קהילה שנתפרדה באיסור.

וממילא עפ"י הלכה נשאר כפופים הם תחת מרותו של המרא דאתרא - כ"ק מרן רבינו שליט"א - וכמו שכבר כתב הגאון הדומ"ץ דמתא שליט"א - שלו העוז והממשלה בעיני הוראה מכ"ק רבינו זצ"ל - שאסור לשום מי שהוא לסדר קידושין בעירינתו קרית יואל יצ"ו והגלילות, בלי רשות המרא דאתרא. ומי שמסדר קידושין כאן בקרית יואל בלי רשות המרא דאתרא ורבעה בו כל האלה הכתובה בספרי הקודש, כאשר העתקנו כל זה במדור קדושתן של ישראל.

נספח: עוד העתקות מכתבי הגאווה"ק נבג"מ באיסור חלוקת הקהילות

ובהיותינו עסוק בענין קורות הקהילות שנתפרדו בהיתר, כן מהראוי להעתיק קצת מקורות הדורות באיזה מקומן שהחליטו הרבנים שאין להתיר ההפרדה, חוץ מכל המכתבי ותשובות הנדפסים בספר מלחמת מצודה (קמא) ונדפסים חלקם בקונטרס זה.

אויבער-אפשא: בשנת תרפ"ג אירע מעשה בעיר "אויבער-אפשא" שבמחוז מארמארוש שכל גדולי הדור ובתוכם רבינו ז"ל נטלו חלק במערכה אודות הרבנות שם, ומעשה שהי' כך הי' (ע"פ היוצא מהקונטרסים שי"ל אז, ובפרט בק' מכתב גלוי).

במארמארוש באחת מגלילות סיגעט נמצא הכפר אויבער-אפשא שהיה תחת דגל הרבנים שבעיר סיגוט מרנן הייטב לב, והקדושת יו"ט והעצי חיים זצ"ל, השפעתם של עצי התמרים לבית סיגוט היתה גדולה וקרני אורם חדרה לכל העיירות והכפרים הנתונים תחת דגלם ובתוכם הכפר "אויבער-אפשא" שהיה עצם מעצמם של הרבנות דעיר סיגוט.

בשנת תרפ"ג נתחלקו גבולות מארמארוש בין שתי המדינות רומעניא וטשעכעסלאוואקיי, והעיר סיגוט נשארה במדינת רומעניא, הכפר אויבער-אפשא הי' מעבר לגבול טשעכיי, וע"כ היו כמה מתושבי הכפר שמצאו בזה אמתלא לנתק את הקשר עם העיר סיגוט ולבחור להם רב אב"ד משלהם, ותלמידי וחסידים סיגוט שהיו פני העיר תלמידי חכמים ויראי ה' וגבירים התנגדו בכל תוקף להצעה זו, וטענו שזה כל השנים היתה אויבער-אפשא מוסנת לעיר סיגוט, ובלי הסכמת העצי חיים זצ"ל שהוא מרא דאתרא אי אפשר לבחור רב אחר, וכל מעשה בחירה נגד רצונו הרי היא חספא בעלמא ואין לה תוקף, והגבול החוצץ בין סיגוט לאפשא אין זו סיבה מספקת לנתק את הקשר עם הרבנות בק"ק סיגוט, ובפרט שהיא נגד רוחו של המרא דאתרא הגה"ק בעל עצי חיים זצ"ל.

סכסוך זה נתהווה למחלוקת אדירה בעיר אויבער-אפשא, וכל הכפר הפך למרקחת בסיבת המריבה, שני הצדדים התחננו להגה"צ ר' יוסף צבי דושינסקי זצ"ל אבד"ק חוסט [לימים מרא דארעא דישראל גאב"ד ירושלים עיה"ק] שיסכים לשמוע את טענותיהם ולהתדיין בפניו והבטיחו לקבל את הכרעתו ואת חוות דעתו, וחתמו שני הצדדים שטרי בירורין לקיים מוצא פיו בלי שום טענה ומענה, ולאור הבטחתם הסכים הגה"צ מחוסט לשמוע טענת הצדדים ולהכריע בדבר. אחר עיון בדבר הלכה יצא פסק דינו של הגה"צ מחוסט שם **קבע את דעתו דעת תורה שאסור בכל חומר הדין לאויבער-אפשא להתפלג מקהל סיגוט, והגה"ק העצי חיים הוא רבה ואב"ד של כפר אויבער-אפשא, ובלי רשותו לא ירים איש את ידו להורות ולשחוט.**

כן יצאו אז במכתבי חיזוק לפס"ד של הגה"ק מחוסט זצ"ל, הגאונים ר' יוסף נחמי' קורניצער אב"ד סעליש, ר' אברהם יוסף גרינוואלד אב"ד אונגוואר, ר' שמואל ענגיל אב"ד ראדאמישל, ר' ישראל יעקב יוקל טייטלבוים אב"ד וואלאווע, ר' מאיר אריק אב"ד טארנא, ור' אהרן מרדכי ליעבערמאן אב"ד בילקע, וכולם כאחד הזהירו את אנשי אויבעראפשא שאסור להם להתפלג מעיר סיגעט והוראות המו"ץ שלהם אסורה ושחיתת השו"ב הוא נו"ט.

(המכתבים נדפסו, בירחון "בית וועד לחכמים" מר"ח אלול שנת תרפ"ג שנה שניה חוברת כ"א).

גם רבינו ז"ל נמנה אז בין גדולי הדור היוצאים למלחמה וכתב מכתב קודש לקהילת אפשא, ובראשית מכתבו מדגיש שאף שהוא קרוב לבע"ד (אחי הגה"ק בעל עצי חיים) אבל הוא לא בא להורות ולדון בדבר, שהרי דבר זה כבר הי' לפני הבי"ד בחוסט, אך בא להזהירם שיקיימו את הפסק דין של הגאון מחוסט ז"ל, (נדפס בד"י מכתבים ח"ב ס"ה).

וכן יצא גם במכתב קודש הגה"ק בעל לבושי מרדכי זצ"ל עוד לפני הפס"ד (נד' בשו"ת ח"א א"ח סי' י"א):
לפימ"ש בת' מהר"ם שיק באו"ח סי' שי"ד שהוכיח מגמ' מ' ברכות ד' נ"ה כי הדיין צריך להיות מרוצה ברצון הראב"ד דאפי' בצלאל שהי' מלא חכמה ודעת מהשי"ת עכ"ז נמלך במרע"ה וכן מורין דברי חת"ס בחו"מ סי' י"ט עיי"ש.

וכיון שהגאב"ד ג"י אינו מרוצה לקבלתו ולא להוראתו אסור לקבל הוראה ממנו וכמ"ש מהר"ם שיק ביו"ד סי' רכ"ד ובפירוש נאמרו ונשנית בס' דברי ריבות סי' קי"ו דהדיין והמסייע להרב אינו אלא לפי דעת הרב וקבלת הצבור אינו כלום ועי' בת' הרי בשמים סי' י"ד והוא היוצא מדברי ת' הרשב"א והובא באו"ח סי' נ"ג לענין ש"ץ וילף לי' עיי"ש.

דהה"ד באב"ד גבולו אשר ממונה מקהל להרביץ תורה ולהורות נתן בלבבו מסולק הכל מיד הצבור ובידו נתונה ואפי' קיבל חתימות מאיזה בע"ב או אפי' מקהל הוה כחסיפי כמ"ש בגו"ד הספרדי בעובדא דמהר"ם אלשיך אשר הג' מהו' שלמה אלקבץ מיחה לקבלו במקום שהי' שייך לירושה בנו של הרב ול"ה מועיל שום חת"י וקבלת וכש"כ בג"ד ק"ו במקום מרי' דאתרי' שהקאנסעס אינו כלום כמובן, עכ"ל.

סאטמאר : בעת קבלת רביה"ק זצ"ל לאב"ד העיר. אחר ישיבת הבד"צ בזבל"א משני הצדדים י"ל הפס"ד שאוסרת לגמרי החלוקה בעיר זו, גם לפי טענת המתנגדים שהמחלוקת התחילה עוד לפני בחירת הרב. ובאו על החתום הק' יעקב שלום קליין, אב"ד האלמין, הק' יודא סג"ל ראזנער אב"ד סעקעלהיד, הק' אברהם שלמה כ"ץ אב"ד ריסקעווא.

וראוי להעתיק מכתב^{מב} הרב הקדוש מרן רבי שלום אליעזר האלבערשטאם מראצפערט זצוק"ל :

...הגם כי אין זה דרכי מעולם לבוא בכתבים באיסורים וחרמות והסכמות, אך הפעם לא אוכל להתאפק ולצאת מגדרי ולבקש ולהתחנן ולהזהיר את אנשים התמומים ישרי לב לא תאבו ולא תשמעו לקול המחלקים והשמרו מללכוד ברשת המחלוקה, וכמאה"ח מכה"א "האשה אשר אמרה גזורו לא היתה אם הילד" ועיין בפנים יפות בקרא דלא תתגודדו כי עם קדוש אתה ששניהם באים משורש קדושה אחת ומעלת ישראל כשהם באגודה אחת, ע"כ איסור גדול הוא לחלק מעדה גדולה וקדושה כמותה ירבה בישראל.

וז"ל הגאון^{מב} צ רבי יחיאל נתן הלברשטאם זצ"ל, אבד"ק בארדיוב :

מכתבו קבלתי וע"ד אשר נמצא בקהלתכם איזה אנשים שרצונם להפרד עצמם להיות עדה בפני עצמם, דבר זה כבר נפסק להלכה בשו"ת מהר"מ שי"ק שאין יכולין להפרד.

וזאת עוד כי מדבר הזה יוצא תקלה גדולה להיות כל אחד בונה במה לעצמו ולא לבד לעיר סאקמור אלא לכל קהלות ישראל ויתרבה עי"ז מחלוקה וחלוקה ותקלה בכל קהלה ע"כ לדעתי הוא איסור גמור שיפרדו לעצמם מתוך העדה ולא אאמין על שום אנוש שעוד זיקות היראה בלבו לקבל עליו דבר הזה להחריב עיר ואם בישראל בקהלתכם וכל קהלות ישראל בשביל כח נצחון.

וכמה כרוכורים כרכו עצמם דור שלפנינו בחלוקות הארטודאקסין מהראפערמע, ולולא שהרופארמע אשר רצו ח"ו להרוס כל מנהגי ישראל וכפרו בד' וגברו ידם לכופ היראים להיות כפופים תחתם ובראות חכמי ישראל כי יהי' להירוס כל התוה"ק אך אז בקיבוץ כל חכמי ישראל התירו לחלק, לא כן קהילתכם אשר נודע שכל הצדדים וקהלתכם מתנהגים עצמם בדרכי התורה ויראה ואין שום חשש שח"ו הקהילה ירצו לשנות וזו כל שהו מכל מנהגי ישראל וכולם נאמנים לד' ולתורתו בכל ענינים ע"כ פשוט כבעיאת בכותחא שאיסור גמור הוא הפירוד וקורא אני עליהם לתאוה יבקש נפרד היינו שנפרד הוא אך תאוה ועצת היצר לכח הנצחון.

ושמעתי מפה קדשו של דו"ז הצדיק הקדוש משיניווע זללה"ה שבכל דבר המחלוקת אם כי מתחלה הי' דעתו לשם שמים כאשר נמשך המחלוקות אסור לעשות שום דבר תימה וחדשות בעיני העולם כי זאת הוא אך לסיבות הנצחון ורוח הס"א רח"ל הוא ולזאת אם כי יוכל להיות שבתחילת המחלוקה הי' כוונתם לש"ש.

אך עתה בטח לעמוד כ"כ על דעתו הוא אך פתוי היצר למען הפיל ח"ו כל הקהלה לבאר שחת ושמעתי מכמה וכמה רבנים שהי' פה במרחץ בקיץ הזה שדבר הזה הוא תקלה גדולה לכל המדינות ע"כ בודאי הוא איסור גמור ואתם הבי"ד אל תחששו בזה ולעשות כל מה דאפשר למנוע הדבר ובטח תעשנו ידיכם תושי' והשי"ת יהי' עמכם לטוב דברי מחו' וש"ב דושת"ה באהבה ויתברך בכחו"ט בספרן של צדיקים גמורים ויתפלל גם בעדי לישועה בגו"נ.

וז"ל הגה"ק מנאסויד זצוק"ל מה שכתב לרבינו זי"ע (נפסד במ"מ החדש דף כ"ז) :

בירח שמחה, זכר עמלק תמחה, ושוי"ר וכט"ס לכבוד קדושת האי גברא רבא אהובי ידיד נפשי הרב הגאון הצדיק בו"ק חו"ש נזר ישראל עה"י פה"ח בר אבהן עילאין צדיק יס"ע בנש"ק אראלים ותרשישים אור ישראל וקדושו רכבו ופרשו וכו' בקש"ת מו"ה יואל ט"ב שליט"א האבדק"ק קראלי והגליל יצ"ו אורך ימים ישביעהו ובישועתו יראהו.

^{מב} עי' בהערתינו ע"ד הגה"ק ממונקאטש זצ"ל מקור מכתבים אלו.

אחד"ש מר ניהו רבה שכמותו ירבה בישראל למור ולתורתו מצאתי את עצמי מחויב בדבר לעוררו ולומר היות שאנשי דלא מעלי בק"ק סאקמיר מערערים נגד קדושתו וכבר הי' כן לעולם חלק הרע שונא חלק הטוב ואולי כשיעזור השי"ת לאנשים, יראי ה' דשם שיצליחו ויצליחו לקבל עליהם כבוד קדושת מור הדרגת"ה לראש אולי ימאן כבוד קדושת הדרגת"ה להאיר אורו בתוכם אמרתי כי מי אנכי לומר דעתי העניה בזה אך מחמת שאמרו רז"ל על ואלכה נגדיך גבי יעאע"ה פרש"י בשוה לך כמבואר בש"ס גבי ריב"ח מה נעשה אחר פטירתו ואמרו פסוק הנ"ל וגבי דק"ק סיגעט שנפרדו ממר אביו הגאון הקדוש אדמו"ר זצלה"ה וכתב רבינו הגדול רשכבה"ג משינעווע זצלה"ה זי"ע ועכי"א בזה שכל זמן שלא יתבטלו המהרסים לא יתבטלו הגודרים ומהאי קרא נסעה ונלכה נגדיך וכו' כנ"ל ע"כ טובה גדולה להעמיד הדת על תלה שימלך כ"ק הדרגת"ה לקבל המשרה על שכמו ובוהו אצא ואשתחזה הקטן והשפל הדשת"ה האה"ר ומצפה לבשורות טובות ומאווה שמחת ימי הפורים וכשרון ימי החג הקדוש הבע"ל.

*

ולסיום ענף זה ראוי להעתיק שני מכתבי קודש שנכתבו ע"י הגה"ק זקן הרבנים בעל לבושי מרדכי זצ"ל שהיה מהלוחמים למען כבוד רבותינו הק' בעל קדושת יו"ט בעיר סיגוט, ומרן מהר"י ט"ב בעיר סאטמאר יצ"ו [כאשר העתקנו מכתבו בהקדמת הקונטרס]. והגה"ק רבי אשר אנשיל ווייס זצ"ל אב"ד סילאדי נאדיעפאלו יצ"ו [נד' בקר' כתבי קודש].

ז"ל הגה"ק רבי אשר אנשיל ווייס זצ"ל אב"ד סילאדי נאדיעפאלו יצ"ו:

אחדשת"ה וקידה חמש מאות, אתמול באתי לביתי מארץ יון אשר הייתי שמה איזה שבועות ומצאתי מכ"ק דהד"כ, העתק פסק דינו של אדמו"ר הגאון סבא קדישא מופה"ד בעל הלבושי מרדכי שליט"א ^(ה) יאריך ימי ושנותיו, וברכתי ברכת הנהנין, ברוך שמסר עולמו לשומרים, ואדמו"ר הגאון הקדוש שליט"א ינוב בשיבה טובה, ובדין הוא שיטול שכרו ^{(כמבואר במס' מגילה במה הארכת ימים, אשר כל אלה נמצאו בו).}

...כאשר הנסיון הוכיח בסיגעט שאין בני מדינה אחרת מבינים כזאת, ואין חכם כבר נסיון, ואם היינו רוצים ליתן רשות למחבלי כרם ה' צבאות להתפרד תחת מסוה החסידות, לא נשארו לנו אפי' איזה קהלות באונגארן בלי נפרדות, והי' מתמוטטים כל הקהלות באמתלאות כאלה, יאמרו בפשיטות שהם נעאלאגען ויהי' להם אשר להם, ומה לנו ולהם לבנות בית ה'.

ואקוה שכל מי שמבין ורוצה להבין האמת יודע שאין מקום פה ליתן רשות לחלק ולהיות לעדה בפ"ע עפתה"ק, ואין זה שום דבר חדש, ולכל רב בעירו יש שונאים ומחרהרי ריב, ועי"י בגמ' נדרים דשניחי אפיקורי דמצערו רבנן ולא עלתה על שום בעל דעת שמפני זה רשאים לחלק. ודבר שפתים בזה אך למותר, ושלוש לדייני ישראל, ולאקרו"ט הנכבדים...

וז"ל מכתב קדשו של הגאון בעל לבושי מרדכי שעליו מוסב מכתב הנ"ל:

...ומבלעדי כל זה לא אדע מה ענין מחלוקת זו להתיר עי"ז להפרד מקהל ארטה' ואין להשגיח בזה כלל על איזה רבני גאליצי' שנקל למו לטעות בזה.

...ע"כ לא נוכל עוד לחשות לדרך מעוקל, כזה אשר יתלקטו בכל עיר ריקים ופוחזים הרוצים בהפקירא ולפרוק עול מרבם שרוצה להדריכם בדרכי התורה והיראה, וימצאו מפלט למו במעטה החסידות ובתואר קנאה לכבוד איזה צדיק ויחרבו הקהלה ולהתיר איסורים, הלא כן עשו בסיגעט התעטפו במעטה החסידות ועכ"ז הרבנים הגאונים החישו לעזרת הרהגה"ק ז"ל והיראים, ומדוע נחריש לעיר...?.

הלא ידוע שאין רוח החסידות מדברת מתוך גרוגם כי אם האפיקורסות וחרון אף עבור צעקת ובטח לא נחא כלל למרון קדוש ישראל... ז"ל בעלמא דקשוט שיקרא שמו על המחלוקה זו ח"ו כאשר נדע בטח כמה חסידים אמיתים ... במדינתנו בושם מהנעשה ב... בערמה לכבודו.

ע"כ החיוב על תופשי התורה להרים קול ולהודיע הסירו נא מעל אחלי אנשים וכו' ולהשמר מטעות שאין שום תירוץ ואמתלא נגד הירוס תקנות חכמו"ל ואסור להפרד מהקהל ומהרב הן מתקנא והן מדינא.

ובפרט להדפיס דברי עזות וחציפות נגד ההגה"ק האב"ד ולערב ענין דחסידותא בענין רבנות והנהגת הקהלה וכל המכתבים שנכתבו מהרבנים עפ"י לשון הרע שאסור לקבלו, וה"ה דאסור לקרא המכתבים הללו ומחויבים לדונם בשריפה...

הק' מרדכי ליב ווינקלער ק"ק מאד יצ"ו
בעהמח"ס שו"ת לבושי מרדכי

דברי צדיקים קיימים לעד, וכמדומה שאחרי דברים מפורשים כאלה, פירושים והוספות מיותרים...

אחרית דבר

אחרי הדברים האלה החי יתן אל לבו ויתבונן בחומר הענין עד היכן הדברים מגיעים, ושומר נפשו ירחק מהם, ולא יכניס את עצמו אפי' בספק ספיקא ליגע בלטותא דרבנן הראשונים כמלאכים אשר דבריהם גחלי אש. ואף שהפורשים רוצים למשמש ולהכניס ספיקות באיסור זה, יש להתבונן שאין המדובר כאן מן איזה מנהג, או מילי דחסידותא שאפשר להקל בה אם ימצאו צירופים לקולא, כי המדובר כאן מאיסור חמור שגזרו עליו בחרם, ולטותא דרבנן, ושמא, כמבואר בלשונות כל הראשונים והפוסקים המובאים בתוך הקונטרס, ובכן מי ירהיב ומי יעיז להקל מספק בדברים חמורים כאלו.

תועלת קהילות בני ישראל בכל הדורות

חבר אני לכל אשר יראוך, זאת היתה היסוד מוסד אצל רבותינו הק' מאורי הגולה בערי אונגארין ושאר קהילות הקודש, שפירשו כוננת הפסוק שכדי להיות ירא ה' יש תנאי להיות חבר אני לכל אשר יראוך, והאריך בזה רביה"ק זי"ע בדברי תורתו כ"פ.

וזאת היתה כח הקהילה בכל דורות ישראל, שכל אחד היה שייך להקהילה שבראשה עמדו אקרו"ט הקהילה ועליהם רב העיר, ובידו כח ההנהגה בעיר כפי אשר ראו עיני תורתו. כידוע שסיפר מרן רבינו הק' בעל ברך משה זצ"ל אודות אנשים בעיר סיגוט שלא עשו כהוגן והעמידם ע"ד הישר ע"י שלא קיבלו בניהם לתלמוד תורה, והוכרחו לשפר מעשיהם. כן ידוע בזה רבות שזאת היתה הכח להרב ואקרו"ט שאם אחד לא התנהג כהוגן התרו אותו שידחוהו מהקהילה וכהנה וכהנה.

ומאז היתה ישראל לגוי עוד בימי משה רבינו ע"ה היתה מחלוקת בישראל, וכבר אמר משה רבינו ע"ה 'עוד מעט וסקלוננו', ואין זה גוזמא שהלא התורה מעידה כן. וכן היה מחלוקת בכמה וכמה עיירות, וכבר העיר בזה בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ג ח"א סי' ס"ב) שא"כ כל בני הישובים הקטנים יעשו בְּמָה לעצמם והיום יבחר להם הרב הלז ולמחר יפסוק לו כרצונו ילך לו למקום אחר וע"כ תפוג תורה והדברים פשוטים, עכ"ל. ומעולם ידעו שזהו דבר נחוץ לדורות שיהי' כח מרא דאתרא והנהגת הקהילה בהעיר, דאל"כ מי יאמר לו מה יעשה.

נחיצות כח ההנהגה בזמנינו אלה

וכ"ז היה בזמנם כאשר היה לנו גדולי תורה ארזי הלבנון שהאירו בגודל קדושתם, מה נאמר בזמנינו כאשר רוחות השונות והטמאות נושבות בכל העולם, וכאשר ידוע והטענעלוגיע הולך ומתפתח במהירות נפלאה, ורבים חללים הפילה, וכי אפשר אפילו לטעות ולומר שדוקא בימיהם - שלא היו הנסיונות כ"כ גדולים - היו צריכים לקהילה משא"כ היום?...

וכן הוכיחה המציאות גם בימינו כאשר הוא דבר שא"א להכחיש, שאותן השייכים לאיזה קהילה שהוא, כל ששייך לקהילה אפשר להעמידו ע"ד הישר אם יש טענות עליו וכדומה. משא"כ מי שאינו שייך לשום קהילה, מי יאמר לו מה יעשה, אם יאמר לו מיישהו איזה דבר ילך לקהילה אחרת עד יעבור זעם... וכן ראינו כמה וכמ"פ כאן בעירינו קרית יואל, אשר בין כל כך תושבים לא ימלט דברים הצריכים תיקון, והדבר היותר מועיל לתקן זה היה כח הקהילה.

ותהלה לקל יתברך זכו בעירנו קרית יואל ע"י כח הנהגה בעיר להעמיד הדת על תילה בכמה וכמה ענינים, ולא נפרט רק מקצת לדוגמא: **פלע"ס** שיש ע"ז השגחה מליאה מועד משמרת מחנינו, וכל אחד יודע שא"א להביא לכאן פלע"י שאינה ע"פ המסורה, או בשפת הענגליש, כיון שהוועד לא יאשר אותה. **פארטיס**, כן הוא גם בפארטיס של נשים, שעפ"ר הוא מלווה באיזה פלע"י או מעין זה, וכי יש ע"ז שום השגחה בשאר המקומות. **אדוערטיימענ"ט**, שיהי' באופן שרוח חכמים נוחה הימנו, הכתב"ע מקבלים הוראות וכדו' מה לפרסם ומה לא.

ואף במצבינו כהיום כאשר אין הכח הראוי בכלל ישראל לגדור גדר ולעמוד בפרץ, אמנם עצם דבר זה שיש זה שיש מי שמשגיח על ענינים אלו, מונע הרבה מכשולות, **בכלליות**, בעבור שמירה זו, יש כמה וכמה משפחות שלא מצאה מנוח בעירנו הק', והעתיקו מושבתם לערים אחרים מחמת ה'פרעשור' כפי שנקרא בלשונם, והדבר ידוע. ועלובה עיסה כידוע שאחד מאותן של"ע יצאו לתרבות רעה באיזה אינטערוויו לא' מעיתוני העכו"ם דיברה שם בגנות וגנאי על הפרעשו"ר שיש בקרית יואל על כל מי שאינו מתנהג בדרך ה'פאנאטישע' המקובל לנו, וכל זה הוא רק על ידי כח הנהגת העיר על ידי המרא דאתרא.

וכי על דעת זה בנה רבינו העיר

וכ"ז מצד השקפת הענין, וכן גם מצד ההלכה, כל האמור למעלה בענין קהלות נפרדות אם מותרים מצד הדין או לא, יש מקום עיון רב אם שייך בכלל לגבי קרית יואל, בעיקר כמו שכתבנו בפנים דקריית יואל לא הי' קהלה שבחרו ברב, רק הרב הי' רביה"ק זי"ע הוא שבנה הקרי' ובחר באנשים, ורצה שישאר כן עד ביאת משיח צדקינו.

ואף שישנם לצים שאומרים שרק כ"ז שהי' חי על האדמה רצה שיהי' הקרי' תחת בעה"ב אחד, ולא אחר הסתלקותו, ליצנות זו הוא הבל ורעות רוח וטפשות ורשעות ביחד, ומופרך מעצמו שיהודי זקן רבן ומאורן של ישראל תש כח קרוב לתשעים שנה הוא יבנה קרי' רק לכמה שנים שיש לו לחיות מתוך הכרה והסכמה שאח"כ ילך הכל לטמיון, והאומר כן הוא כופר בעיקר קדושתו וגדולתו של רביה"ק זי"ע שהוא דאג לדורות הבאים והעמיד מוסדות ועיר מקלט שיוכלו להתנהג בדרך התורה והמסורה עד ביאת משיח צדקינו ב"ב.

אין כאן קהילות נפרדות, רק קיבוץ אנשים

חוץ מזה אין כאן דיון של קהלות נפרדות, דכל הדיון בענין קהילות נפרדות הוא במקום שצד אחד בחרו ברב אחר שיהי' להם המורה דרך והם מקבלים מרות מאותו רב, וסרים למשמעתו בכל דבריו לקולא ולחומרא, ואותו רב הוא ג"כ ת"ח וירא שמים ועומד על המשמר לקיים כל קוץ וקוץ שבשו"ע.

אמנם המתפרדים בקריית יואל אינם אלא קיבוץ של אנשים, שלא קיבלו עליהם רב מיוחד להנהיג אותם בכל עניני העיר להיות נכנעים תחת הוראתו, והם מכריזים שהם מקיימים הפסוק "איש כל הישר בעיניו יעשה" בפשוטו, וכל אחד בונה במה לעצמו, וכל בי עשרה עושים בית מדרש נפרד לעצמם, ויש להם כמה קהילות, שכל אחד עושה לו בחינת שבת לעצמו, ואף כשיסדו להם בית המדרש הגדול שלהם ביהמ"ד חרדים לא רצו לקבל עליהם רב ומנהיג.

וכבר הודו כמה פעמים עסקנים שביניהם יראי שמים בכמה ענינים שעמדו על הפרק כי אין בידם הכח לתקן דבר זה, מחמת שחסר אצלם כח ההנהגה כדבעי.

ועל כגון דא לא נאמר בשום פוסק שיש לאנשים כאלה זכות קיום של קהלה, ובקול סופרים נדפס מכתב של רבינו החתם סופר וז"ל, אחכו"ל אסור לדור בעיר שאין בה רופא והדבר כולל לרופא גוף ונפש וכו', וע"ד רופא הנפש בעוה"ר פשתה המספחת הזאת שלא לקבל רב ומורה, דבר אחד לדור הזה בעוה"ר פרוץ במלואו וכל מקום שיש מנהיג ומושל בשבט התורה רואה לגדור האפשרי, אבל במקום שאין רב יושב על כסא עולה הפרוץ א' לא' והחוצפה ישגה, ואפי' אם לומדי העיר ומנהיגי' צדיקים מ"מ אין נביא לעירו.

ועוד דב"ר אחד לדור, וקדרא דבי שותפי וכו'. ויש אשר אומרים מי אדון לנו אין כל רב בעולם ספון וחשוב להם מגבהותם כי המה מופלגי תורה ואנשי מעשה, ואם האמת אתם, שכחו כי רע"ק ור' יהושע קבלו עליהם ראב"ע לנשיא והיו גדולים ממנו, וכיון שנתמנה נשיא נהגו בו כבוד, וכן בר"ג שקרא רבי לר' יהושע ואפ"ה הי' נשיא עליו, כי השלימים האלו לא חסו על כבודם נגד תקנת הכלל שצריכים לשופט ומושל וכו' ע"ש, עכ"ל.

וכ"כ הגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל (אגרות סופרים מא) כאשר הנסיון מעיד שכמה קהלות שרבנות שלהם פנוי' אפילו שיש במקלותם ת"ח מופלגים מורי הוראה אעפ"כ מתמוטטו מכמה ענינים כי באמת שמא גרים להיות כפוף יותר לרב אב"ד ולשמוע בקולו עכ"ל"ק.

את מה שאסרנו התירו ומה שהתרנו אסרו

ועינינו הרואות איך שנתקיימו דברי הגאונים הקדושים והאנשים האלה ירדו ירידה אחר ירידה במעשים אשר לא יעשו²⁰, והולכים בדרך עקלתון שכל דבר שנאסר ע"י קהילתנו הק' מותר להם, וכל דבר שהותר על ידינו נאסר על ידם.

²⁰ והנהגה להעתיק קצת ממכתב גלוי בחודש ניסן תשנ"ב לפ"ק וחתמו עליה שלשים ושמונה מזקני התושבים ורובם כבר שבקו חיים לכל ישראל וכמה מהם יבדלו לחיים טובים ולאורך ימים ושנים ויצא לאור בשם קונטרס עטרת זקנים.

וז"ל, בראשית המכתב ראינו לנחוצה להעלות עכ"פ במקצת על הכתב המצב הנורא שאנחנו נמצאים בעיקבתא דמשיחא, שכל הסימנים שניבאו חז"ל על המצב נתקיימו במלוא מובן המלה, ואין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, ואחרון הכביד מה שההבערה ללהב ולחלק יוצאת ואש המחלוקת גוברת מיום אל יום ומפיצים כתבי פלסתר ומרעילים את האויר בין מחנינו עם שנאה ומחלוקת על לא דבר, והשנאה מקלקלת השורה עד לדיוטה התחתונה ועושים מעשים תעתועים ושפילים ומחזקים ידי עושי עוול ורשע וזה גורם

והתמודדו כל הכתות הללו לערער ולחלוק על מרן רבינו שליט"א בכל פעולותיו, [הרשימה ארוכה, ואכמ"ל], וכאשר אמר ת"ח אחד בדרך צחות שהם אומרים "את אשר טהרת טמאתי, ואשר טמאת טהרתי, את אשר התרת אסרתי, ואשר אסרת התרתי, את אשר אהבת שנאתי, ואשר שנאת אהבתי, את אשר הקלת החמרת, ואשר החמרת הקלתי, את אשר קרבת רחקתי, ואשר רחקת קרבת, אך להכעיסך נתכוונתי".

ועבירה גוררת עבירה שכדי להשיג מטרתם הם מוכנים גם לערער ביסודות הדת בפועל ממש, כאשר הגישו תלונות בערכאות ב"פעדערל קאורט" על "דיסקרימינעישאן" שבקרי' רודפים את המיעוט "מינאריטערט" הביאו דוגמא מה שהראשי הקהלה כפו לזוג אחד לעקור דירתם מן הקרי' בשביל שחיללו שבת בביתם וראו מבחוץ איך שמעשנים שם, שומו שמים על זאת שכשיורדים הם יורדים עד לעפר רח"ל, והראשים שלהם מביאים אח"כ ראיות מקהלות נפרדות שמותר להפרד ולעשות כל מה שלבם חפץ.

והנה כי כן מי יודע מה יולד יום, ועברייני שירצה לקדש אשה האסורה לו מן הדין יהי' בידו ליקח מסדר קידושין כל מתיר איסורים רח"ל. ואפילו בלא חרם דר"ת הי' מוטל על גדולי הדור לצאת במלחמת חרמה נגדם ולעמוד בפרץ שלא ליגע בקדושתן של ישראל, אמנם ר"ת וסייעתו שראו ברוח קדשם ירידת הדורות, שאנשים המכונים חסידים ואנשי מעשה בעצמם ילחמו נגד התורה ע"כ גזרו בחרם חמור שלא יכלו לפרוץ גדר.

ומרן רבינו הק' בעל דברי יואל זי"ע קבע מסמרות ביסוד זה עוד בתחלת התיסדות הקרי' כאשר הישיאו שני אנשים מכובדים צאצאם בקריתינו, וכיבדו רבנים חשובים מאד, וצויה רבינו שיכבדו סידור קידושין את הדיין שליט"א, ואיך ימלאו לבם להפקיר ענין הסידור קידושין נגד רצון רביה"ק זי"ע.

דברים חמורים עד למאוד

ובכלל חמור מאוד לחלוק על רב מרא דאתרא, והנה"צ המפורסם באונגנארן ר' בנימין בעלעדער ז"ל אמר פעם לאחד בזה"ל, "ואלסט וויסן ווער ס'טשעפעט א מרא דאתרא ווערט געשטראפט, האט ער די זכי' ווערט ער געשטראפט אויף די וועלט, האט ער נישט די זכי' ווערט ער געשטראפט אויף יענע וועלט". וכה כתב גם הגה"ק רבי דוד הלברשטאם האב"ד קשאנוב זצ"ל במכתבו

שנעשים כיוצא בהם, ומוסרים להשלטונות ולמכתבי העתים של אוה"ע דברים בדוים ושקרים כדי להבאיש ריח על קהלתנו הק' שיסודותו בהררי קודש ע"י רביה"ק זי"ע וכו', ע"כ מהראוי שכ"א יתבונן באמת בהמצב הנורא וליקח לעצמו זמן להתבונן עד היכן ולא יזה דברים מגיעים כשפורשים מן הציבור ולהסיר אש המחלוקת והשנאת חנם מלב אנ"ש וכו'.

וכותבים שם בתוך הדברים וידוע שרבינו הק' זי"ע החמיר מאד והעניש לכל מי שרצה להחליש את הכח ההנהגה אפי' כשהי' המדובר מהעובדים בהאפיס וכ"ש למעלה בקודש ואמר שינקום בהם ח"ו, ומי לא יחוש לנפשו שלא יפגע בו מדת הדין ולטותא דרבנן רח"ל.

ולהלן כותבים בזה"ל, ע"כ אין ועתה אלא תשובה, שיסיר כ"א השנאה והתחרות מלבבו ויתבונן באמת על אמתיות הדברים, הנאמרים מרוב כאב וצער על המצב שנמצאים עכשיו, וכשמביטין בעין השכל רואים בחוש, שכל אלו שהולכים בתום ומקבלים מרות וסרים למשמעות רבינו שליט"א וקהלתנו הק', לא נכשלו בשום ענין ח"ו בשנים האחרונות, אלא אדרבה יש להם חלק גדול בהרחבת גבולי הקדושה במדה גדושה וחלק בהפעלת גדולות ונצורות אצל השלטונות לטובת הכלל והפרט, ויצא מזה קידוש שם שמים בכל ענין וענין כידוע ע"כ.

ואותו דבר עצמו נאמר גם עכשיו, שתחלת הנהגת מרן רבינו שליט"א התרחבה גבולי הקדושה, ונתחזק בתוכינו לימוד התורה ותפלה בציבור וכשרות וקדושה ועוד אשר תקצר היריעה מהכיל. ובספה"ק הישר והטוב (בח"ש בסוף הספר דף ל"א ע"ב) כ' לחכם א' שרצה לצאת נגד הגה"ק מקאמאראנא זי"ע, עמש"כ במשניות דזמן ק"ש היא בשעה תשיעית, וכ' שם הגה"ק ר"ה מליסקא שיהר מגחלתו, וכתב ובעיני ראיתי באותן עיירות שמחזיר כמעט בכל שנה ושנה, שמה הם אנשים כשרים, וגם הבע"ב אשר מימיו הם שותים הם אנשים כשרים, וכבר מרגלא בפומי הא דאחז"ל קוב"ה ואורייתא וישראל כולו חד, דהיינו כמו שאין אנו יכולין להכיר את בוראינו ית' רק ע"י פעולותיו כן התורה וישראל אין אנו יכולים להכירם רק ע"י הפעולות שיוצאים מהם, וכיון שכמה מאות מישראל במדינתנו אשר חוסים בצילו הם אנשים כשרים, בודאי הוא צדיק גמור ואין להרהר אחריו עכ"ל ע"ש. והנה כי כן י"ל על מרן רבינו שליט"א שבכל מקום בואו הוא מרבה כח התורה והיראה והתפלה וקדושה וצדקה וחסד.

וכותבים עוד בתוך מכתבם בזה"ל, גם ידם רב להם במעל הזה מה שיהי' ניקל בעיני ההמון ענין הליכה בערכאות רח"ל שהוא מהעבירות החמורות ביותר ונחשב כמרים יד בתורת משה, והם בכתבי פלסטר שלהם עושים מזה היתר הפורח באויר שכל יחיד יכול להכריע לעצמו אם מותר לילך לערכאות, הישמע כזאת והיעלה על הדעת שדבר חמור כזה ימסר ביד כ"א להכריע שעושה זה בשביל להתגונן עצמו וכו' יעו"ש מה שהאריכו לכתוב עוד במרורות על הרבה פירצות שגרמו.

(גד' במלחמת מצוה דף פו) בזה"ל אתם אהובי ויקריי שמעי אלי, קבלה ביד, מרבותינו הק', אשר כל החולק על דבר הכללי הנגזר מפי הגאולה צ' ובפרט נגד מרא דאתרא, אף כי הנו ירא וחרד מדבר ה', ואם כי הוא לא יסור מאחורי ה', סופו כי בניו יוצאים לתרבות רעה, וידעתי בנסיון כי כמה פעמים כן הוא, עכלה"ק. ומה נאמר בנדון דידן שיש בהם שניהם דבר כללי הנגזר מפי כל גאוני דור הקודם ובראשם הגאולה צ' חברי הבי"ד הגדול, והשנית שחולקים בזה על המרא דאתרא.

ואסור להתפעל מכתבי פלסתר שלהם, וכמ"ש הרמב"ם באגרת תימן וז"ל, ומה שראוי לך לדעת שהדברים האלה וכיוצא בהם הוא וכוזב. ולא יהיו לך לראיה לפי שתמצאם כתובים בספרים, שהמכזב כמו שהוא מכזב בלשונו מכזב בקולמוס ואין זה נמנע עליו. והכסילים הבורים הם שיעשו אצלם לראיה אמתית הדבר בהיותו כתוב.

איזהו מחלוקת שהוא לשם שמים

וכ' ביערות דבש (חלק שני דרוש ח) וז"ל, אבל בעו"ה כל מחלוקת, תהיה מה שתהיה, היצר הרע מפתה ואומר שהיא לשם שמים, ולמצוה גדולה להכניע בוגדים ולשבר זרוע רמה וכהנה דברים רבים. כללו של דבר אין לך מחלוקת שאין יצר הרע מפתה ואומר שכל הכונה לשם שמים, וח"ו לומר על מחלוקת שהיא שלא לש"ש, רק א"כ במה יודע איפוא האמת אם היא באמת לשם שמים או לא בואת יודע, אי המחולקים ובעלי ריבות זולת הדבר שחלקו בו ומנגדים זה לזה הם אוהבים וגמורים בלב ונפש, וזהו אות שמחלוקתם לשם שמים, אבל אם אויבים ונטרים שנאה זה לזה על ידי מחלוקת, זהו שלא לשם שמים, ויתיצב השטן בתוכם.

וזהו הסימן מסרו לנו חכמי משנה, איזו היא מחלוקת שהיא לש"ש, כי בכל מחלוקת אומרים שהיא לש"ש, אמרו כמחלוקת שמאי וחלל, שאהבו זה את זה וכבדו זה את זה הנאהבים ונעימים, וזהו אות שמחלוקתם לשם שמים, אבל כמחלוקת קרח ועדתו, שהיו נטרים איבה ושנאה וכמעט יסקלוהו למשה וכדומה, וזהו שלא לשם שמים, כי למעלה אהבה ואיש אל אחותו, וזהו לאות נאמן בכל מחלוקת להבין אם היא לשם שמים או לאו עכ"ל.

וז"ל ספר הקדוש נועם אלימלך בסוף ליקוטי שושנה, איזה היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הילל ושמאי, ושאניה לשם שמים זו מחלוקת קרח ועדתו, לכאורה היה לו לומר מחלוקת קרח ועדתו עם משה, כמו במחלוקת שלשם שמים נאמר מחלוקת הילל ושמאי. אך הענין דהנה ענינו רואים כמה בעלי מחלוקת העומדים על הצדיקים ודוברים על הצדיק בגאווה ובזו, ומי יודע להבחין אם כוונתם כדי לקנות ולבזות צדיקי אמת אם כוונתם לשמים כאשר יגידו בפייהם כמה בני אדם שכוונתם לשמים וגם לומדי תורה נמצאים במחלוקת זו באומרים כוונתם לשמים, אך בואת יבחנו אם אמת אתם שכוונתם לשמים, דהיינו אם אנו רואים שחבורתם שלימה כולם כאיש אחד חברים בכל אופנים אוי בודאי כוונתם שלימה לשמים, כי כן הוא הדרך של הצדיקים גמורים ואמיתים שנפשם קשורה זה בזה באהבה רבה וחביבות ואוהב את חבריו יותר מגופו ולא יקנא איש באחיו בראותו גדולות חבריו ישמח נפשו ויגל בלבבו ויצפה עוד לגדולתו שיתגדל ויתנשא יותר ויותר.

אבל אם אנו רואים בני אדם בעלי מחלוקת שאין להם התחברות רק להמחלוקת יבערו כולם כאחד, אבל בשאר התחברות לבביהם פרודות וחלוקות ולא יוכל אחד לראות בגדולת חבריו ויתאווה תאוה להיקום אשר ברגליהם זה ממונו וגדולת חבריו יהיו לו, זה האות שאש התבערה המצה ומריבה אשר תבער בעדתם יחד שכם אחד, אין זה כי אם רע לב וזדון לבם השיאם קנאת איש מרעהו לדבר על הצדיקים עובדי ד' באמת. וזהו שאמר התנא ואיזה מחלוקת שאניה לשם שמים זו מחלוקת קרח ועדתו, רוצה לומר שהם היו ר"ן איש והתאוו כל אחד כהונה גדולה כפירש"י ז"ל, ונמצא גם ביניהם היה לבם פרודות וחלוקות רק נגד משה רבינו היו כולם כאחד בעצה רעה לחלוק עליו. וזהו קרח ועדתו רמז כנ"ל שהיו לב קרח ועדתו נפרדות זה מזה אבל צדיקים לבביהם דבוקות זה בזה וכל מעשיהם לשם שמים וק"ל, ע"כ לשונו הקדוש. ועי' מש"כ ע"ז במאור ושמש פ' קרח.

אתה הראית לדעת

ועתה אם עיני שכל יש לך, ועיינת בדברינו האמורים לעיל, הראית לדעת גודל האיסור והחרם הנורא לכל מי שיתן ידו למעל הזה, לסדר קידושין שלא ברשות הרב ומרא דאתרא בעירינו הקדושה קרית יואל.

עירינו קרית יואל נתייסדה ע"י רביה"ק צ"ל ושלח לכאן את הגה"צ הדומ"ץ שליט"א להורות, ואחריו רבינו בעל ברך משה צ"ל עם חברי האקרו"ט בצירוף ז' טובי העיר לקחו את רבינו שליט"א לרב העיר, והמורה הוראה בלי רשותם הוראתו אסורה ומבוטלת, חוץ מהיותו משיג גבול רעהו. וכמו שנקטו רוב האחרונים כדברי החתם סופר שיש השגת גבול ברבנות העיר.

ע"כ לא רק שכעת במעשה הסידור קידושין חל עליהם האיסורים חרמים, רק בעצם ההוראה כנגד המרא דאתרא רבינו שליט"א והגה"צ דומ"ץ שליט"א בטילה, וכלשון רובם ככולם של הפוסקים שהעתקנו לעיל. ובפרט כשיש בהם ג"כ בזיון וגנאי

נגדיהם וכמ"ש בשו"ת מנח"א (ח"ג סי' כ) שכ"ש כשע"י הוראותיהם בא לבזות כבוד הרב בעיניהם ולשום את כבודו לקלון ולשמצה וממילא לא יהנוהו במתנות הנהוגות אשר יובילו לרב אב"ד, עכ"ל.

וכ"ז בעצם הוראותיהם בכל שאלה שהוא, וכ"ש הוא בנידון דידן בסידור קידושין שיש בה איסורים חרמים, עוד מתקופת הראשונים שהנהיגו כן, הר"ת, הרמב"ם ועוד כאשר הארכנו במדור קדושתן של ישראל. מי שהוא זה אשר לא יחוש ללמותא דרבנן בכל הדורות.

אנו אין כוחינו אלא בפה, ותפילתינו לה' שילמדו תועים בינה וישובו מדרכם הכסלה. ולאחינו בני ישראל בכל מקומות מושבותיהם, ועליהם כבוד הרבנים הגאון צ"צ יושבים על מדין שליט"א בקשתינו, שאו ידיכם קודש, אל תתנו ידיכם במעל הזה, העמידו גדר, ועמדו בפרץ, שלא ח"ו לתת יד לפושעים בסידור קידושין של א ברשות הרב מרא דאתרא, וכן למנוע את הסרים למשמעתם מליקח חבל בהירוס הקהילה, באיזה אופן שהוא, בין בהשתתפות בהשמוחה, וכ"ש בסידור קידושין כנ"ל. ובזכות זה יגדור ה' פירצות עמו ישראל ברוחניות וגשמיות.

והשי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו, ועם כל התלאות האלה כח הרבים וזכות אבותיו של מרן רבינו שליט"א יעמוד לנו להמשיך בדרך המסורה לנו מאבותינו ורבותינו הקדושים, ונזכה כלנו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות על ישראל שליו' וללכת עמהם לקבל פני משיח צדקינו עם מלכינו רבינו שליט"א בראשינו בב"א.

Cong. Yetev Lev D’satmar
12 Garfield Rd.
Monroe, NY 10950

